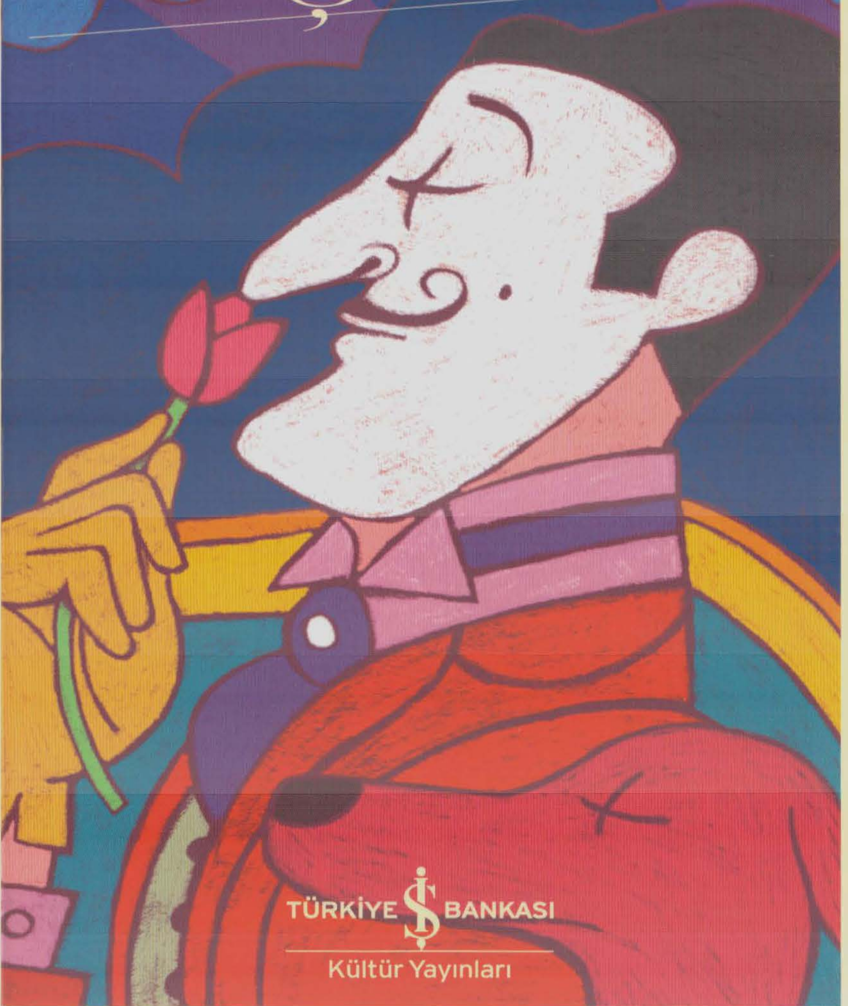
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 72

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Şık

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5619

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
ŞIK

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
KÜTÜPHANE-İ İSLAM VE ASKERİ / İBRAHİM HİLMİ, İSTANBUL
1336 [1920]

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AYSEN ÇOLUK

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: AĞUSTOS 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-186-9

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A ESENYURT İSTANBUL
Tel: (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: MEHMET TEKİN

1955 yılında Kırıkhan'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Hatay'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli illerimizde sekiz yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. Öğretmenliği sürerken Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktora öğrenimine başladı ve Peyami Safa'nın romanları üzerine hazırladığı tezle mezun oldu. Selçuk Üniversitesi'nde araştırma görevlisi, doçent ve profesör olarak çalıştı. Daha sonra Marmara Üniversitesi'ne, ardından İstanbul Üniversitesi'ne atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir. Akademik hayatında roman sanatı, romanın sorunları üzerine yoğunlaşan yazıları çeşitli dergilerde yayımlandı. *Roman Sanatı* kitabının yanı sıra Peyami Safa, Tarık Buğra ve Orhan Pamuk hakkında çalışmaları vardır.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 72

Roman

Şık

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Mehmet Tekin

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Şık, Osmanlı toplumunun Batılılaşma sürecine tanıklık eden bir roman: Batılılaşma sorununa dikkat çeken toplumsal yanının ağırlığıyla birlikte, aslında bir zaman romanı; daha doğrusu, bir "zamane"nin serüvenini anlatan bir zaman romanı...

Romanda Şâtırzâde Şöhret Bey namında bir zamane delikanlısının akıllara ziyan serüveniyle bir vakitten beri benimsenen Batılılaşma ideolojisinin, toplumun hangi katmanlarına nasıl ve hangi düzeyde sirayet ettiğine, bu sirayetle birlikte toplumsal dokunun dünden bugüne nasıl bir dönüşüme maruz kaldığına tanık oluruz. Bu dönüşümün yansıtılmasında "simgesel" bir karakter olarak vitrine çıkarılan "alafranga" Şâtırzâde Şöhret Bey özünde masum, dürüst biridir; emsalleri gibi kendi halinde yaşayan bir mahalle çocuğudur. Onu yoldan çıkaran etken ise toplumsal temelli. O kestirme bir saptamayla, Batılılaşma yönünde formatlanmak istenen –ve bu yönde epey mesafe alınan– "yeni hayat" tarzının, mahalleye sirayetiyle filizlenmiş "turfanda" bir örneğidir. Yeni hayatın saf, bir o kadar da acemi delikanlısıdır: Şaşkınlığı, tuhaflığı, arada sınırları zorlayan akılsızlığı biraz da buradan gelmektedir.

Toplumun yadırgadığı alafrangalığın sıcak hattında dolaşmak kolay değil tabii. Hele ki mahalle halkının onayını almadan, kabulüne mazhar olmadan bu vadide seyrana çıkmak hiç mi hiç kolay değil. Dedikodu ve tevatür oklarıyla yakarlar insanı; yanarsınız! Mahalle baskısının egemen

olduğu "mahalle" ortamında şöyle özgür, serbest bir hayatı –adı alafrangaya çıkmış bir hayat tarzını– yaşamakta zorlanıyorsanız bu durumda ne yapacaksınız? Nihayet Batılılaşmanın serasında yetişen alafrangalara iyi gözle bakmayan halkın, bu yönde rızasını da alamayacağınıza göre riskleri, alay ve kınamaları göze alacaksınız. Mademki alafranga takılmalara, sözüm ona o renkli yaşamalara talipsiniz... Öyleyse bu türden hayatın sıcak hattında dolaşmayı, gerekirse bedelini ödemeyi hesaba katacaksınız.

Romanın, yazarın çabasıyla "tipik" kılınmış kahramanı Şöhret Bey, bütün bu halleri sıradan, sefil serüven parçacıklarıyla yaşar; mutlu da olur. Ancak kirlenmiş, sahte, ömürsüz bir mutluluktur bu. Olsun, onun için bunları yaşamak önemlidir. Bedeli, cezası sonraya... Tabii sonraya diye ötelenen o kötü son gelip kapıyı çalar ve bedel acı bir şekilde ödenir; sefilce, rezilce...

Bu bağlamda bir zavallıdır Şöhret; hem zavallı hem de her hatasına mazeret kılıfı uyduran, dolayısıyla hatasını yeni bir hatayla telafi etmeye çalışan zavallı bir Don Kişot'tur. Onu bu memleketin edebiyat vasatında –özgün olmasa da– "özel" kılan biraz da bu olmalıdır: Şöhret Bey aslını hatırlatan, daha doğrusu aslının ruhunu azap içinde bırakan sahte bir Don Kişot'tur... Hüseyin Rahmi, kendisinin de ifade –ve itiraf– ettiği üzere, bu kırık dökük romanıyla ama yer yer mizahın terbiyesinden geçmiş pırıltılı sahneleri de içeren bu mütevazı romanıyla bize onun hikâyesini anlatır. Mütevazı olmak, bağışlanmaya hazır olmak demektir. Hüseyin Rahmi bu zırhla karşımıza çıkar ve bizden hoşgörü bekler: Bir okur olarak katılırız onun dileğine ve acemiliklerini görmezden geliriz.

Romanı sempatik kılan yanı, henüz roman vadisine adım atan yazarın iyi niyetinde, "elimden şimdilik gelen budur, ama gelecekte sizlere daha iyi hikâyeler sunacağım" içtenliğinde aramalıdır. Öyle yapmalıdır derim, çünkü *Şık*'tan gerçek roman tadı, hazzı bekleyenlerin payına hayal kırıklığı düşebilir. Ancak *Şık* romanının değerini, daha doğrusu önemini bu tadın ötesinde aramak gerek: Orada,

mürekkep yalamış, aklı başında okuru ödüllendirecek bir öz durmaktadır. Eğer bir okur olarak bu toplumun Batılılaşma serüvenine ilgi duyuyorsanız *Şık*, göz ardı edilmeyecek bir romandır. Dolayısıyla önemi, sanatsal yanında değil, toplumsal yanında saklı.

Evet, küçücük cüssesiyle toplumsal bir konuyu –zaman içinde sorunlar yumağına dönüşecek olan bir konuyu– ele alan, güleriz ağlanacak halimize türünden mizahi bir bakışla okuru bu konu üzerinde düşünmeye, hesaplaşmaya davet eden bir romandır *Şık*. Ne kadar düşündürür bizi?.. Orası tartışılır, daha doğrusu size kalmış bir tercih. Çünkü *Şık*, düşündürmekten ziyade güldürmeye yatkın bir edaya sahip; Ahmet Mithat'ın nitelemesiyle "kahkahalık" bir roman. Bu yönüyledir ki okurları gülüncün, tuhafın sahillerinde dolaştıracak, arada kıssadan hisse babında da düşünme fırsatı tanıyacaktır.

Bu özelliği zihinlere taşıyan temel belirleyense hiç kuşkusuz şahıs kadrosudur. Hüseyin Rahmi, resmi düzeyde öteden beri kabulle karşılanan, lakin halk vicdanında henüz ikircikli vaktini yaşayan Batılılaşma meselesini, ilginçtir, her iki tercihi dikkate alarak, ancak sorunun halk vicdanındaki yansımasını öne çıkararak irdelemek ister. Bu bağlamda, resmi tercih üretimi "olumlanan" alafranga anlayışıyla, halk vicdanında "mizah" malzemesi yapılan kabulü birbirine karıştırmayalım demeye getirir: Üstelik işi tesadüflere bırakmamak için de bu farkı, romanın başında gündeme taşıyarak "özgün" alafranga ile "sahte" alafranganın turfanda örneği Şöhret Bey'i ayrı yere koyar. Koymakla kalmaz, aynı zamanda hem kurmaca dünyada yer alan karakterlerin ve hem de gerçek dünya sakinlerinin dikkatlerini onun üzerine çeker. Doğrusu bu konuda bir hayli başarılı da olur.

Şık, küçük dünyasında barındırdığı renkli nüfusla karakter romanı vasfını da taşır. Hüseyin Rahmi, 19. yüzyılın karakter yaratma konusunda hayli iddialı Batılı ustalarını mahcup kılacak "düşük" profilli bir romancı portresi sergilese de bu konuda geleceğe dönük birtakım işaretler

de gönderir: Ustalığı muştulayan işaretlerdir bunlar. Evet, roman sanatında, kurgu ve sunum konusunda alacağı epey yol vardır, ama "ben bu yolun yolcusu olmaya talibim" deme konusunda hakkı ve cesareti vardır. Ortaya koyduğu şu "çelimsiz" roman, bu yöndeki vaadin, beklentinin belgesi hükmündedir. Edebiyat dünyasına realizmden, natüralizmden nasiplenerek geldiğini, dolayısıyla kaleminin hayalden öte, hakikatten beslendiğini iddia etmektedir. Öyleyse işin gereğini yerine getirmeli, gelecekte yazacağı romanların şemasını, Avrupalı ustalarının emeğine "hürmeten" güçlü kılmalıdır. Bunu yapacak becerisi, ustalığı kuşkusuz vardır ve *Şık*, bunun dikkate değer belgesidir. Bu yönde ilk iş olarak da "karakter" sorununu ele almalı; ele, dile gelen karakter örnekleri tasarlamalıdır. Çünkü 19. yüzyıl romanının olmazsa olmaz ölçütü, karakter inşasıdır: Buradan başlar çağın romanı ve buradan topluma, toplumsal sorunlara uzanır; onun güçlü zihinsel kavrayışıyla sorunları irdelemeye çalışır. O yüzden 19. yüzyılın roman evreni "karakter" etrafında inşa edilir; o, diğer yıldızlara ışık ve ısı gönderen güneş gibidir adeta. *Şık*'ta bu yön zayıftır, lakin işaret ettiğimiz üzere karakterizasyon konusunda geleceğe dönük işaretler barındıran bir denemedir.

Şık, karakter galerisinin yarı işlenmiş haliyle, ama daha çok zamanın ruhundan beslenen toplumsal enerjisiyle kendini okutmuş, okutan ve –bünyesinde barındırdığı "alafrangalık" sorunu nedeniyle– okutacak olan bir belge romandır. Sanatsal değerinden çok, Batılılaşmaya doğru yüzünü çevirmiş Osmanlı toplumunun dönüşen toplumsal karakterine ayna tutuşu itibariyle *Şık*, her zaman adından söz ettirecektir demek yanlış olmayacaktır. Okurla birlikte toplumun Batılılaşma serüvenini incelemek isteyen araştırmacılar, serüvenin tarihsel boyutuna bakarken bu tarihsel boyutun sanatsal düzeyde nasıl yorumlandığına bakmak için onun kapısını çalacaklardır.

Bizde roman okurunun kendini göstermeye başladığı zamanlarda yüklendiği eğlendirerek eğitme temelli misyo-

nuyla *Şık*'ın her şeye rağmen övgüyü hak ettiğine inanırım. Teknik açıdan sorunlu olsa da Batılılaşma meselesine "alafranga" bir delikanlının sergilediği trajikomik ve bir o kadar da ibretlik serüveniyle dikkat çeken romanın günümüz okurları tarafından okunması gerektiğini düşünürüm. Çünkü *Şık*, yayımlanışının hemen ertesinde olağanüstü bir çıkış yakalayan Hüseyin Rahmi'nin yeteneğine, ardından "mizahi/eleştirel" anlayışla ele alıp işlediği alafrangalık sorununa dikkat çekişiyle önemli bir eserdir.

Hüseyin Rahmi, *Şık*'ın otuz yıl sonra ikinci baskısı gündeme geldiğinde bir önsöz kaleme alır. Burada *Şık*'ın yazım ve yayın hikâyesini anlatır: Romanı kısmen yazmış, bu yarım haliyle zamanın ünlü yazarı Ahmet Mithat'a göndermiştir. Yazardan haber geleceğine dair pek umudu da yoktur aslında. Ancak öyle olmaz, Ahmet Mithat hiç tanımadığı bu "meçhul" yazarı, gazetesinde yayımladığı ilanla bürosuna davet eder. Görüşürler. Usta yazar ondan romanı tamamlamasını ister. Hüseyin Rahmi, gördüğü ilginin şevk ve heyecanıyla hikâyesini tamamlar. Ahmet Mithat, kaleminin gücünü, yeteneğinin pırıltısını sezdiği bu çiçeği burnunda yazarın romanını *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika halinde yayımlar; ardından matbaası Kırk Ambar'da kitaplaştırıp piyasaya sürer. Ahmet Mithat hem bir yetenek avcısıdır hem de bir piyasa tüccarıdır. Hangi yeteneğin gelecek vaat ettiğini, hangi kitabın satacağını iyi bilir. Nitekim roman, yayımlanınca ilgiyle karşılanır, yazarı takdir edilir. İlgi ve takdir gören Hüseyin Rahmi'ye, usta ve işini bilir bir hami olarak Ahmet Mithat'ın verdiği destekle, yazarlık yolu ardına kadar açılır. *Tercüman-ı Hakikat*, ardından *İkdam* gazetelerinde peş peşe yayımladığı makalelerle, Fransızcadan yaptığı tercüme ve uyarlamalarla, yazdığı romanlarla olağanüstü bir çıkış sergileyen Hüseyin Rahmi, başta ustaları Ahmet Mithat, Ahmet Cevdet olmak üzere edebiyat âleminin, en önemlisi de büyük bir okur kitlesinin ilgisini çekip alkışını alır.

Böyle bir çıkış yakalanmışken beklenmedik bir gelişme yaşanır: Abdülhamit idaresi, aralarında Ahmet Rasim'in

de bulunduğu bazı yazarlarla birlikte Hüseyin Rahmi'yi zamana göre azımsanmayacak bir maaşla memur yapar. Yönetimin "muhalif" olmaya meyilli zihinlere uyguladığı kontrol amaçlı bir yöntemdir bu. Hem zorunlu memur hem yazar olarak yoluna devam eden Hüseyin Rahmi'nin bu serüveni çok sürmez. Bir zaman sonra, edebiyatçılara nefes aldırmayan sansür kurulunun marifetiyle yazma ve yayın yasağıyla önü kesilerek sadece memurlukla yetinmesi istenir. Rızası alınmadan memur yapılan Hüseyin Rahmi'nin, yine rızası olmadan yazarlığı da elinden alınır. Zamanın sansür kurulunun 1901 yılında uyguladığı bu yasak, Meşrutiyet'in ilanına kadar sürecek, Hüseyin Rahmi yeni sürecin getirdiği serbestlikle yazarlığa kaldığı yerden, daha büyük bir istek ve heyecanla devam edecektir.

İşte bu başlangıç vaktinden yıllar sonra o, dönüp ilk göz ağrısı olan ve kendisine kapılar açan *Şık*'a bir kez daha bakar ve onu yeniden yayımlamak ister. Bu ilk romanı kusurlu bulsa da, otuz yıl sonra, birkaç düzeltme dışında ilk haliyle yayımlamanın doğru olacağına karar verir.

Biz de sadeleştirmeye giderken yazarın gözden geçirdiği bu ikinci baskıyı esas aldık. Hikâye etme, özünde bir iklim, bir atmosfer meselesidir. Dil bu iklim ve atmosferi somutlaştıran araçtır. Aralarında bir alışveriş, bir bütünleşme vardır. Yeteneği hesaba katarak söyleyelim ki zamanın koşulları işin yönünü belirler ve "hikâye" ile "dil", yine içinden geçilen zamanın sanatsal ve tarihsel koşulları gereği bir bağlam oluşturur. O yüzden sadeleştirmeye giderken bu bağlamı bozacak bir tutumu, metinde hedeflenen etkiyi zayıflatacak bir yaklaşımı tercih etmedik. Roman genelinde dikkati çeken bazı cümle düşüklüklerinin çoğunun yazarın tercihi olduğunu da hatırlatalım. Hüseyin Rahmi, kaleme aldığı önsözde bu konuya değinerek söz konusu cümlelere –birkaçı dışında– dokunmak istemediğini özellikle belirtir. Roman türünde ürün vermek için yola çıkan Hüseyin Rahmi'nin ilk denemesinde hangi birikim ve beceriye sahip olduğuna tanık olmanın yararına da inanarak, ciddi anlamda kar-

maşık yapılı birkaçı dışında, cümle yapılarına dokunmayıp olduğu gibi bıraktık. Kelimeler sadeleştirilirken günümüzün konuşulan, lakin edebiyata yakın duran anlayışı tercih edildi. Bugün de yaşayan, sözlüklerimizde bulunan bildik kelimelere dokunulmadı. Açıklanması okur açısından yararlı olacak bazı kelime, isim ve kavramlar dipnotlarla gösterildi.

Sadeleştirme sürecinde romanda yer alan Fransızca ibare, cümle ve metinlerin gözden geçirilip düzeltilmesi için Prof. Dr. Hüseyin Gümüş'ten, sadeleştirme çalışmaları sürecinde de eşim Şelale Tekin'den destek aldım. Kendilerine zarif katkıları için teşekkür borçluyum. Yine, Hüseyin Rahmi'nin diğer birçok romanının yanı sıra "ilk roman" vasfı taşıyan *Şık*'ın yeniden okurla buluşmasını sağlayan İş Bankası Kültür Yayınları mensuplarıyla editörlük görevini üstlenen Hacer Er'e de ayrıca teşekkür ederim.

Mehmet Tekin
Feneryolu, Mart 2020-Ocak 2021

Önsöz

Bu eser, ilk kez 1889'da basılmıştı. Şimdi 1919'da, yani otuz yıl sonra, ikinci kez basılıyor.

Okurlar, bu yaşlı hikâyede, şimdiki Hüseyin Rahmi'nin acemi, nahif, cılız, fakat ileride bolca meyve vermeye yetenekli bir fidanını göreceklerdir. Bu çelimsiz fidan, sağlam bir ağaç oluncaya kadar, yirmi yıl istibdadın yıldırıcı boralarıyla hırpalandı. Bazen köküne yakın budandı.[1] Hayatını, özünü korumak için muhtaç olduğu maddi manevi gıdaları bulamamak tehlikelerine düştü.

Bu *Şık* romanı, edebiyat dünyasına attığım ilk adımdır. Dolayısıyla bunun kendimce heyecanlı bir hikâyesi vardır: Eserin yazılış tarihi, yayımlanmasından iki üç yıl kadar öncesine gider. Birinci kısmı mektepteyken yazılmıştır.[2] Zaten birçok cümlesindeki beceriksizlik, acemilik, adeta çocukluk, bazı fikirlerindeki büyük saflık, okuyanlara bu gerçeği hatırlatır.

Şık'ın yazılmış kısmını büyük bir zarfa doldurarak Ahmet Mithat Efendi'ye gönderdim. Efendi merhumun eserlerini okurum. En büyük tutkunu, hayranıyım. Fakat henüz kendisini yüz yüze tanıma şerefine ermiş değilim. Ne

1 Hüseyin Rahmi, "yirmi yıl" ile 1889-1908 arasında II. Abdülhamit yönetiminin aydınlara, yazar ve gazetecilere uyguladığı baskıyı; "bazen köküne yakın budandı" ifadesiyle de söz konusu yönetimin bizatihi kendisine uyguladığı (1901-1908 arasını kapsayan) yazma yasağını kastetmektedir.

2 Yazar, "mektepteyken yazılmıştır" ifadesiyle, on dört yaşında kaydolduğu, ancak hastalığı nedeniyle ayrıldığı (1881) Mekteb-i Mülkiye'yi kastetmiş olmalıdır.

mizaç ve huyda bir zattır? Onu da bilmem. Eseri gönderdikten sonra bana müthiş bir pişmanlık geldi. Hiç öyle büyük bir adama böyle çocukça, budalaca, saçma yazılar gönderilir mi? Eyvah... Ben ne yaptım!

O gece üzüntümden, mahcubiyetimden uyuyamadım. Düşündükçe utancımdan terler döküyordum. Eserin beğenilip kabul göreceğine binde bir ihtimal vermiyordum.

Ertesi gün arkadaşlarımdan biri, elinde *Tercüman-ı Hakikat* gazetesiyle karşıma çıkarak:

— Müjde! Eserin beğenilmiş. Ahmet Mithat Efendi Hazretleri seni matbaaya davet ediyor.

— Alay etme... Ben zaten mahcubiyetimden yerlere geçiyorum.

— Vallahi alay değil... İşte nah! Al oku...

Gazeteyi aldım. Birinci sayfanın ortasında "Açık Duyuru" başlığı altında şu satırları okudum:

> Matbaamıza gönderilen "Şık" adlı hikâye, hakikaten takdire şayan görüldüğünden, yazan Hüseyin Rahmi Beyefendi'nin lütfen idarehanemizi şereflendirmeleri rica olunur.[1]

Gözlerime inanamıyorum. O zamanın önde gelen yazar ve şairlerinin toplandığı *Tercüman-ı Hakikat*[2] matbaasından böyle bir davetin gelmesi aklımın alacağı bahtiyarlıklardan değil. Arkadaşlarım beni kutlamaya başladılar. Ben hâlâ bunun doğruluğuna inanamıyor, rüya gördüğümü sanıyorum.

Bu âciz halimle, Ahmet Mithat Efendi gibi zamanın âlimlerinden birinin huzuruna çıkmak benim için pek mühim bir meseleydi. Bütün cesaret ve girişkenliğimi toplamaya uğra-

---

1 Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bahsettiği ilanın tamamı 88. sayfadadır. (e.n.)

2 Ahmet Mithat'ın yönetimindeki *Tercüman-ı Hakikat*, bünyesinde deneyimli gazetecileri barındıran, aynı zamanda gençlere yetişme yeri (ocak) olma özelliği taşıyan güçlü ve nitelikli bir gazetedir. II. Abdülhamit idaresinin desteğini almanın avantajıyla gazete, hem basın hem de edebiyat dünyamızı yönlendiren etkili bir yayın organıdır.

şarak matbaaya gittim. Efendi'nin orada bulunmadığını, kendisiyle Galata'da Sıhhiye Dairesi'nde görüşebileceğimi söylediler.[1]

Karantina Dairesi'nde büyük bir heyecanla Hazretin huzuruna çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iriyarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi...

Ah, korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhal bir itimatsızlık tebessümü belirdi. Dediği hiç aklımdan çıkmaz. Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin, ne yazma becerin, ne tecrüben ve ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli... Bu hakikat görünüyor. Sen böyle bir şey anlatmaya özenebilirsin. Fakat bu işi yalnız başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Pederin midir? Ağabeyin midir? Arkadaşın mıdır? O kimdir? Söyle...

O yazılarda bana hiçbir ferdin tek kalem yardımı yoktu. O tarihte Yanya'da bulunan pederim Sait Paşa'ya her hafta mektup yazardım. Epeyce diller dökerdim. Pederim, mektupları görüştüğü bazı kişilere okuttuktan sonra fotoğrafımı göstererek, "İşte bu satırları yazan bu çocukcağızdır" dermiş. O kişiler de mektuplar ile fotoğrafı karşılaştırdıktan sonra, "Hayır! İhtimali yok. Bu çocuk şu satırları yazamaz. Seni aldatıyor Paşa!" cevabını verirlermiş. Pederim onların bu iddialarına sonunda inanarak bana şu nasihatleri yazmıştı:

"Oğlum Rahmi, bana yazdığın mektuplarda bir usta kâtip becerisi var. Başkasının yazdığı satırların altına imza koymak münasebetsizliğine alışmanı istemem. Cümlelerin hatalı, pürüzlü olsun; zararı yok. Bence istenen, senin samimi ifadendir..."

Bu yönden zaten yüreğim yaralı... Koca Ahmet Mithat Efendi'nin aynı ithamı karşısında küçüldüm, büzüldüm.

---

1 Ahmet Mithat, yazarlığının yanı sıra Karantina İdaresi'nin Sıhhiye Dairesi'nde "başkâtip" unvanıyla memurluk da yapmaktadır.

Hiçbir söz bulamadım. Nihayet gözlerimden dökülen iki damla yaş hazin bir cevap yerine geçti. Bu saf, samimi, masumane ağlayışım Efendi'ye dokundu. Hemen, "Ağlama, ağlama... İnandım. Fakat böyle güzel başlayan eserlerin bazen sonu, başlangıcına uymayıverir. Bunu tamamla, sonra yayımlayalım..." dedi.

Bin heyecan, üzüntü, ümitsizlik içinde hikâyemi[1] bitirdim. Efendi, başlangıcı kadar sonunu da beğendi. Artık haftada birkaç defa Karantina Dairesi'ne gitmeye; fıkralar, makaleler de yazmaya başladım. Beni beğenerek manevi evlat edindiğini gazetesinde duyurdu.

Edebiyat piyasasına dökülen isimlerin o acıklı belirsizlik ve ilgisizlik devresi olan çetin başlangıcı görmedim. *Şık*, *Tercüman*'a tefrika edildi. Efendi'nin pohpohlarıyla birden tanındım. Yazdıklarım ilgi gördü.

***

O zamandan beri hiç okumamış olduğum bu hikâyenin sayfalarını otuz yıl sonra şimdi gözden geçirirken uzak, biraz paslı, dumanlı fakat sisli bir gündoğumu gibi aydınlık, şen, mesut, kaygısız bir mazi aynasında gençliğimi görüyorum. Ne safça satırlar, ne ilkel felsefeler, ne çocukça tuhaflıklar, ne basit tasvirler...

Eserin çocuksu neşesini bozmamak için cümleleri bütün saflıkları, laf kalabalıkları, bazen kopuklukları ve kabalıklarıyla bırakıyorum.

O zaman bu hikâyenin gördüğü rağbet hayretimi çekmiş, sebebini Efendi'den sormuş ve şu cevabı almıştım:

"Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserin en büyük fazileti, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."

Ünlü Molière, *Le Médecin volant* [*Hekim Uçtu*] adlı piyesini genç yaşında yazmış. Bir Fransız eleştirmeni bu

---

1 Hüseyin Rahmi'nin yazarlığa adım attığı vakitlerde "roman" kavramı henüz ihtiyatla kullanılırken, onu karşılamak için daha çok "hikâye" kavramı tercih ediliyordu.

eser hakkında değerlendirme yaparken, "İşte bu (*Médecin volant*) *Médecin malgré lui*'nin [*Zoraki Tabip*] taslağıdır" diyor. Bu *Şık* hikâyesindeki Şâtırzâde Şöhret Bey de kendisinden on yedi yıl sonra doğan *Şıpsevdi*[1] kahramanı Meftun Bey'in habercisidir.

Şimdiki ihtiyar ben; genç, toy, acemi Hüseyin Rahmi'nin ne kadar kusurlarını görüyorum. Emin olunuz zamandan büyük bir öğretmen, gerçekleri anlamakta ondan daha güçlü bir öğretici yoktur. Yaşayan görüyor ve öğreniyor.

Okuyunuz efendim, okuyunuz. Gençliğimin ihtiyarlığımdan çok neşeli ve daha güldürücü olduğunu göreceksiniz... Çünkü ben bile kendi kendime bayıla bayıla güldüm.

Hüseyin Rahmi
20 Aralık 1919, Heybeliada

---

1 Hüseyin Rahmi'nin "alafrangalık" sorununu, daha ciddi boyutta ve daha nitelikli bir kahramanla hikâye ettiği ünlü romanı.

1
Beyoğlu'nda Bir Metres

Şık denilince elinde *gant*'ı,[1] cebinde kartı olan fakat üstünde nakdi bulunmayan nazenin derhal bastonuyla, kostümüyle, gözlüğüyle karşımızda canlanır.

Âleme karşı şu haliyle arzıendam eden bir genç, ahlakını bozmuş, hoppalığı pek azıştırmış olmakla itham edilerek halkın alaycı bakışlarına uğruyor.

Halbuki bu ithamlar bazen haksız yere ortaya atılıyor. Çünkü eline *gant* giyenlerin, cebinde kart taşıyanların hepsini "şıktır" diye küçümsemeye kalkışmak gerekmez. Asıl eleştirilmesi gereken şıklar, esasen hiçbir meziyet ve fazilete sahip olmayıp her hareketleri birer adi taklitçilikten ibaret kalanlar, her gören veya işiteni derin bir acımanın yanı sıra gayriihtiyari gülmeye mecbur edecek birtakım garip halleri bulunanlardır.

Bu konuda güzel bir numune olarak merak sahiplerine işte bizim Şâtırzâde Şöhret Bey'i arz edeceğiz.

Şâtırzâdeliği eski bir hanedandan gelen veyahut başka bir temele dayalı bir isim zannetmeyiniz. Şöhret, özellikle böyle bir unvanla anılmayı arzu ettiği için tuhaf bir anlayışla isminin yanına bir de "Şâtırzâdelik"[2] ilave etmiştir!

Şöhret Bey şıktır, ama nasıl şık? Bu kelimenin en kötü anlamıyla genişletilmesi ne kadar mümkün ise işte öyle bir

1 (Fr.) Eldiven.

2 Şâtır, padişahın maiyetinde bulunan, merasim ve alaylarda debdebeyi artırmak maksadıyla atının yanında yürüyen görevliler sınıfına mensup kimsedir. (Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, "Şâtır" maddesi, s. 311, MEB, 1993.)

şıktır. Malum ya, şıklık yalnız kıyafetle olmaz. Mizaç ve ahlakça da şık olmak icap eder. Kıyafette görülen aşırı şıklık, bazen mizaca karışan bozulmanın dışa vurması demektir. Bir erkek pudra, düzgün,[1] allık, kırmızılık gibi kadınlara özgü olan süslenme gereçlerini kullanmada kadınları geçerse onun ahlakından şüphe edilebilir. Allah kadını kadın, erkeği erkek olmak üzere yaratmıştır. Her yarattığındaki hikmetine bizi hayran eden o Kudret Sahibi, en büyük ustalığını da kadınla erkeği bir diğerine karşı pek çekici bir şekil ve vücutta yaratmakta göstermiştir.

Tabiat dersi görmüş olanlar bilirler ki kadın, erkekten yalnız cinsiyet farklılığıyla değil, dış görünüm itibariyle de büyük ölçüde ayrılır. Kadınların yaratılışlarında görülen nezaket, vücutlarının birçok kısmında gözlenen o kendilerine özgü letafet niçin bu denli göz alıcıdır? Kendilerine eş olmak için yaratılan erkeklerin dikkatlerini çekip onları kendilerine bağlamak için değil midir? Yaradan, her iki cinse de kendilerine özgü bir başka letafet vermiş. Güzel bir kadının sadece görülmesi değil, düşünülmesi bile bir erkeğin sinirlerine gerginlik veriyorsa, aynı şekilde, bir erkeğin irice ve tüylüce olan bedeni de kadın üzerinde benzer bir tesir yaratır. Zevk sahibi bir erkek, nasıl bıyıklı bir kadından hoşlanmazsa, aynı şekilde, zevk sahibi bir kadın da düzgünle, rastıkla erkeklik görünümünü değiştirmeye çalışan bir mahluktan hoşlanmaz!

İşte bizim Şâtırzâde böyle korseli, pudralı şıklardandır. Modaya merakı pek fazladır. Fakat maddi bakımdan düşkünlüğü, öyle mükemmel terzilerin dükkânlarına yanaşmaya elvermediğinden sokak içlerinde tenha yerlerde işleyen sünepe terzilerin başlarına bela olur. Çünkü bir pantolona biçilip dikilme hakkı olarak hem üç çeyrek mecidiyeden[2] fazla vermez hem de pantolonu bacağına giydikten sonra

1 Eskiden cildin gergin, güzel ve taze görünmesi için yüze sürülen yarı sıvı ve boyalı krem, bir çeşit fondöten.

2 Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

meşhur Mir'in[1] makasında olan olağanüstülüğü bunda göremediğinden biçare terziye bir söylemediğini bırakmaz. Nihayet getirdiği kumaşı ziyan etmiş olduğunu bahane ederek üç çeyreğin yüz parasını daha kesmeye kalkışır.

Mesela bu yıl dar elbise giymek moda değil mi? Bizim Şâtırzâde, kostümü o kadar darlaştırır ki diğer şıklarınki hakikaten onun yanında bol kalır. Yakalıkların enlileştiğini görünce, ertesi gün kulaklarının uçlarıyla temas edecek kadar enli bir yakalık diktirip takar! İşte her süsü böyle benzetme veyahut benzetmeyi de aşırarak moda olan şey her ne ise onun daha aşırısını yapıp âleme gülünç olmaktan ibarettir.

Elde meraklı çok! Sokakta buna tesadüf edenler, aklından zoru olup olmadığını anlamak için dikkatle yüzüne baktıkça zavallı Şâtırzâde, "İşte bugünkü kıyafet ve süsümün mükemmeliyeti halk üzerinde istediğim tesiri uyandırdı. Herkes giyim kuşamıma, yüzüme gözüme hayran oluyor" diye sevinir. Ve zaten Deli Corci[2] gibi dans edercesine hoppalıkla yürüme alışkanlığında iken, o gün zıp zıp sıçramak derecelerine varır.

Şâtırzâde süse, düzene olan merakı nispetinde simaca çirkindir. Zaten çirkinlerin süse, düzene düşkünlükleri güzellerden çok değil midir? Bazı çehre züğürtleri vardır ki süslendikçe çirkinleşirler. İşte bizim Şöhret de bunlardandır.

Fakat bu hali, günde birkaç defa saçlarını tarayıp giyim kuşamını *alamod*[3] düzenlemesine asla engel olamaz. Şöhret kendini çirkin mi zanneder sanıyorsunuz? Heyhat! Kendi siması hakkındaki vicdani kanaatine müracaat edilse, yeryüzünün beş kıtasında kendi gibi güzel yüzlü birinin daha bulunabileceği şüphelidir. Onun çirkinliği yalnız şunun

---

1 Terzi Mir, dönemin meşhur terzilerindendi. Beyoğlu İstiklal Caddesi'ndeki Serkildoryan binasında bulunan Mir ve Cottereau mağazası zengin kesim tarafından büyük rağbet görürdü.

2 II. Mahmut döneminde Avrupa'ya gönderilen ilk öğrenci grubunda yer alan, madencilik üzerine eğitim almış, elçilik yapmış, Mithat Paşa'dan sonra sadrazamlık görevine atanmış olan İbrahim Edhem Paşa. Asabi, çabuk parlayan bir mizaca sahip olduğu için kendisine "Deli Corci" lakabı takılmıştır.

3 (Fr. *a la mode*) Modaya uygun, son moda.

bunun birer boş düşüncesinden ibarettir. Eksiklik onun güzelliğinde değil, öyle hükmedenlerin güzellik ve çirkinlik konusundaki yanılgılarındadır.

Şöhret Bey der ki: "Bana çirkin diyenlerde asla zevk yoktur. Bu zavallılar, musikiden en güzel bir parça dinleyip de hiçbir heyecan hissetmeyen ve en meşhur bir ressamın yaratıcı fırçasından çıkan bir tabloya bakıp da hiçbir şey anlamayan aptallara benzerler. Estetiğin ne olduğunu bilmeyen böyle adamlar güzellikten, çirkinlikten ne anlarlar? Benim boyum bosum hakkında bir hüküm verebilmek yetkisi, ancak estetikten anlayanlara ait bir haktır."

Şâtırzâde'nin şu sözleriyle estetikten anlayanların beğenisine ve hayretine sunduğu şirin yüzünü hele bir görelim:

Efendim, Şık'ımda renk esmer, çehre insanların orangutan neslinden azman olduğunu iddia eden bazı bilginlerin sözlerini doğrulayacak derecede kaba ve uzun! Alt çene ileri doğru çıkık! Kara kaşların her biri ikişer parmak enliliğinde! Burun, Fransızların *aquilin* dedikleri şekilde, yani gagavâri, ufacık siyah gözler gayet çukurda! Boy sırık, endam nahif! Yaş olarak yirmi beş yirmi altı tahmin olunabilir.

Şöhret Bey, bundan birkaç ay önce Beyoğlu âlemlerinin birinde –kendi tabirince– bir *conquête* yapmış, yani bir kadının gönlünü çelerek birbirlerine ilanıaşk etmişler. Şık, madamın evine gelip gitmeye başlamış, ilişkiyi ilerletip muhabbeti koyulaştırmışlar. Malum ya, bu tür koyulaşan muhabbetlerin kıvamı parayla gelir! Halbuki bizim Şâtırzâde:

Sanma o mestâne nigâhı aşktandır
İnan vallahi ki açlıktandır![1]

vasfına uygun düşen "tırıl" şıklardandır. Anadan babadan kibar[2] olmadığı gibi kendi emek ve çabasıyla kazanmak becerisinden de bütünüyle yoksundur. Her ne kadar kendisi

1 "Sanma ki onun süzgün bakışları aşktandır / İnan, vallahi açlıktandır!"
2 (Burada) Yüksek tabakaya mensup, soylu ve seçkin sınıftan kişi.

... Kalemi'ne[1] devam ederse de bu devamı yalnız bir sözden ibarettir. Kaleme niçin böyle seyrek geldiğinin sebebi kendinden sorulsa, aldığı yüz elli altı buçuk kuruş maaşı, o büyük zekâ ve irfanıyla eşdeğer bulmadığı için olduğu cevabını verir.

Şâtırzâde aşk ilişkisinde bulunduğu madamın evine yirmi gün kadar devam eder. O ara nasılsa eline geçirebilmiş olduğu beş on lirayı, bu devamı esnasında yiyip bitirir.

Metresiyle geçirmiş olduğu bu yirmi günlük sefahat hayatı, Şık'ın kalbinde ölünceye kadar silinmesi imkânsız tatlı bir iz bırakır. Lakin ne çare ki bin türlü müşkülatla ancak edinebildiği o beş on altının bitmesi, Şık'ı sevgili metresinden mecburi bir ayrılığa sürükler.

Ayrılıktan özlemin doğacağı malum! Şık, bu ayrılık ateşine uzun süre dayanamayacağını anlar. Fakat ne yapsın, metresiyle kendi arasındaki sevgi bağı paradır. Onsuz emele ulaşmak mümkün değil.

Para bulmak için çok yollar düşünür, hayli teşebbüslere kalkışır. Hep başarısızlığa uğrar. Nihayet annesinin elmas küpelerini çalıp satmak ve böylece muhtaç olduğu parayı sağlamak yolu aklına gelir. Başlangıçta bu şekilde para elde etmek Şık'a kolay görünürse de sonradan işin kötüye varacağını düşünür. Zira Şık'ın annesi, İstanbul'da bir eşi daha bulunmaz kurnazlıkta ve kadınlarca "eli bayraklı" tabir edilen derecenin pek üstünde edepsiz bir kadındır. Maazallah küpesinin uğradığı kazayı haber alırsa bu kadın neler yapmaz! Sonra annesinin elinden yakayı Şık nasıl kurtarabilsin? Kim bilir bu hırsızlığın sonrasında ne türlü rezaletler meydan alacaktır?

Fakat diğer taraftan Şık'ı bu hırsızlığa mecbur eden arzuyu alt edebilmek de zordur. Şık bir iki gün bu hırsızlığı yapıp yapmama niyetinde tereddütte kalır. Fakat nihayet, "Ben birkaç gün daha metresimle birlikte yaşayım da isterse ondan sonra kıyametler kopsun!" der, niyetini gerçekleştirmeye karar verir.

---

1 Resmi kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer.

Bir gün annesinin evde bulunmamasını fırsat sayar. Hatunun sandığını kırar. Küpeleri çalar. Kuyumcu çarşısında mezata verir. Küpelerin alt sallantılarından bazılarının düşmüş ve bir tanesinin orta yerindeki pırlanta taşın dibinin iğneyle karıştırılmış olması kusur sayılarak bunlara bin kuruştan fazla para veren olmaz. Eğer bu kusurları bulunmamış olsa bin beş yüz ve belki de iki bine kadar değerleri bulunduğu Şık'a söylenir. Şık bu miktar parayı da memnuniyetle kabul eder. Küpeleri satar. Paraları cebine koyduktan sonra metresinin Pangaltı'daki evine can atar.

Şâtırzâde'nin metresi Madam Potiş, piyasa aşüftelerinin en bayağılarındandır. Madam Potiş, uygunsuz hallerindeki aşırılıktan dolayı, bugünkü medeni âlemin düşük kadınlara sığınak olarak açık bıraktığı fuhuş yerlerinin pek çoğundan bile kovulmuştur.

Bu tür adi yollarla geçimini sağlamaya alışmış olan kadınlar, ne kadar sefalet ve yoksulluk çekseler yine rezil meslekleri dışında düzgün bir iş tutmayı beceremezler. Madam Potiş, avladığı Şöhret Bey gibi müşterilerden nasipsiz kaldıkça bazı geceler aç yatmak durumuna kadar düşerdi.

Şöhret Bey yaradılışça aptal denecek kadar saf, Madam Potiş ise böyle Şöhret karakterindeki insanları istediği gibi idare edecek düzeyde sanatının ustasıdır.

İlişkinin başlangıcında Madam Potiş, Şık'ın her halini incelemiş, o zavallının dünyada en çok özendiği şeyin alafrangalık olduğunu ve her tavır ve hareketini Frenkliğe[1] uydurmaya uğraştığını, fakat o yaşama bu düşkünlüğü, bu hevesi nispetinde Avrupa âdetlerinin büsbütün cahili ve yabancısı olduğunu anlamıştı.

Madam, Şöhret'in bu durumunu anlayınca zavallıya metreslikten çok mürebbiyelik etmeye başladı. Alafrangalık vesilesiyle Şık'a her bir isteğini yaptırıyordu.

Bu nazlım gayet uzun boylu, şişman, çilli ve kırmızı çehreli, yüz ve endamca hoş görünmeyen, tatsız tuzsuz, otuz

---

1 Avrupalılığa.

beşini geçkin bir kadındır. Aslen Fransız olduğu için anadilini gayet açık ve o milletin kadınlarına özgü tatlı bir şiveyle söylediğinden o konuştukça Şöhret hayran olup kalırdı.

Avrupa âdet ve tavırlarının düşkünü olan Şâtırzâde, böyle güzel Fransızca konuşan metresini koluna takıp da Beyoğlu'nun kendi gibi şıklara özgü yerlerinde dolaşmayı kendine en büyük bir şeref sayardı.

Şöhret'in geldiğini görünce Madam Potiş, güya son derece sevinmiş gibi birtakım sahte yaygaralar, çırpınmalar yaptı ki zavallı Şık, sevgilisi tarafından bu kadar hasretle karşılanacağını hatırına getirmemişti.

Karı, Şık'ın boynuna sarılarak bir buçuk aya yakın bir süreden beridir hiç gelip kendini sormamış olduğu için sitemlere, çıkışmalara başladı. Şık kendini temize çıkarmak için bin türlü yalan bulup söylüyordu. Bu yolda birtakım şakalaşmalar filan olup bittikten sonra, nihayet bir buçuk ay süren bu uzun ayrılığın acısını çıkarmak üzere bu akşam mükemmel şekilde eğlenmeye karar verdiler.

Nerelerde ve nasıl gezeceklerine dair bir program düzenlendi. Programın düzenlenmesinden sonra aralarında şöyle bir konuşma başladı:

Şöhret Bey:

— Madam! Gerek muhteşem yüzünüz ve gerek nazik tavırlarınızla bu gece Beyoğlu'ndaki kadınların hepsini geride bırakacak ve bundan dolayı kadın eşliğinde çıkan diğer erkeklere karşı, bana haklı bir övünme fırsatı vereceksiniz! Fakat bu kadar mükemmeliyetle beraber bir eksiğimiz var ki ona dikkat edenlerin içinde bizi ayıplayanlar bulunabilir.

— Sevgili Şöhret! O eksiğimiz nedir? Söyle. Eğer giderilmesi mümkün bir şeyse tamamlamaya çalışmaktan geri durmayız.

— Eksiğimiz sokağa çıktığımız vakit zinciri elimizde, kâh arkamız sıra bizi takip eder ve kâh tonton önümüze geçer zarif bir köpeğimizin bulunmamasıdır.

Madam Potiş, herkesin sokakta kendilerini ayıplamaya kadar varacağı eksiklerinin köpek olduğunu anlayınca

hemen bir kahkaha salıvermek ister, fakat yine kendini tutar. Çünkü bu sözünden, Şöhret'in ne kadar alafrangalık düşkünü ahmak bir herif olduğu karının nazarında bir kere daha anlaşılır. Madam Potiş, Şöhret'in bu sözlerine gülerek değil, bilakis bu yoldaki düşüncelerini onaylayarak kendine yararlanma kapılarını açmış olacağını hesap etmişti.

Bunun üzerine derhal cevap verdi:

— Benim güzel Şöhretçiğim! Alafranga âdetlerinin her bir inceliğini nasıl da bilir! Öyle ya! Her bir süsleri mükemmel olarak sokağa çıkan bir erkekle kadının yanlarında zarif bir köpek bulunmaması Avrupaca çok büyük ayıplardan sayılır! Allah göstermesin, niçin herkesin ayıplayan bakışlarına uğrayalım? Elbette güzel bir köpek bulur da öyle sokağa çıkarız.

2
Drol

Yukarıdaki bölümün sonunda görülen konuşmadan sonra Madam Potiş, bir yerden ödünç bir güzel köpek bulup yarım saate kadar dönmek üzere Şöhret'i evde bırakır, sokağa çıkar.

Birçok yere başvurur. Fakat kendisine bir gecelik köpeğini ödünç verecek bir dost bulunmaz. Veyahut daha doğrusu Madam Potiş'in dostu olan kadınlar da kendisi gibi ipsiz sapsız avare takımından olduklarından ödünç alınacak köpek hiçbirisinde yoktur. Şimdi nasıl etsin? Birkaç kuruşa bir köpek bulup satın alacak kadar da Madam'da para yok. Şimdi bir köpek bulamadan mı dönmeli veyahut seksen mahalleye başvurduğu halde, kimse kendisine bir gececik köpeğini inanıp vermediğini Şöhret'e karşı itiraf mı etmeli? Hiç Madam Potiş, Şık nazarında kendi haysiyetini zedelemek demek olan böyle bir itirafta bulunabilir mi! Hem bundan başka Avrupa'da köpeksiz sokağa çıkmanın ayıptan sayıldığını da bir kere söylemiş bulundu. Şimdi bunun aksine hareket uygunsuz düşecek...

Tez elden buna bir çare, bir çözüm bulmalı. Karı düşünür taşınır, nihayet bazı akşamlar ekmek verdiği ve daima kapısının önünde dolaşan bir köpek aklına gelir. Bu köpek, sokak köpeklerinin bodur cinsinden olduğundan diğer arkadaşları gibi cinsine özgü görünümü tamamen gelişmemiş, cüssece onlardan biraz küçük kalmıştı. Madam Potiş kendi kendine der ki: "Ha tamam! Kolayını şimdi buldum. Bu hayvanın zayıflığı, bazı madamların gezdirdikleri narin yapılı, ince bacaklı köpekleri pek andırıyor. Bunun başına canfesten[1] bir güzel başlık dikip geçiririm! Ucuna bir de kordon bağlarım. Bu ipekli başlığı giydikten sonra bizim köpek Şöhret'ten daha yakışıklı, daha şanlı olur. Hangi cinsten olduğunu kimse fark edemez."

Madam Potiş, zihninde bunu kararlaştırdıktan sonra kendiyle aynı işi gören bir komşusunun evine girer. Bazı soğuk kış günlerinde araba hayvanlarının başlarına geçirdikleri fanila başlıklar gibi göz ve kulak yerleri açık bulunmak ve hayvan arzu ettiği zaman ağzını istediği kadar açabilmek üzere al canfesten, köpeğin başına göre bir başlık biçip diker. Buna bir buçuk metre uzunluğunda kalın ipten bir de kordon takar. Bu iş bitince ev sahibesine der ki:

— Dostum, bu yakınlarda budala bir Türk yakalamış olduğumu biliyorsunuz ya! Bu gece işte bu zavallı herife bir küçük komedi oynayacağım. Bu konuda biraz sizin de yardımınıza muhtacım. Bu diktiğim başlığı alın. Hani bazı akşamlar ekmek verdiğimiz, daima bizim kapıların önünde dolaşan bir köpek yok mu! İşte onu evin avlusuna çağırıp bunu güzelce başına geçirin. Ortalık karardıktan sonra köpeği bizim eve getirip bırakın. Komedi oynanıp bittikten sonra buna dair size pek çok eğlenceli haberler veririm.

Madam Potiş, bu uyarının dikkate alınacağına dair dostundan sağlam bir söz aldıktan sonra doğru evine döner.

Kendisini merdiven başında karşılayan Şöhret'e güleç bir yüzle der ki:

---

1 İnce dokunmuş, parlak renkli, üzerinde nakış bulunmayan ipekli kumaş.

— Şöhretçiğim biraz geç kaldığım için beni affet. Pek çok yeri dolaştım. Köpek çok, fakat hiçbiri isteğe uygun değil. Evlerine gittiğim dostlarımın her biri, "İlla bizim köpeği al, başka yerden alma..." diye çok ısrar ettiler. Hatırlarını kırmamak için her birine bir yalan söyleyerek savuştum. Hiç ben öyle adi hayvanları peşime takıp da sokağa çıkar mıyım? Aman Şöhret! En sonra zengin bir dostumdan bir köpek buldum. Lakin bu hayvan köpek değil, adeta bir antika! Bu köpek karlin cinsindenmiş, elli yıldan beridir ki bu cinsin nesli tükenmiş. Şimdi ender olarak yalnız Balear Adaları'nda bulunabilirmiş! Bilirsin ya, bir şey azalınca kıymeti artar. Bazı meraklılar yüz yüz elli liralık iyi cins atlarla bu köpeği değiş tokuş ederlermiş! Bu kıymetli hayvanı bize şimdi gönderecekler. Köpek cinsinden anlayan kimselerin bu gece mutlaka bu hayvanda gözleri kalacaktır.

Şöhret böyle ender rastlanan bir köpekle sokağa çıkıp âleme karşı caka satabileceğinden doğan aşırı memnuniyetin sevinciyle hemen Madam Potiş'in ellerine sarılıp öperek dedi ki:

— Teşekkür ederim sevgilim! Sen nasıl eşi az bulunur bir dünya güzeli isen köpeğin de öylesini seçtin değil mi? Bu akşam metresimle köpeğime kıskançlıkla bakmadık kimse kalmayacak! Bu gece benden bahtiyar insan var mı?

Akşamüzeri Şöhret'le metresi, ikisi birden, aynanın karşısına geçip süslenmeye başladılar. Şık yağlandı, tarandı, pudralandı. Madam Potiş *jupe relevée en panier volumineux*[1] denilen biçimde bir fistan giydi. Koca memelerinin biçimsizliğini gidermek için karı, korseyi o kadar sıkıştırdı ki vücudundaki kan hep suratına hücum ederek çehresi mosmor kesildi. Zaten iri olan kıçının üzerine bir o kadar daha kıçlık ilavesiyle balona döndü.

Bu moda ne kadar acayip bir âdettir! Ona kıyafetlerini uyduran kadınların çoğu güzel olmaktan ziyade çirkin oluyorlar. İki kadına yaraşırsa sekseni sevimsiz, garip bir şekil ve yüze bürünüyor.

---

1 Kıçı kaba sepet şeklinde kabarık fistan. (Yazarın notu.)

Nedir o, o korseyi sıktıkça sıkıp, göğsü cumba gibi dışarı fırlatarak bel tarafını incelte incelte nihayet kopacak gibi bir hale getirdikten sonra vücudun ondan aşağı kısmını birdenbire kalınlaştırmak? Vücudun doğal letafetini bu kadar biçimsiz bir hale koymakla da kanaat etmeyip de beli içeri çökertip ve ondan yukarısını mümkün olduğu kadar kavislendirerek *cambre*[1] dedikleri acayip tarzla yürümek ne olacak? Göz alışmayıp da insan böyle bir kıyafeti, böyle tuhaf bir yürüyüşü birdenbire görmüş olsa mutlaka bir müddet gülmekten kendini alamaz zannederim.

Ya bizim hanımefendiler dahi bu kıyafete imrenip de feracelerinin[2] yakalarını bedene yapıştırarak, belin ortasını inceltikçe inceltip omuzlarını kuş kanadı gibi meydana çıkarmadılar mı? Bunlar da *cambre* dedikleri tarzla pek güzel yürümeye başladılar!

O canım vücutlar inceltile inceltile, sıkıştırıla sıkıştırıla hani ya yukarı tarafı enli, ortası ince, alt tarafı yine kalın bir tür mezar taşları yok mudur, işte tıpkı onlara benzetildi.

Hayır hayır, hata ettik. Bizim hanımlarımız ne bunlara ve ne de hiçbir şeye benzetilemeyecek bir hale geldiler. Çünkü moda denilen şeyin bütün dünyada yegâne akademyası Paris'tir. Paris'te modayı değiştirme ve düzenleme zevki de en büyük aktrislerde veyahut *demi-monde*[3] denilen nazeninlerdedir. Bunlar moda yapacakları zaman kadınların gündüzlük gecelik hallerini; tiyatrodaki, bahçedeki, arabadaki veyahut salonlardaki vaziyetlerini göz önüne alırlarsa da Doğu'da ferace ve yaşmak[4] altında gezen bir sınıf kadın bulunduğunu hayallerine bile getirmezler. Sonra bu moda İstanbul'a gelir. Bizim çarşılı Ermeniler veyahut Ermeni karıları onları hanımlarımıza uygulamak isterler. Yakasından kesip yenine, eteğinden çıkarıp önüne eklemek suretiyle

---

1 (Fr.) Yay şeklinde, kavisli.
2 Kadınların sokağa çıkarken giydikleri bol kesimli, yakasız bir giysi.
3 (Fr.) Hayat kadını, kibar fahişe.
4 Eskiden kadınların feraceyle birlikte kullandıkları gözleri açıkta bırakan, biri yukarıdan, biri aşağıdan gelen iki parçadan ibaret ince yüz örtüsü.

moda karikatürüne benzettikten sonra, bir de o kıçı kaba sepet şeklinde kabarık fistanları, bellerini oyup daralttıkları feracelerin içine doldurunca artık bu halin bir şeye benzetilmesine imkân kalır mı?

Güzel ve şık olmak için beyler hanımlar kendilerini her neye benzetmek lazımsa benzetedursunlar, biz gelelim Şöhret'le Madam Potiş'e... Bunlar bir saat kadar süsleriyle uğraştılar. İkisi de kendi zanlarınca güzel oldular. Şöhret, metresinin yüzüne bakıp bakıp da, "Ah ne kadar koket oldun!" diyerek sarılmaya davrandığı sırada çat çat kapı çalındı. Madam Potiş koşup açınca gördü ki komşu kadın Balear Adaları'na özgü karlin cinsinden kıymetli köpeği al canfes başlığıyla getirmiş. Madam Potiş, Şöhret'e işittirecek kadar yüksek bir sesle kadına dedi ki:

— Efendiniz Mösyö Tomson'a şu lütuflarından dolayı teşekkürümü iletin. Sakın merak buyurmasınlar, sevgili köpeği güzelce korumakta asla kusur etmem.

Köpeği getiren kadın çıkıp gittikten sonra Madam Potiş, kıymetli köpeği, Şöhret'in şaşkın bakışlarına takdim ederek dedi ki:

— Bak Şöhret, bak! Hiç böyle nadide hayvan gördün mü?

Şöhret, al canfes başlıklı köpeği nadir bir şeyi inceleyen bilgiç tavrıyla uzun uzadıya, hayretle gözden geçirdikten sonra:

— Hakikaten Madam, görülmedik bir hayvan! Fakat acaba ismi neymiş?

— İsmi Drol'dür.

3
Sarhoş İki Külhanbeyi

Tam güneş batmak üzereyken Şöhret'le Potiş kol kola ve Drol'ün kordonu ellerinde sokağa çıktılar. Pangaltı Caddesi üzerinde biraz ilerledikten sonra Drol yürümemeye başladı.

Şâtırzâde kordonu çektikçe hayvan boynunu ileriye doğru uzatıp dört ayağı üzerine yere mıhlanmış gibi duruyor, ondan ileriye gitmek istemiyordu. Çünkü Drol, kendi mahalle arkadaşlarının ondan öteye geçemeyecekleri sınır üzerine gelmişti. Eğer sınırı geçerse öteki mahalle köpeklerinin saldırısıyla dişleneceğini biliyordu.

Drol yürümemekte, Şöhret kordonu çekmekte ısrarı arttırınca başlarına birkaç seyirci toplandı.

Seyirciler Şık'ın kıyafetiyle köpeğin al başlığını görerek manalı tebessümlere başladılar. O sırada seyircilerin içine iki sarhoş Ermeni külhanbeyi[1] de katıştı. Ve bunlar için gördükleri acayip şey karşısında düştükleri hayreti gizleme kaygısı olmadığından iki arkadaş şöyle bir konuşmaya giriştiler:

— Şu köpek ki yürümeyor, inat ediyorsa, bil ki sokak köpeğidir!

— Hayır ahbar,[2] tazıdır ne!

— Zo kuryuğunu görmeyorsun? Tazı dediğin böyle olur?

— Vartan hımbıl olma! Hiç sokak köpeğinin al takkesi olur?

— Zo divanesin nesin? Sokak köpeğini tanımıyorsun? Besbelli şeydir!

— Zo bu işin dibinden bir mecidiye iddia korsun?

— He! Korum. (Eliyle cebini dökerek) Fakat iddia bende kalacak, bizim carmak (beyaz)[3] şundan dışarı çıkmayacaktır.

Bu konuşma en yüksek perdeden yapıldığından, anbean sayısı artan seyircilerin tamamı işitmekte ve Ermenilerin hangisinin iddiasında hak kazanacağını merak ederek dikkatli bakışlarını Drol'ün üzerine dikmekteydiler.

---

1 Kendilerine has giyim ve konuşma tarzı olan başıboş, argo kullanan, bıçkın büyükşehir serserisi; külhani.

2 Ermenice "erkek kardeş" anlamındaki "yeğpayır"dan. Bir erkeğe hitap ederken "kardeşim, birader" anlamında kullanılan söz.

3 Gümüş mecidiyeler halk arasında "beyaz mecidiye, sim mecidiye" olarak da anılırdı.

Madam Potiş, bunun sonunun rezalete varacağını anladığından, Şöhret'in elinden bastonu alıp birkaç defa Drol'ün arkasına şiddetle vurunca zavallı hayvan ileride hemcinslerinin olası saldırılarını, şimdi yemekte olduğu şiddetli baston darbelerine tercih ederek mahalle sınırını geçti. Yürümeye başladı.

Drol'ün tazı ya da sokak köpeği olduğu hakkında iddiaya girişen külhaniler de peşlerine takıldılar. Seyircilerin içinde iddia sonucunun neye varacağını anlamak isteyen bazı meraklılar da bu alaya katıldı.

Ermeniler, Şöhret'le metresini hem izliyor ve hem de bağıra bağıra, "Zo görmeyorsun! Sokak köpeğidir", "Hayır tazıdır!" diyerek iddialarını tekrar ediyorlardı. Sokaktan gelip geçenlerden bu konuşmayı işitenlerin hepsi, bir kere Şöhret'le Madam'ı ve bir de al başlıklı Drol'ü gözden geçirdikten sonra bu komedyanın sonunun nereye varacağını öğrenmek için bunlar da meraklılar arasına katışıyorlar ve böylece sürü büyüyordu.

Böyle alay malay, köpeklere ait olan mahalle sınırını yirmi otuz adım geçer geçmez, sokak köpekleri canfes başlıkla kılık değiştirmiş hemcinslerini tanımakta güçlük çekmediler. Öteden beriden birkaç havlama işitildi. Biraz daha ilerleyince havlamalar arttı. Çok geçmeden etraflarını büyük bir havlama sardı! İş yalnız havlamayla kalsa iyi! Arada bir saldırı da olmaya başladı.

Zavallı Drol kuyruğunu iki bacağı arasına sıkıştırarak mümkün olduğu kadar büzülüp küçülmüş halde başını sağ, sol, ön ve arka tarafa çevirip kendini etraftan dişlemek isteyen köpeklerin saldırılarını savmaya çalışmakta ve arada bir, canı çok yandığında sığınmak için Madam Potiş'in fistanı altına doğru baş salmaktaydı.

Seyircilerin birtakımı kahkahalarla gülüyor, bazıları da taş atarak köpekleri dağıtmaya uğraşıyordu.

Biraz da şu bizim külhanilere kulak verelim:

— Zo, şu köpekler kadar da sezgi sahibi değilsin? Cinslerini senden çabuk tanıdılar! Haydi bakalım, mecidiyeyi tokat et!

— Hele şu hımbıla bak! Görmeyorsun ki şu köpek tazıdır, al takkesi vardır? Bir de durmuş da mecidiyeme hırlanıyor!

— Boş laf etme ahbar! Mecidiye meydan görsün diyorum. Akşamleyin bu işin dibinden bir belalı hır çıkarmayalım!

— Zo nasıl mecidiye?

Drol'ün sokak köpeği olduğunu iddia eden Ermeni, iki eliyle hasmının yakasına sarılarak öfkeyle:

— Zo, deminden şunda bahis komadık?

Diğeri yakasına yapışanın yüzüne şiddetli bir tokat atarak:

— Tazıdır ne!

Öbürü tokadı iade ederek:

— Sokak köpeğidir diyorum sana!

Bunlar böyle tazıdır, sokak köpeğidir diye işi atışmadan vuruşmaya dökünce bütün halk Şöhret'in tarafını bırakıp bu yana yığıldılar. Lakin Ermenileri birbirinden ayırmak mümkün değildi.

Nihayet polis yetişti. Beş on dakika kadar uğraşmakla ancak ayırabildi. Polis ikisinin ortasına girip emreder bir sesle:

— Söyleyin bakalım, niçin dövüşüyorsunuz?

Cevap olarak Ermeni'nin biri, henüz yenemediği öfkesinden titreyen sesiyle dedi ki:

— Polis Efendi tazıdır!

Polis zayıf vücutlu biri olduğundan derhal bu sözü kendine mal ederek ahaliye dönüp dedi ki:

— İşitiyorsunuz ya? Bu herif bana tazı diyor! Merkezde de böylece şahitlik etmelisiniz.

Öbür Ermeni, polisin bu sözünden hasmı, polis ve ahali karşısında iddiasını ispat etti de şimdi kendisinden mecidiyeyi alacaklarmış gibi bir sonuç çıkarıp en yüksek sesiyle haykırarak:

— Hayır! Hayır! Polis Efendi sokak köpeğidir! İspatına her dakka hazırım!

Bu defa polis bütün bütün alevlendi. İkisinin de yakasına sarılıp çekerek diyordu ki:

— Şimdi ben size polis efendi tazı mıdır, sokak köpeği midir gösteririm! Hadi bakalım merkeze!

— Tazı olduğuna şüphe yoktur!

— Sokak köpeği cinsindendir vesselâm!

Kalabalık içinde olayın başlangıcından beri hazır bulunan biri, polise doğru yürüyerek dedi ki:

— Telaş etmeyin efendim! Konu sizin anlamış olduğunuz gibi değil. Herifleri söyletelim de dinleyin. (Ermenilere dönerek) Gürültü etmeyin. Tazı imiş, sokak köpeği imiş şimdi o lazım değil. Çekişmenize sebep olan şeyi ta başından polis efendiye anlatın. Yoksa ikiniz de hapishaneye gidersiniz.

Ermenilerden biri eliyle Şöhret'i işaret etti. Bütün bakışlar o tarafa dikildi. Sonra da sorulara cevap olarak dedi ki:

— Şu köpoğlunun herifi sokak köpeği yakalamış, başına bir de al takke etmiş, şundan geçor idiyse, biz de Mıgır ile rastlanıp ensesine düştük. O tazıdır dediyse, ben sokak köpeğidir dedim. Ve hâlâ da derim, lafımdan dönmem; bunun ucundan birer mecidiye bahis koyduk. Ben sokak köpeğidir diyorsam, o hâlâ boş laf edip tazıdır diyor. Haydi polis efendi, buna siz bir racon kesiniz.

Ermeni'nin şu cevabı üzerine bütün kalabalığın dikkatli bakışlarına hedef olan Şöhret, bu aralık var kuvvetiyle bastonunu etrafa savurarak köpeklerin saldırısından kıymetli Drol'ü kurtarmaya uğraşıyordu. Madam Potiş ise Drol'ün can acısıyla fistanının altına, bacaklarına doğru saldırmasından ürkerek avazı çıktığı kadar haykırıyordu.

Bereket versin ki o anda oradan boş bir faytonun geçmekte olduğunu Şöhret gördü. İspire[1] bağırıp durdurarak Madam, köpek, Şık üçü birden içine can attılar.

Sarhoşlar Drol'ün faytona girdiğini görünce ikisi birden, "Bırakmayınız zo! Gideyorlar ne! Şu köpeğin cinsini ispat edeceğiz!" diyerek bağrışmakta, Drol ise kendisine şiddetle

1 (İtal. *sbirro*): At veya araba uşağı.

havlayan sokak köpeklerinin hücumlarından canını kurtarabilmiş olduğundan faytonun içinde, ayakta, etrafa havlayarak zaferini ilan ettiği sırada araba hareket etti.

4
Canavar

Madam Potiş'in tarifi üzerine araba ... Sokağı'na kadar giderek orada bulunan büyük bir lokantanın kapısı önünde durdu. Vakit de akşamı geçmişti. Bu lokanta, Baba Perdriks adında bir Fransız'ın idaresinde bulunuyordu. Yemek salonunun epeyce geniş olmasından başka *couple amoureux* denilen âşık çiftlerin tek başlarına serbest ve gözlerden uzak kalabilmelerini sağlayan özel kabinleri de vardı. Bizim Şöhret'le Potiş bu kabinlerden birini seçtiler.

Lokantacı Baba Perdriks bunların geldiklerini görünce epeyce bir telaşla karşılamaya koştu. Çünkü Potiş, ne zaman böyle soyulmaya elverişli, Şöhret akılda bir av yakalarsa çok masrafa sokmak için genellikle Perdriks'in lokantasını seçerdi. Yenilip içilen şeylerin Şık tarafından parası ödendikten sonra, lokantacı ile Potiş arasında ayrıca özel bir hesap daha görülüp Potiş'in payı ayrılırdı.

Bu akşam lokantanın herkese açık olan yemek salonunda kalabalık çoktu. Oturacak yer kalmamış, yemek masalarının hemen tamamı tutulmuştu. Ortalıkta konuşmalar, kahkahalar duyuluyor; her kafadan bir ses çıkıyor, bunların hepsi birden epeyce büyük bir uğultu ve gürültü yapıyordu.

Şöhret'le Potiş özel kabinlerine kapandıktan sonra sokakta geçirmiş oldukları felaketten, heyecandan kaçmış olan iştahlarını açmak için bir hayli mastika[1] parlattılar.

İkisinde de kafalar dumanlandı. Beyinler hararetlenip döndükçe kadehler de dolup dolup boşalıyordu. Bunlarda umulanın çok üstünde bir neşelenme oldu. Birbirlerine olan

1 (Rumca) Sakız karıştırılarak yapılan rakı, sakız rakısı.

sevdalarının şiddetini anlatmak için kendi anlatım yeteneklerinin gücü ve parlaklığı ölçüsünde söylemedikleri söz bırakmıyorlardı.

Gide gide içlerindeki yakıcı ateşin şiddetini, meze ve içki getirip götüren garsonların varlığından çekinmeyecek bir noktaya, öpüşmelere kadar vardırdılar.

Efendisiyle hanımı böyle birbiriyle meşgulken Drol'ün de ne yapmakta olduğunu merak etmez misiniz? Bu hikâyenin en önemli kahramanlarından biri de Drol'dür. Bunun her hali, her tavrı daima merak edilmeye layıktır.

Aç köpek, lokantaya girdiği dakikadan beri yemek kokusunu alarak gözleri cam gibi parlamaya ve kudurmuşa yakın bir hal almaya başlamıştı. Madam Potiş köpeğin meze için getirilen yiyeceklere atılmak konusundaki niyetini bakışından anlıyor, sık sık Şöhret'in bastonunu kaldırarak bu hareketini önlemeye uğraşıyorsa da bu şekilde hayvanı engellemeyi bir süre başarabildi. Biraz sonra Drol, yiyeceklere atılamamanın acısıyla pek feci şekilde ulumaya başladı. Büyük salondaki müşteriler bütünüyle rahatsız oldular. İş yalnız Drol'ün ulumasıyla da kalmadı. Sokaktan bu yabancı ulumayı işiten köpeklerin hepsi lokantanın önüne birikti. Bir büyük havlama uğultusu da dışarıdan başladı.

Garsonlar birkaç defa sopalarla çıkarak köpekleri dağıtmaya mecbur oldular.

Kadehlerin sayısı arttıkça Potiş bastonla köpeğe karşı olan kumandasını iyilikle yerine getirebilme gücünü kaybettiğinden, Drol fırsat düştükçe meze tabaklarını silip süpürmekte pek açıkgöz davranıyordu.

Doğduğundan beri karnı doyuncaya kadar yeme bahtiyarlığının ne olduğunu bilmeyen zavallı hayvan, bir iki meze kırıntısıyla doymak şöyle dursun, bunları yedikçe açlığında, iştahında büyük bir artış oluyordu.

Köpek de her histen kuvvetli olan koklama duyusunun yardımıyla anladı ki en iyi yemek kokuları bulundukları kabinin dışından geliyor.

Drol, efendisiyle hanımının kendi hakkında göstermekte oldukları kayıtsızlıktan yararlanarak, köpeklere özgü bir çeviklikle, garsonların girip çıkmakta oldukları kapıdan kendini kimseye sezdirmeksizin büyük salona çıktı.

Geçişini hiç bildirmeden, masa diplerinden yürüyüp, koklama duyusunun rehberliğiyle garsonların yemek getirip götürmek üzere girip çıktıkları diğer bir kapıdan içeri daldı.

Burası, şişesi islenmiş ufak bir lamba yanan yarı karanlık, dar bir yerdi. Salonun kapısının karşısındaki duvarda, insanın göğsüne varacak kadar bir yükseklikte, mutfakta pişen yemekleri dışarı vermek için büyük bir daire şeklinde açılmış bir delik ve bu deliğin önünde de yemek takımlarının konduğu bir raf bulunuyordu.

Drol buraya girdiği sırada içeride kimse yoktu. Aşçı ısmarlanan beş altı kap yemeği garsonların gelip almaları için deliğin önündeki rafa dizip çıngırak çalmıştı. Drol buraya girince etrafı bir kokladı, derhal raf üzerindeki tabakların yiyeceklerle doldurulduğunu keşfetti. Hemen bir hamlede rafa atladı. Birkaç saniye içinde tabakların kimisinden yedikten ve kimisini devirdikten ve bazılarının içine de ayaklarını sokup çıkardıktan sonra oraya doğru gelmekte olan ayak patırtılarını duyunca bir anda kendini raftan aşağıya attı. Tahtanın altına büzülerek renginin siyahlığıyla karanlığa karıştı, görünmez oldu.

İki garson gelerek yemekleri birer birer salona götürüp müşterilere dağıttılar. Malum ya, böyle kalabalık bir yemek salonuna hizmet eden garsonlar, birkaç müşteriye birden yemek yetiştirmek, birçoğundan emirler almakla meşgul olduklarından başlarını sık sık ona buna döndürmekten ellerindeki yemeklere dikkat etmeye pek de vakit bulamazlar.

Salonun ortasında bulunan tıknazca bir mösyö, ısmarlamış olduğu piliç kızartmasını bir kere çatalla karıştırdıktan sonra:

— Garson!

Garson:

— Geliyorum efendim.

— Çabuk!

— Buyurunuz efendim.

— Bu piliç kızartmasını benden evvel biri yemiş. (Herif hiddetle gözlerini açarak) Söyle bakayım, bana kimin artığını yedirmek istedin?

— Artık mı? Aman efendim, merhamet...

— Artık mı diye hâlâ soruyorsun? Bir kere eğil de dikkatli bak! Şu pilicin dişlenmedik bir yeri kalmış mı?

Garson utancından söyleyeceğini şaşırıp kalmışken sol taraftan kalın bir ses:

— Garson!

Bu sesin ardından biraz öteden mösyönün biri, ağzına henüz bir kaşık almış olduğu konsomeyi[1] tiksinip yere tükürerek tabağı gaz lambasının ışığına doğru kaldırır, ağzına aldığı şeyin ne olduğunu anlamaya uğraşarak kısık bir sesle:

— Garson! Garson! Garson!

Zaten şaşırıp alığa dönmüş olan garsonlar, bu çağrılara cevap yetiştirmeye vakit bulamazken kimi ince, kimi kalın, fakat hepsi öfkeli, birkaç yönden birden şiddetli şiddetli, "Garson!" sesleri işitilir.

Lokanta sahibi Perdriks ile garsonlar hangi tarafa koşturacaklarını bilemeyip ellerini ovuşturarak, kimi getirilen sütlacın içi çorba gibi karıştırılmış olduğundan, kimi kompostoda çamur bulunduğundan şikâyet eden müşterilere ne cevap vereceklerini bilemezler. İçine evvelce tavuk yolunmuş bir sepete girip çıkarak oradan aldığı tüyleri bir ekmek kadayıfının üzerine yapıştırmış olması, Drol'ün en büyük ustalık eseri sayılabilirdi.

Baba Perdriks, şaşkın şaşkın garsonların yüzlerine diktiği bakışlarıyla, "Hainler! Bu rezaleti bu kadar müşterinin önünde beni maskara etmek için kasten mi yaptınız?" demek istediği anlaşılıyordu.

---

1 (Fr. *consommé*) Etin uzun süre kaynatılıp berraklaştırılmasıyla yapılan Fransız mutfağından bir çorba.

Zavallı garsonlar ise bu hale Baba Perdriks'ten daha çok şaşıp kalmış olduklarından birbirinin yüzüne hayretle bakıyorlar, kabahati yükletecek yer arıyorlardı.

Perdriks bu garip durumun kimin hatasından kaynaklandığını araştırma işini sonraya bırakarak, şimdilik müşterilerin şikâyetlerine neden olan tabakların derhal önlerinden kaldırılmasını emretti. Müşterilere yeni yemekler dağıtıldı. Fakat bu defa garsonlar yemekleri müşteri önüne koymazdan evvel gaz lambasının ışığında güzelce gözden geçirmeye özen göstermeye başladılar.

Birkaç kap yemek dağıtımından sonra garsonun biri, götürmekte olduğu bir kotlet[1] tabağını gözden geçirirken tabağın içinde birkaç kavrulmuş patates kırıntısından başka bir şey kalmamış olduğunu gördü. Ve bu gözlemi üzerine Perdriks ile diğer garsonu çağırıp tabağı onlara da gösterdi.

Üçü de toplanıp bu gece yemeklere musallat olan bu garip mahluku bulmaya uğraşmaktayken mutfak tarafından bir gürültü işitildi. Ama ne gürültü! Canhıraş! Köpek hırıltısına benzer bir hırlama ile bir de bas bas bağıran bir insan sesi birbirine karışıyor, Rumca şu sözler işitiliyordu:

— Aman çabuk yetişin! Elimi koparacak... Bacağımı kavrayacak! Beni öldürecek!

İçeride canı yanan aşçı, bu yardım dileyen şikâyetini dillendiren kelimeleri o kadar keskin bağırıyordu ki genelde haykırmayla söylenilen sözlerin güç anlaşılması aksine bunun ne dediğini anlamakta Rumca bilenler hiç güçlük çekmediler.

Aradan bir iki saniye geçer geçmez o feryat bir daha işitildi. Bu defa diyordu ki:

— Çabuk yetişiniz, bu canavar pek azılı!

İçeride bir canavar bulunduğunu işittikleri gibi Baba Perdriks ile garsonlarda bet beniz kül kesildi. Üçü de dehşetlerinden birbirlerinin yüzlerine bakakaldılar. Bunların hiçbirinin, içeride canavarla pençeleşen aşçının imdadına koşabilecek cesarete sahip olmadıkları anlaşıldı.

---

1 (Fr. *côtelette*) Pirzola.

Baba Perdriks korkusundan içeri girmeye cesaret edemediyse de aşçısını diri diri azılı bir canavarın pençesi altında bırakmaya da gönlü bir türlü razı olamadığından yemek salonunun ortasına doğru gelip titrek bir sesle müşterilere hitaben dedi ki:

— Efendiler! İşitiyorsunuz ki bizim aşçı zavallı Teodori, bir azılı canavarın pençesi altında can vermekte olduğunu yürekleri acındıracak dehşetli feryatlarla anlatıyor. Elbette içinizde biçarenin böyle bir feci şekilde ölümüne vicdanı razı olmayacak cesaret sahibi bir adam vardır. Belki henüz bir tarafı yaralanmamıştır, yetişilirse kurtarılabilir.

Baba Perdriks'in bu derece korku ve telaşa düşmesini mübalağa ettiğine yormamalıdır. Biçare adam garsonların müşterilere dağıttıkları kimi artık, kimi çamurlu yemekleri gördüğü vakit hâsıl olan mahcubiyetinden zaten şaşkına dönmüşken, bir de bu aralık içeriden aşçının, "Aman yetişiniz! Bir azılı canavar!" diye feryada başlaması herifin büsbütün aklını başından almış olduğundan Beyoğlu gibi koca bir şehir ortasındaki bir lokantanın mutfağına hiç gözlere görünmeden koca, azılı bir canavarın girebilmesi ihtimalinin ne kadar akıldışı olduğunu düşünmeye fırsatı olamamıştı.

Lokantada bulunan müşterilere gelince... Bunlar bir feryattır işitiliyor, bir canavar ismi ortada dönüyor ama bu yardım dileyen kimdir, içerideki canavar ne cins canavarlardandır ve nasıl olup da oraya kadar girebilmiştir, buralarını tabii ki bir çırpıda anlayamamış olduklarından, herkesin birbirine sormasıyla büyük bir gürültü doğuyordu.

5
Canavara Hücum

Baba Perdriks'in, zavallı Teodori hakkında orada bulunanların merhametini çekmek için söylemiş olduğu sözler, müşteriler içinde en çok kuru yüzlü, kara sakallı bir mösyö üzerinde etkili oldu.

Baba Perdriks sözünü bitirir bitirmez bu zat ayağa kalktı. Daima yanında taşımakta olduğu revolverini[1] eline alarak canavarın bulunduğu yeri kendisine göstermelerini emretti.

Perdriks, bu kahraman zatın gösterdiği şu Rüstemce[2] cesarete hayret ederek herifin önüne düştü, onu mutfakla yemek salonunu ayıran aralığın kapısı önüne kadar götürdü.

Fakat bu esnada yemek salonundan bir kadın avazı işitildi. Bu avaz, kahraman mösyönün beraberinde lokantaya getirmiş olduğu eşinin engellemeye çalışan sesiydi.

Zaten sinirleri zayıf olan zavallı kadıncağız kocasının elinde revolver, azılı bir canavarı tepelemeye gittiğini görünce bütün vücuduna bir titreme yapışarak, bir türlü kendini tutamayıp haykırmaya başlamıştı. Biçare diyordu ki:

— Edmon! Bu kadar kişinin içinde canını tehlikeye koyacak bir sen mi varsın? Eğer kapıdan içeriye bir adım atacak olursan bil ki bayılacağım. Karına merhamet et! Üstüme fenalıklar geliyor!

Mösyö Edmon şarabın etkisiyle böyle bir cesaret gösterisine kalkışmışsa da kapının önüne gelince herif korkudan ayılarak kalbinde büyük bir pişmanlık baş göstermişti. Fakat ne çare ki ağzından bir sözdür çıkmış ve oraya kadar gelmiş bulundu.

Bu pişmanlığı üzerine karısının yalvarırcasına ricaları kahramana büsbütün tesir ettiğinden, Baba Perdriks kapının zembereğine elini uzatıp da "Buyurunuz" dediği zaman işte titremenin âlâsı Mösyö Edmon'da görüldü!

Şu sırada içeriden canavarın homur homur homurdandığı işitilmesin mi? Bunu duyunca Mösyö Edmon'un korkusu, titremesi arttı. Bu durumda, Baba Perdriks'in "Buyurunuz" şeklindeki kısa ve safçasına teklifini kabul edemeyeceği anlaşıldı.

---

1 Altıpatlar da denen bir tür tabanca.

2 Zaloğlu Rüstem olarak bilinen İran'ın milli kahramanı. Heybeti, cesareti, alt edilmez gücüyle sadece İran kültüründe değil, Doğu kültüründe de ünlenmiş kahraman.

Belki salonda kendisine, "Behey adam, divane misin? Ne tür hayvan olduğunu bilmediğin bir canavarın üstüne gidilir mi? Bu niyetten vazgeç!" diyecek bir insaf sahibi bulunur ümidiyle, Edmon Cenapları melül melül etrafa göz gezdirdi. Fakat herkesin böyle hayırlı bir söz söylemek için değil, belki olayın neticesini görmek amacıyla dikkatli bakışlarını kendi üzerine açmış bulunduklarını gördü.

Karısı bu delice niyetten vazgeçmesi için kocasına bağırmakta hâlâ devam ediyordu. Ama karı sözüne uyarak böyle bir kahramanlıktan dönmeyi, o kadar insana karşı herif bir türlü erkekliğin şanına yediremiyordu.

Nihayet Mösyö Edmon, bütün bakışları kendi üzerine dikilmiş bulunan kalabalığa karşı, hiç olmazsa şu kadarcık olsun bir kahramanlık göstermiş olmak için bütün cesaretini toplayarak ağzını kapıya dayadı ve sakınarak bağırdı:

— Hazır mısın Teodori, seni kurtarmaya geliyorum!

İçeriden sanki buna bir cevap olmak üzere birdenbire tencereler, tabaklar birbirine giriyormuş gibi bir gürültü kopuverince kahraman Edmon'la Baba Perdriks ve garsonlar kapının önünden üçer dörder adım geriye fırladılar.

Bu gürültü birkaç saniye sürdükten sonra kesildi. Edmon, "Görmüyor musunuz cesareti?" anlamını ima edercesine etrafa bir göz gezdirdikten sonra revolveri tetiğe alıp büyük bir dikkatle kapıya yaklaşmaya başladı. Perdriks ile garsonlar birbiri arkası sıra kahramanın peşine takıldılar. Kapıya doğru birkaç adım atar atmaz ufak bir gürültünün çıkıvermesiyle kahraman bundan ürkerek olduğu yerden bir adam boyu kadar yukarıya sıçradı; bu hal sanki bir elektrik cereyanıyla birbirlerine bağlıymışlar gibi peşine takılanlara da tesir etti. Yani Baba Perdriks ile garsonlar hep birer defa ürküp sıçradılar. Daha sonra Edmon, bulunduğu noktadan ileri adım atmaksızın, yalnızca boynunu kapıdan tarafa uzatıp içerisini büyük bir dikkatle dinledi. Peşine takılanlar da cümleten boyunlarını uzatıp kahramanın bu hareketini taklit ettiler.

Edmon bu dinlemeden sonra başını arkaya çevirip yaverlerine bir işaret etti. Bu işaretin "Artık gürültü kesildi,

arş bakalım!" kumandası olduğunu arkadakiler anlayıp, boyunları ileri doğru uzanmış ve gayet dikkatle içeriyi dinlemekte oldukları halde, aheste aheste adım atarak harekete başladılar.

Mösyö Edmon gibi üstünde silah taşıyan kimselerin hepsini hakikaten cesur adamlar zannetmemelidir.

Daima yanında silah bulundurmak, cesarete yegâne işaret sayılamaz. Bazı kimseler vardır ki silahsız adım atmadıkları halde ufak bir patırtıda kendilerine sürekli yük edindikleri silahlarını kullanabilmek şöyle dursun, o ara gözlerden uzak olmak için herkesten evvel sokulacak bir delik aramak kaygısına düşerler. Cesaret sahipleri, yanlarında silah bulunmadığı zamanda bile icap ederse ateşe saldırırlar.

Edmon bu defa da kapının önüne kadar geldi. İçeri giremeyeceği malum! Fakat kapının önünde dimdik durup insanlara boy göstermek de cesaretten sayılmaz ya, elbette bir şey yapmalı!

Bu defa içeride gürültü filan büsbütün kesilmişti. Baba Perdriks bu sessizliği, artık zavallı Teodori'nin canavar pençesi altında işinin bitmiş olduğuna hükmederek yavaşça Edmon'a dedi ki:

— Mösyö kahraman, bizim zavallı aşçının artık işi bitmiş olmalı. Baksanıza hiç sesi çıkmıyor.

— Dur, acele etme, şimdi anlaşılır.

Edmon yine ağzını kapıya yanaştırarak dedi ki:

— Teodori! Öldün mü? Yoksa hâlâ sağ mısın?

İçeriden aşçı bu soruya karşı bir şeyler mırıldandı, ama ne dediği anlaşılamadı. Edmon bu mırıltıyı duyunca hemen arkasına dönüp büyük bir sevinçle dedi ki:

— Daha ölmemiş!

Perdriks de aynı coşkuyla garsonlara dönüp, "Daha ölmemiş!" müjdesini verdi.

Garsonlar da ahaliye, "Daha ölmemiş!" cümlesini tekrar ettiler.

Bu, "Daha ölmemiş" sözü lokantada bulunanlar arasında ağızdan ağıza dolaşmakta olduğu esnada, müşterilerin

içinde siyah redingotlu, uzunca ve kumral sakallı bir Frenk[1] ayağa kalktı.

Bu kişi, Dersaadet'te[2] bulunan Frenk mekteplerinin birinde tabiat tarihi hocasıydı. Bu akşam şarabı her zamankinden pek fazla kaçırmış olduğundan, o ara lokantanın içinde meydana gelen bu canavar patırtısı herifin ispirtoyla bulanmış zihnini fena halde etkilemişti. İşte bunun için, içi içine sığmayarak ayağa kalkmıştı. Etrafa bir göz gezdirdikten sonra herkese hitaben dedi ki:

— Efendiler! Hanımlar!

Tabiat tarihi hocası oradakilere olan şu seslenişiyle bütün bakışların kendine çevrildiğini görünce şu şekilde söze başladı:

— Deminden beri ortada bir canavar sözü dolanıp duruyor. Bu kanlı canavarın içeride aşçıyı paralamakta olduğu söyleniliyor! Lakin kimse düşünmüyor ki canavara yırtıcılık yakıştırmak bilime aykırı bir söz söylemektir!

Şimdi gerçekten herkes, dikkatini bu yeni ortaya çıkan tuhaflığa çevirmişti. Hatta canavar tepelemeye hazır bulunan Mösyö Edmon bile biraz korkuyu zihninden çıkararak, sarhoş Frenk'i büyük bir dikkatle dinlemeye başlamıştı.

Frenk sözüne devam ederek diyordu ki:

— Canavar "*monstre*" kelimesinin anlamının ne olduğunu bilmediğiniz için işte böyle beyhude telaş ediyorsunuz. Canavar diye kuruntularla hayallerin gerçeğin önüne geçtiği zamanlarda, daima işitilmedik garip şeyler, hikâyeler dinlemeye düşkün ahaliyi eğlendirmek ve daha doğrusu bir emele hizmet ettirmek için eski zaman şairlerinin hayal dünyasının ürünü olan birtakım tuhaf görünümlü uydurma yaratıklara denir. Bilim dilinde ise canavar kelimesinin anlamı büsbütün başkadır. Bilime göre canavar diye, doğduğu zaman bedeninde bir eksiklik veya fazlalık görülen insan veya hayvanlara deniyor. Bazı hayvanlar analarından baş-

---

1 Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

2 "Saadet kapısı" anlamındaki kelime, Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır.

sız, tek göz veyahut iki vücut birbirine yapışmış ve daha başka şekilde tabiatın genel yaratılış kanunlarına tümüyle veya kısmen aykırı halde doğarlar. Şu çağın başlangıcına kadar bu aykırılığa bir tabiat harikası gözüyle bakılmışsa da sonraları Fransa'da Geoffroy Saint-Hilaire, Serres, Breschet; Almanya'da Sömmerring, Meckel, Tiedemann gibi büyük bilim adamlarının bu konuya dair incelemeleri sonucunda, bu aykırılığın da birtakım tabiat kanunlarına dayandığı anlaşılmıştır. Fizyolojinin böyle sakat olarak doğan hayvanları inceleyen bölümüne "teratoloji" adı veriliyor ki bu bölüm, yukarıda isimlerini saymış olduğumuz kişiler tarafından kurulmuştur. Zaten...

Tabiat tarihi hocasının sözünü tamamlamasına vakit kalmaksızın, içinde canavar bulunan kapı birdenbire açılıp da önde Drol, arkada elinde koca bir sopa Aşçı Teodori dışarı fırlamazlar mı!

Kapının yanında duran kahraman Edmon bir anda neye uğradığını bilemeyerek, vücuduna musallat olan titremenin şiddetiyle elinde tutmakta olduğu revolverin tetiğine parmaklarıyla gayriihtiyari dokununca revolver o anda ateş alıp dehşetli bir patlayışla beraber şangır şungur salonun ortasında asılı bulunan lambayı aşağıya indirmesin mi?

Vay halktaki telaş! Vay kadınlardaki çığlık! Herkeste sokak kapısına bir hücum ki kıyamet!

Bir anda o kadar kişinin bir kapıdan çıkması mümkün olur mu? Kapının önüne sıkışıp bir ayak evvel dışarıya can atmak için yaşadıkları itiş kakıştan, kalabalığın birçoğu birbirini çiğnediği gibi, birtakımı da sokağa bakan pencerelerin camlarını kırıp demir parmaklıklardan geçebilmek için boş yere başlarını dışarıya çıkarmaya uğraşmaktaydı.

Kapıya, pencereye yanaşamayan zavallılar ise masa dibi, iskemle altı gibi yerlere sokulup tehlikeye karşı kendilerine bir siper bulmaya can atmaktaydılar.

Mösyö Edmon'un karısı çoktan bir tarafa düşüp bayılmıştı. Fakat herkes kendi canının derdine düşmüş bulunduğundan Madam Edmon'un bayıldığına dikkat bile eden yoktu.

Halkı bu telaşa düşüren nedenlerin birincisi, ne tür hayvan olduğu bilinemeyen canavarın dışarıya uğramış bulunması; ikincisi, bunu öldürmek için boşaltılacak silahlardan herkesin kendini sakınmak derdine düşmesiydi.

Lokantadan dışarıya can atmak bahtiyarlığına nail olanlar, canavarın şekil ve görünüşünü birbirlerine soruyorlardı. Görenler görmeyenlere bu garip canavarın başının kırmızı, vücudunun kara olduğunu büyük bir heyecanla tarif ediyor ve hele cüssesini müzayedeye çıkararak büyülte büyülte o küçük Drol'ü neredeyse mandaya yakın hale getiriyorlardı.

6
Zarar ve Ziyan Tazmini

Lokantada meydana gelen acı olayın sonucu olarak edilen gürültüler, feryatlar civar mahallelerden işitilince lokanta tutuştu zannıyla dışarıdan birtakım halk, kapının önüne yığıldı.

Dışarıdaki halk içeriden çıkanlara lokantanın neresinden tutuşmuş olduğuna dair birçok soru soruyorsa da, "Biz de iyi göremedik ama başı kırmızı, vücudu kara ve büyüklüğü manda kadarmış!" sözünden başka bir cevap alabilmeleri mümkün olamıyordu.

Olayın aslını anlayamadıkça halktaki merak da büyüyor ve herkesin merakı büyüdükçe kalabalık da artıyordu.

Nerede böyle bir olay meydana gelirse oraya toplaşan halk arasında derhal ona dair beş on türlü yalan yanlış rivayet çıkar. Buna sebep ise herkesin olayın asıl çıkışına dair işitebildiği sözleri kendi tarafından güzelce dallandırıp budaklandırarak, ifade gücü nispetinde diğerlerine satmasıdır.

Bu gece de lokanta olayına dair söylentiler artarak devam etti.

Baba Perdriks'in mutfağından başı kırmızı, vücudu kara, kocaman, ürkütücü bir canavar belirerek aşçıyı paraladık-

tan sonra, yemek salonundaki müşterilerden birkaçını yaraladığı ve nefesindeki şiddetten salon lambalarının söndüğü rivayetleri ortada dolaşmaya başladı.

Rivayetler dehşet kazandıkça halkın merakı da artıyordu.

Lokantanın kapısı önündeki gürültüyü asıl şimdi görmeli! Çünkü çıkandan çok içeriye giren var. "Ay, korkmadan nasıl içeri giriyorlar?" derseniz, halktaki bu cesarete ben sizden çok şaşmaktayım. Bir yangın yerine gitmişseniz görmüşsünüzdür ki yangın mahallinin etrafı askerler, zaptiyelerle çevrilmemiş olsa oradaki halk, pervasızca ateşin ta göbeğine sokulmaktan çekinmez. Hep bu tehlikeye meydan okuyuş ne içindir? Bir bina nasıl yanıyormuş, onu seyretmek için değil mi? İrice bir kira beygirini kara astardan bir kılıf içine geçirdikten sonra, "İçeride görülmedik bir fil var!" diye bağıran herifin şu hilesini kırk paraya seyreden halk, bu gece nefesiyle lambaları söndüren kırmızı başlı canavarı bedava olarak doya doya görmeden hiç oradan çekilir mi!

Lokantanın içerisi artık kalabalığı almaz bir dereceyi buldu.

Özel kabinlerinde aşklarını birbirlerine hararetle ispat etmiş olan Şöhret'le Madam Potiş, salonda meydana gelen bu gürültüden birdenbire şaşırdılar. Bu şamatayı anlamak üzere en önce Şöhret kendini dışarıya attı. Fakat salonun içerisine bir göz gezdirir gezdirmez, Balear Adaları'ndan başka dünyanın hiçbir tarafında yetişmeyen kıymetli Drol'ün önü önlüklü, başı aşçı takkeli iri bir herifin sopaları altında neredeyse can vermek üzere olduğunu görünce aklı başından gitti. Oradaki kalabalık asla gözüne görünmeden, yolu üzerinde bulunan kimselerin kimini devirip, kimini çiğneyerek gücü yetebildiğince süratle koşup Aşçı Teodori'nin gırtlağına yapıştı.

Teodori'nin, Drol'ün şiddetlice dişlemiş olduğu elinden kanlar akmaktaydı. Bundan dolayı aşçının öfkesi son dereceyi bulmuşken bir de bilmediği bir kimsenin gelip boğazına sarılması herifi büsbütün kızdırdı. O da olanca kuvvetiyle hemen hasmının gırtlağına el atmıştı. Madam Potiş, bu

kalabalık ve gürültünün neden meydana geldiğini anlamaya fırsatı olmadan, kalabalığın içine saldıran Şöhret'in aşçı kıyafetli bir herifle boğaz boğaza gelmiş olduklarını görünce büsbütün şaşırdı. Şimdi şu hale karşı nasıl bir harekette bulunmak lazım geleceğini zihninde tasarlamakta ve hem de etrafına göz gezdirmekteyken, sanki bakışları kalabalığın arasında korkunç bir şeye rastlamış gibi derhal yerini değiştirerek kendini gizleme derdine düştü. Fakat Madam Potiş'in bu telaşı beyhudeydi. Çünkü o anda iri yapılı, kırmızı yüzlü, kılıksız bir herif halkı yarmak için olanca gayret ve kuvvetini harcayarak Madam Potiş'e yanaştı. Kulağına eğilerek alaycı bir tavırla:

— Güzel Fanyol! Niçin kendinizi benden gizlemeye çalışıyorsunuz? Hiç insan mirasyedi bir Osmanlı'ya çatar da eski dostlarını unutur mu?

Madam Potiş, kendine "Fanyol" ismiyle seslenen bu herifin sözlerini dinlememek isteyerek kalabalığın içine sokulup sıvışmaya davrandı. Fakat herif derhal kolundan yakalayıp sesindeki alayı artırarak:

— Nafile kaçmayınız! Zira bu gece elimden kurtulmanıza imkân yoktur.

Madam Potiş, yine cevap vermeyip kolunu herifin elinden kurtarmaya uğraşıyordu.

Lakin herif, Madam'ın ısrarına manalı bir tebessümle karşılık verdikten sonra, koluna asılıp sürüklemek derecesinde bir şiddetle kalabalığı açarak Potiş'i lokantadan dışarıya çekip götürdü. Ortadaki harıltıdan buna dikkat eden bile olmadı.

Şöhret de Teodori'yle boğuşmaya devam ettiğinden metresinin uğradığı şu felaketten tabii ki haberdar olamadı.

Şöhret'in bu boğuşması da çok sürmedi. Çünkü aşçı bunu birkaç defa tartakladıktan sonra altına alıp diziyle göğsüne basarak suratına doğru sille yumruk demeyip veriştirmeye başlayınca Şöhret kendi gücünün aşçıyı alt etmeye yetmediğini anladı. İşi yaygaraya döküp, "Yahu biraz da

buraya bakın! Adam öldürüyorlar!" feryatlarıyla halktan yardım istemeye girişti.

Zaten gürültünün kaynağını bilmeyen halk, bir köşede boğuşan aşçı ile Şöhret'i görememekteyken, bu defa Şöhret'in feryatları bazı kimselerin meraklı bakışlarını o yöne çekti.

Doğrusu hemen koşup Şöhret'i aşçının altından aldılar, ama Teodori Şık'ı o kadar hırpalamıştı ki biçare adeta insan kılığından çıkıp başka bir hale bürünmüştü. Yüz göz şişip tırmık içinde kalmış! Ceketi birkaç yerinden yırtılmış! Bütün düğmeleri dökülmüş!

Hasmının elinden yakayı kurtarınca Şık'ın birinci işi etrafına bakıp kıymetli Drol'ü aramak oldu.

Bu ara birtakım insanlar Drol'ü ortalarına almışlar, "Kırmızı başlı canavar işte bu olmalı" diye büyük bir dikkatle köpeği inceliyorlardı. Teodori'den yediği sopaların şiddetinden zavallı hayvanın her bir yeri soğuk bir suya girip çıkmış gibi başka başka titremekteydi. Kalabalıktan bir kimse kendine doğru bastonunu uzatacak olsa yine kendini dövecekler zannıyla başını iki ön ayaklarının ve kuyruğunu iki kıç bacaklarının arasına sıkıştırıp yerlere sürünerek hazin hazin, kısa kısa, acılı, yalvarır seslerle insanları kendine acındırmaya çalışıyordu. Velhasıl beyi köpeğinden, köpeği beyinden daha çok merhamete muhtaç bir hale gelmişlerdi.

Şöhret, Drol'ün küçük küçük ulumalarına, inlemelerine kulak vererek gidip köpeğini buldu. Derhal kordonunu eline aldı. Köpeğin etrafını saran halk için seyir birken şimdi ikileşti.

Drol titrer! Şöhret titrer! Drol ulumasıyla, Şöhret ise bu haliyle halka karşı, "İşte bizi seyrettinizse ettiniz. Artık bırakın da gidelim!" demek istiyorlardı sanki.

Şöhret köpeğini bulmuştu. Fakat şimdi gözleriyle kalabalığın arasında metresini araştırıyordu. Metresi oralardaysa gelip kendilerini bulması için hüzünlü bir sesle dedi ki:

— *O ma bien-aimée Potiche! Où es-tu perdue? Viens nous délivrer de cet abominable état!*

Yani: "Ey sevgili Potiş'im! Nereye kayboldun? Gel bizi bu dehşetli halden kurtar..."

Şöhret'in bu yalvaran sesi etraftan birkaç kahkahayı davet etmekten başka bir şeye yaramadı.

Metresi tarafından bir cevap gelmediğini görünce Şık kendi durumunun gittikçe kötüleşmekte olduğunu anladı. Belki işitememiştir hülyasıyla birkaç kere daha çağırdı. Lakin sevgili Potiş'inden bir eser yoktu vesselâm! Bu kadar felakete sahne olan şu lokantada uzun uzadıya beklemesinin kendini yeniden yeniye birtakım belalara daha sokacağı aşikârdı. "Bari şu uğursuz yerden bir ayak evvel kendimi dışarıya atayım" dedi. Etrafındaki insandan oluşan halkayı yarıp kapıya doğru yürüdü. Sokağa çıkacağı esnada lokanta sahibi Baba Perdriks yanında iki polisle Şık'ı kolundan çekti. Dışarı çıkmasına engel olarak dedi ki:

— Beyefendi! Nereye gidiyorsunuz? Durun bakalım! Asıl davanın büyüğü bundan sonra görülecek. Bu gece uğradığım büyük zararın tazminini ben kimden isteyeceğim?

Baba Perdriks'in şu ihtarı üzerine Şık'ın çehresi hakikaten acınacak bir hal almıştı. Şöhret gözlerini Perdriks'in gözlerinin içine dikmiş halde, yüzünde ağlamakla gülmek arasında garip bir ifade peyda oldu. Susuyordu. Fakat bu sessizliği, "Hain herif! Şu halime bir bak da ondan sonra benden zarar ve ziyan iste!" cümlesini pek açık bir şekilde anlatıyordu.

Ya Baba Perdriks'in haline kim acısın? Canavar patırtısının meydana getirmiş olduğu ziyan, lokanta içerisine şöyle bir göz gezdirilmiş olsa on beş yirmi liradan aşağı tahmin edilmezdi.

Perdriks ağlar gibi bir çehreyle polislere dedi ki:

— Etrafınıza bir kere insafla bakınız da zararımı tahmin ediniz. İşte görüyorsunuz ya! Koskoca beş liralık bir lamba hiç hayrı kalmayacak bir hale gelmiş. Bakınız karşıda bir de büyük ayna çatlamış. Ayaklarınızın altında çiğnemekte olduğunuz tabak, bardak kırıntıları da size caba!

Şöhret, Baba Perdriks'ten daha üzgün bir tavır alarak dedi ki:

— Polis Efendiler!.. Lokantadaki zararı tahmin için etrafa gezdireceğiniz insaflı bakışlarınızı biraz da bana çeviriniz! Üstümün başımın parçalandığından geçtim, çehremin insan çehresine benzer bir tarafı kalmadı. Ya ben bunları kimden dava edeceğim?

Baba Perdriks polislere söz söylemeye vakit bırakmaksızın dedi ki:

— Kordonunu elinizde tutmakta olduğunuz o uğursuz köpekten dava edin!

Şöhret, bulunduğu acıklı hali unutarak lokantacının şu sözüne karşılık hemen bir kahkaha salıverdi. Ve dedi ki:

— Kim uğursuz? Bu köpek mi? Şu kıymetli köpeğin ne cins bir hayvan olduğundan acaba haberiniz var mı?

— Ben lokantacıyım beyefendi! Köpek tüccarı, it çobanı değilim ki köpeğinizin cinsini incelemeye kalkışayım. Ayrıca bunu inceleme zahmetine de gerek yoktur zannederim. Çünkü kendisi ne cins köpeklerden olduğunu kimseye bu yönde söz bırakmayacak bir açıklıkla bu gece ortaya koydu.

— Evet! Siz köpek tüccarı değil, lokantacısınız. Etin kıvırcığından anlarsanız da köpeğin karlin cinsinden anlayamazsınız! Fazla olarak bir de bu konudaki bilgisizliğinizi birtakım alaycı laflarla örtmeye kalkışıyorsunuz! Şimdi şu kordonundan tutmakta olduğum hayvanın Balear Adaları'nın nadirlerinden, altmış yetmiş, hatta erbabı için yüz iki yüz lira değerinde kıymetli bir köpek olduğunu tanıyabilmiş olaydınız elbette bu pahalı hayvanın bir tarafının kırılıp kırılmadığını anlamadan, on on beş liralık bir küçük zararınızı istemekten utanırdınız. Perdriks Cenapları! Şunu iyi biliniz ki karşınızda duran köpek, yeryüzünde bulunan köpeklerin en soylusudur! O sizin gibi yüzeysel bakanlar için zayıf bir köpek görünüyorsa da hakikatte altın kararmış da köpek şekline bürünmüş kadar kıymetlidir!.. Ben Drol'ü hakkıyla anlatamadım. Potiş olmalıydı da bu köpeği size o övmeliydi. Potiş! Sevgilim neredesin? Gel de Şöhret'i-

ni, Drol'ünü gör! Birtakım halden anlamazlar karşısında maskara olup kaldılar...

Şöhret bu sözleri sarhoşluktan dili dolanarak ve ağzını yayarak söylemişti. Polisler bu sarhoşu uzun zaman söyletmenin etraflarını çevirenleri eğlendirmekten başka bir şeye yaramayacağını anlayarak Perdriks'e dediler ki:

— Haydi ikinizi de merkeze götürelim de orada durumu anlatın. Zira bu sarhoşun ağzından çıkan sözleri kulakları işitmiyor.

Şöhret:

— Polis efendiler! O sarhoş sözünü şahsınıza iade ettikten sonra derim ki ben merkeze filana gitmem. Üstümde şu an on lira kadar para var, onu Baba Perdriks'e vereyim. Bununla yetinsin. Lakin işte şu bizi dinleyen halk şahit olsun ki ben sabah Drol'ü doktora göstererek iyice muayene ettireceğim. Elbette nazik vücudunun bazı yerleri aşçıdan yediği sopaların tesiriyle berelenmiştir. Böyle bir antika hayvana vurmaya cesaret edip bereler içinde bırakan izansız bir şahıs hakkında kanun, adalet ne ceza tayin ederse onu talep edeceğim. Bu vereceğim on liranın iki üç katını lokantacıdan alacağım.

Her bir sözü hafifmeşrepliğine açık bir delil olan bu sarhoş herifle beyhude uğraşmaktansa Baba Perdriks şu on lirayla yetinerek işi uzatmamaya karar verdi.

Şöhret'ten on lirayı aldılar. Lokantada meydana gelen hercümerçten dolayı kalabalık içinden Şık aleyhinde başka bir davacı çıkmadığından, bu tazminden sonra Şöhret Bey, Drol'ün kordonunu çekerek lokantadan çıktı.

7

Bir Bela Daha!

Şık bütün serveti olan on lirayı verip lokantadan çıkınca büyük bir üzüntüye kapıldı. Bereket versin ki Baba Perdriks'e karşı Drol'den dolayı açacağı darp davasında, bu

gece verdiği paranın üç dört katını alacağına bütün kalbiyle inanmış bulunduğundan, bununla teselli olup üzüntüsünü biraz olsun yenebilirdi.

Şık bütün ceplerini iyice yokladı. Üzerinde on beş kuruş kadar bozuk para buldu. Ve buna pek memnun oldu.

Çünkü kendisini *badaud*[1] diye bilinen birtakım işsiz güçsüz avareler takip etmekte, yani arkasından bir alay insan gelmekte, sokak köpekleri ise Drol'e hücum için havlamalara başlamakta olduklarından Şık'ın gideceği yere kadar mutlaka bir arabayla gitmesi kesin bir mecburiyet halini almıştı.

Fakat Şık, arabaya bindikten sonra nereye gidecekti? Şöhret bunun için pek az bir süre düşündü. Derhal meseleyi çözdü.

Zihninden dedi ki: "Nereye gideceğimi düşünmek de bir cinnet değil midir? Sevgili Potiş'imin evi varken ben nereye giderim? Gerçi Potiş lokantadan kayboldu ama nereye gittiği bellidir. Mutlaka Drol ile benim yediğim dayakları seyretmeye yüreği dayanamadığı için savuşmuştur. Eve kadar giderek, dönüşümüzde muhtaç olduğumuz istirahati sağlamak için uğraşmaya başlamıştır. Ah sevgilim! Birbirimize tek harf söylemediğimiz halde işte ben böyle senin aklından geçenleri, sanki senin gönlünden benim kalbime manevi bir yol varmış gibi anlayıveririm!"

Şık bu yolda ham hayallerle yoluna devam etmekteyken boş bir arabaya rastladı. Pangaltı'ya kadar pazarlıktan sonra Drol'le beraber içine girdiler.

Bir çeyrek sonra araba tarif olunan sokakta durdu. Şık, arabacıya hakkını vererek arabadan indi. Doğru Potiş'in evinin önüne giderek kapının tokmağını bir kere şiddetle vurdu. Lazım gelen süre kadar bekledi. İçeriden ses yok. İki kere daha vurdu. Yine hiçbir ses yok. Dört beş dakika kadar daha durduktan sonra tokmağı beş altı defa gayet şiddetle

1 (Fr.) Avrupa'da sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkmış kent kökenli serseri takımı.

tak etti. Zira henüz vakit hane halkının uykuya yatmış olacakları kadar geç olmadığından bu gecikme Şık'ın gerçekten canını sıkmıştı.

Bu defa içeriden bir kocakarı sesi gayet hiddetle koparak:

— Elin kırılsın! Gece haydudu!

— Pardon madam, ben gece haydudu değilim, Şâtırzâde Şöhret Bey'im.

— Katırzâde ol, istersen eşekzâde ol! Beni gece rahatsız etmeye ne hakkın var?

— Biraz lütfediniz de beni dinleyiniz madam!

— İşte bu dördüncü defadır ki tatlı uykudan uyanıyorum. Kendini dinletmek için gece uykudan adam kaldırmak... Bu ne terbiyesizlik!

— Vakit henüz o kadar geç değil. İnsanlar akşam yemeğine henüz çıktı. Hem ben ilk defa geliyorum. Madam, o sizi rahatsız edenler başkaları olmalı. Ben Şâtırzâde'yim! Şâtırzâde!

— Âlem deli olmuş da akşam yemeğini gece yarısı yiyorsa bana ne! Katırzâde isen git ecdadınla başka yerde övün.

— Merhamet edip biraz sakin olunuz. Size bir lakırdı söyleyeceğim.

— Bu uyku sersemliğiyle yarım lakırdı bile dinlemeye vaktim yok. Ben evimin bir odasını kiraya verdimse uykumu da beraber kiralamadım ya?

— Of madam! Ne söyleyeceğimi şaşırdım... Şey... Madam Potiş evde mi?

— Sen şimdi şaşırmamışsın! Zaten şaşkınmışsın. Hiç öyle karılar gece evde durur mu? Onların piyasasının gece olduğunu bilmez misin?

— Demek Madam Potiş şimdi evde yok, öyle mi?

— Kaç defa söyleyeyim? Yok dedik ya! Panayıra gitmiştir.

— Acaba kime gitti?

— Kim geceliğini daha çok verdiyse ona gitmiştir.

— Akşamdan benimle beraberdi.

— Hâlâ söyleyeceğin o bir lakırdı bitmedi? Haydi artık defol! İşte ben yatmaya gidiyorum. Eğer bir daha elini tok-

mağa uzatıp da beni rahatsız edersen iyice bil ki seni fena yaparım.

Kocakarının bu tehdidinden sonra Şık, kapının önünde put gibi donup kaldı. Ne harekette bulunacağını şaşırmıştı. Şimdi geceyi nerede geçirmeli? Şık bu kadar zarara uğradığı halde bir geceyi tamamen metresiyle geçiremesin! Annesinin küpelerini çalmak gibi bir hırsızlıktan ne yarar elde etti? Bu kadar müddet hasretini çektiği ve onun için her bir fedakârlığı göze aldığı sevgili Potiş'i bu gece acaba kimlerle birlikte oluyor? Aşüfte kısmı gece evde durmazmış! Hem de geceliğini kim daha çok verirse ona gidermiş! Kocakarının bu sözleri Şık'a ne kadar acı geliyordu. Zira onun nazarında Madam Potiş'e aşüftelik yakıştırmak en büyük günahlardandır!

Bu yürek yakıcı hallerin hepsi bir tarafta dursun, fakat Şık bu geceyi nerede geçirecek? Otelde kalacak kadar yanında para yok... Gerçi Karaköy Köprüsü[1] gece Haliç'e girecek gemilere yol vermek için henüz açılmamış olduğundan İstanbul'a[2] kadar dönmek mümkünse de Köprü'den geçebilecek kadar cesareti olabilse de İstanbul sokaklarından geçmek babayiğitliğini nasıl gösterecek?

Şık yalnız başına olsa neyse ne! Yanında bir de emanet köpek var ki dört defa anasının küpelerini çalmış olsa kıymetini ödemek mümkün değil. Ya bu gece köpek, sokaklardaki soysuz hemcinslerinin hücumlarına uğrarsa?

Şık düşündü. Düşündükçe bulunduğu halin dehşeti gözünde büyüdü.

Beş on dakika kadar sokağın enine boyuna gezindi. Nihayet belki kendisine merhamet edip bu gece içeri alır ümidiyle kocakarının kapısını bir daha çalıp rica etme-

---

1 Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan eski Galata Köprüsü. Bir önceki ahşap köprü yerine yapılan bu demir köprü, o dönem gece belli saatlerde gemilerin geçmesi için orta açıklıktan açıldığından bu saatlerde yayalar kullanamazdı.

2 20. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul denildiğinde "Suriçi" olarak da adlandırılan Tarihi Yarımada kastedilirdi.

ye karar verdi. Fakat bu kararın ardından kocakarının, "Tokmağa bir daha el uzatırsan seni fena yaparım!" tehdidi aklına geldi.

Bunun için kapıyı çalmak konusunda bir müddet tereddüt etti. Sonra yine kendi kendine dedi ki: "Kocakarının bana karşı yapabileceği fenalık ne olabilir? Bu fenalık ne kadar büyük olsa, bu gece açıkta kalmaktan daha korkunç olamaz ya?"

Şık olanca cesaretini toplayarak kapıya yanaştı. Epeyce şiddetli bir yürek çarpıntısıyla tokmağı vurdu. Beş dakika kadar bekledi. İçeriden hiçbir ses işitilmedi. Kendi kendine dedi ki: "Acaba karı uyudu mu? Ne tavuk mizaçlı cadı! Ne de Allah'ın belası!"

Evvelkinden daha büyük bir heyecanla ikinci defa tokmağı vurdu.

Bu defa içeriden yine kocakarı sesi, fakat sesin perdesi birinci defadan daha da artmış olarak:

— Allah belanı versin sırnaşık herif!

— Ah madam, insaf! Sokakta kaldım. Gidecek yerim yok.

— Burayı gece sokakta kalan serserilere ait bir hayır evidir diye sana kim söyledi?

— Madam hiç merhametiniz yok mu! Üstümde ne kadar param varsa aldılar.

— Burası zabıta[1] merkezi değil, derdini git de oraya anlat.

— Demek bu gece bendenizi içeri almayacaksınız?

— Ay! Bu herif söz anlamıyor. Dur ben senin anlayabileceğin bir lisanla konuşmasını da bilirim.

Şâtırzâde, kendisinin bundan daha kolaylıkla anlayabileceği lisanın acaba hangi dil olacağını düşünürken yukarıdan evin penceresi açıldı. Tepesinden aşağı bir şeyler boşaltıldı...

---

1 Bir şehirde güvenliği sağlamakla görevli teşkilat; bu teşkilata bağlı zaptiye, polis.

Akşamdan beri uğradığı felaketlere ek olarak, bu gece talihinin şu yolda bir iltifatına daha uğradığından dolayı Şık şaşırdı kaldı.

Kocakarı son cevabını bu şekilde verdikten sonra pencereyi kapayıp çekildi. Şöhret, başından ayaklarına kadar giydiği şeyin ne olduğunu henüz tamamıyla fark edememişse de bunun ağzına burnuna dolarak kendini aksırtmaya başlamasından ve hele gözlerini açtırmaz bir hale koymasından toz halinde kuru bir madde olduğunu anlamıştı.

Şık, kendini gözden geçirmek için biraz ileride yanan gaz lambasının altına gitti. Bir de üstüne başına baktı ki ne görsün!.. Asıl şimdi insan kılığından çıkmış! Üst baş bütünüyle siyahlara boyanmış. Hem de nasıl!.. En usta boyacının eline düşmüş olsa o kadar az bir zamanda bu derece kuzgunileşmesi olamaz.

Şöhret Beyefendi kendini böyle tepeden tırnağa kadar karaya boyayan maddeyi eliyle inceledi. Kokladı. Bu inceleme neticesinde anladı ki başından aşağı bir çuval kömür tozu boşaltılmış! Evvelinde gecelemek için bir birahaneye filana gitmek mümkündü... Fakat şimdi buna da imkân kalmadı. Çünkü o maskara kıyafetle ben insanım diye kimin karşısına çıkabilir? O ne merhametsiz kocakarıymış ki bir çuval kömür sağanağının altında kalacak zavallı kimsenin sonradan geleceği hali düşünmeyecek kadar insafsızmış.

Bu defa hakikaten zavallı denmeye layık olan Şık, mendilini çıkarıp yüzünü sildi. O hale geldikten sonra öyle silinip silkinmeyle temizlenmek değil ya, Şöhret'i boğadaya[1] koysalar adama döneceği şüpheliydi.

Şâtırzâde, Madam Potiş'in evine doğru hiddetle karışık son bir arzulu bakış fırlattıktan sonra nereye gideceğini kendi de bilmediği halde, Pangaltı Caddesi'nden Taksim'e doğru Drol'ün kordonundan çekerek yürümeye başladı.

---

1 (İtal. *bucata*) Çamaşırları temizleme amacıyla küllü ya da sodalı suya yatırmak.

Her sokak başından bir büyük havlamayla karşılana karşılana Taksim'e kadar geldi. Çeşmede güzelce yüzünü yıkadı. Etrafına bakındı. Biraz oturup da dinlenmek ve bu geceyi nerede ve ne şekilde geçireceğini düşünmek için karanlık bir yer arıyordu. Nihayet gözüne bir dükkân ilişti. Yarısı bakkal, yarısı meyhane olan bu dükkânın kapısı önünde birkaç boş iskemle duruyordu. Oranın müdavimi olan akşamcılar zaten dağılmış olduğundan içeride bakkal ile çırağından başka kimse yoktu.

Şöhret gidip bu dükkânın önündeki iskemlelerin birini kenara, karanlığa doğru çekerek oturdu. Karanlıkta kılığı kıyafeti iyice seçilmiyordu. Garsonu çağırdı. Bir konyak ısmarladı. Bir eliyle Drol'ün kordonunu sımsıkı tutuyor, diğerini de şakağına dayayarak derin derin düşünüyordu. Fakat böyle sekiz cebinde beş kuruşu bulunmayan bir adamın gece yarısından sonra derin derin düşünmesi ne para eder? Düşünüyor, düşünüyor da geceyi geçirmek için Beyoğlu sokaklarında sabaha kadar piyasa etmekten[1] başka aklına bir çare gelmiyordu.

Bu gece uğradığı felaketlerden Şık'ı en çok üzeni, metresi Madam Potiş'in kayboluşuyla tatlı uykudan uyandırmış olduğu kocakarının kendisine etmiş olduğu son kömür tozu hakareti oldu.

Bunları düşündükçe hiddetinden iskemlesinin üzerinde kalkıp kalkıp oturuyordu.

Şöhret en derin düşüncelere dalmış bulunduğu esnada dükkâna fesli bir adam girdi. Ve girerken de dışarıda bir müddet durup Şöhret'i gözden geçirmişti. Fakat Şık bunun asla farkında olmadı.

Bu adam içeride bir süre kaldı. İki şişe konyak aldıktan sonra dışarıya çıktı. Yine durup Şöhret'e doğru dikkatlice baktı. Ve bu bakışın ardından Şık'a yaklaştı. Yakından da güzelce inceledikten sonra telaşla dedi ki:

---

1 Bir yol üzerinde gidip gelerek gezinme.

— Vay Şâtırzâdem! Bu vakitler tek başına burada ne geziyorsun?

Şöhret Bey birdenbire kendine hitap eden zatın kim olduğunu tanıyamadı ve ne cevap vereceğini de şaşırarak dedi ki:

— Tek başıma mıyım ya! Görmüyor musunuz yanımda bir köpeğim var.

— Köpeğinizi gördüm. Fakat bunu size yoldaş bilecek değiliz ya? Yine her halde yalnızsınız demektir.

Şöhret bu defa kendine hitaben söz söyleyen kişinin kim olduğunu tanıdı. Bununla birlikte telaşlı bir tavırla dedi ki:

— Maşuk Beyefendi, affedersiniz sizi şimdi tanıyabildim.

— Evet! Bir anda tanıyamamış olduğunuzu anladım. Çünkü pek dalgındınız. Yine ne var? Bir felâkete mi uğradınız? Sizi karanlıkta pek iyi göremiyorum, ama üstünüz başınız karalı beyazlı garip bir hale bürünmüş gibi görünüyor.

Şöhret derin bir ah çektikten sonra:

— Artık birader başıma gelenleri hiç sorma. Bu gece o kadar garip felaketlere uğradım ki sana hikâye etmiş olsam doğruluğuna inanmayacağından eminim.

— Doğruluğuna güvenilmeyecek kadar garip olan felaketler neymiş bakayım?

— Ah! Uzun birader, uzun!

— Uzun ise dinlemeye vaktim yok. Çünkü arkadaşlar evde konyak bekliyorlar. Haydi, istersen sen de beraber gel! Bize gidelim. Hikâyeni orada anlat.

Şöhret Bey bu tekliften olağanüstü memnun oldu ve bu aşırı memnuniyetinden kendine bir şaşkınlık gelerek sanki Maşuk Bey'in bu teklifini iyice anlayamamış bir tavırla dedi ki:

— Size mi gidelim diyorsun?

— Evet! Öyle diyorum. Lakin bir engelin varsa o başka.

— Hiçbir engelim yok. Teklifinizi büyük bir memnuniyetle kabul ediyorum.

— Öyleyse haydi, arkadaşları bekletmeyelim.

Şöhret Bey bu cevap üzerine hemen kalktı. Maşuk Bey'le beraber yürümeye başladı. Şık, bu mesut karşılaşmadan son derece memnun olmuşsa da Madam Potiş'in bu geceki kayboluşu kendinde pek büyük bir etki bırakmış olduğundan yolda dalgın bulunuyor, arkadaşı Maşuk'un her sözüne doğru doğru cevap bulup veremiyordu.

Bir çeyrek kadar yol gittiler. Sonunda büyücek bir evin kapısı önünde durdular. Maşuk Bey çıngırağı çekti. Hemen o anda kapı açıldı. Evden içeri girdiler.

8
Bir Şık Daha

Ev sahibi ile misafirin yukarı çıktıklarını haber vermezden evvel Maşuk Bey'le arkadaşlarının kimler olduklarını tanıyalım:

Maşuk Bey yaşça Şöhret'in akranı, esmer, orta boylu, iri kemikli, ağzı burnu ufak, kaşı gözü kara, dikkati çekecek kadar güzel değilse de sevimli bir delikanlıdır.

Aralarında yaşça olan yakınlıktan başka, Maşuk'un gerek ahlak ve gerek zekâsı bakımından Şöhret'e benzer hiçbir tarafı yoktur. Birbirlerini tanımalarıysa Maşuk Bey'in Şöhret'in mahallesinde bir halası bulunmasından, çocukluktan beri oraya sıkça sıkça gitmesinden ileri gelmiştir. Maşuk Bey, Şöhret'te görmekte olduğu insanlığa yakışmayacak birçok tutarsız halden dolayı kendisine uzun uzadı nasihatler vermişse de arkadaşının söz dinler kafada bir adam olmadığını nihayet anlamıştır.

Maşuk Bey bin beş yüz kuruş maaşla .... Dairesi'ne devam eder. Fakat olanca geliri bundan ibaret değildir. Zekâsı, bilgisi sayesinde birkaç taraftan aylığının bir mislini daha kazanmaktadır.

Bu zekâ ve bilgi sözlerinden, Osmanlı edebiyatından birkaç parlak parçayı ezberleyip bunları kullanmak için fırsat gözleyen âciz kâtiplerin hal ve şöhretleri anlaşılmasın!

Maşuk, Dahiliye'den[1] Adliye'ye yazılacak tezkerenin başlangıcıyla sonunu kalemlerdeki kurallar gereğince ezberleyip, ortasını da o müsveddenin ait olduğu dosyadan çıkarıp yazma usulünü öğrenmekten ibaret sınırlı bir görevle iş gören kâtiplerden değildir.

Zamanımızda zeki ve bilgili insanların bir ikinci türlüsü daha var ki onlar da Arapça bazı kuralları belleyip Farsça eskisi birkaç edebi eser ezberleyerek, günün edebiyatına dair her şeyi bildiklerini sanıp tafra satanlardır.

Bunlar şair yaradılışları ve ince zevkleri haricinde bir ilerleme yolu kabul etmezler.

Heyhat! Zaman değişiyor. Bugün şöhreti Osmanlı memleketlerini tutmuş bulunan büyük bir şairin bundan yirmi yirmi beş yıl evvel karalamış olduğu:

Âşıkım nirân esir-i sûz-i tâbımdır benim
Sahn-ı mahşer lerze-nâk-ı ıztırâbımdır benim[2]

yolundaki şiirlerini bu zamanın on sekiz yaşındaki bir genci beğenmiyor. Çünkü nirânı [cehennemi], sûz-i tâbına [ateşine] esir eden zatın gece etrafını görebilmek için otuz paralık bir Arap mumuna muhtaç olduğunu biliyor.

İşte bu bilişi gösteriyor ki bu çocuk o yazarın yaşına gelirse fikren gelişmesi büsbütün başka bir halde olacaktır.

Zamane bilgiçlerinin bir başka türü daha var: Bunlar da alfabeden başlayarak Fransızcası bu gece Konkordiya Sahnesi[3] üzerinde Matmazel Albert'in söyleyeceği şarkıyı *Phare du Bosphore*[4] gazetesinde okuyup anlayacak bir

---

1 İçişleri Bakanlığı.

2 "Âşığım, cehennem, içimde yanan ateşin esiridir / Mahşer meydanı ıstırabımdan titrer."

3 Concordia Tiyatrosu: Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde, Paris'teki Moulin Rouge'a öykünerek inşa edilmiş eğlence mekânı. İçinde bir birahane ile yazlık ve kışlık tiyatroların olduğu mekân 1906 yılında yıkılarak yerine St. Antoine Kilisesi yapılmıştır.

4 *Le Phare du Bosphore* (Boğaziçi feneri), 1870-1890 yılları arasında İstanbul'da Fransızca yayımlanan gazete.

düzeyi buldu mu derhal ceketinin yan cebine başlığı dışarıda bir ecnebi gazetesi koyup, "dostum" sözünü "*mon ami*", "vakitler hayrolsun" cümlesini "*bonjur*" şeklinde ifade etmeye koyulanlardır.

Bizim Maşuk şu sayıp döktüğümüz zekâ sahipleri türünden değildir.

Maşuk, aşk ve ilişkinin de Şâtırzâde gibi şıklara özgü olan şeklini benimseyenlerden değildir. Kendisiyle dostluğa istekli kaç erkek varsa hepsiyle de yakınlık kurmaktan çekinmeyen, her âşığına parası kadar ilgi gösteren düşük kadınları sevmeyi kendince büyük bir alçalma sayar.

Hatta böyle rezil karılara düşkünlük yüzünden türlü felaket çekenlere fazlasıyla acır.

Amma zannetmeyiniz ki size Maşuk'un halini beğendirmek istiyoruz. Hayır! Maksat yalnız Maşuk'u tanıtmaktır.

Maşuk'un da bir sevdiği vardır. Fakat bu sevdiği kadın ne tiyatro artisti ve ne de eğlence yerlerinin yosmasıdır. Bir modistra[1] dükkânında haftalıkla işler bir işçi kızıdır.

Maşuk gömlek filan ısmarlamak için bu kızın bulunduğu dükkâna gidip gelmekteyken birbirlerini sevmişlerdir.

Maşuk, sevilmek için bir kadında her ne meziyet lazımsa hepsini bu kızda bulmuş ve bundan dolayı sevmiştir.

Bununla beraber bu iki gencin sevişmelerinden Maşuk'u adi bir baştan çıkaran, kızı da ayartılmaya meyilli bir aşüfte zannetmemelidir.

Kızın ismi Matmazel Adel'dir. Annesi Fransız, babası İtalyan'dır. İkisi de genç kızlarını terk ederek öte dünyaya gitmişlerdir.

Biçare Adel, anne ile babasından böyle ebediyen ayrıldıktan sonra yiyeceği ekmeğini gençliği, güzelliği pahasına kazanmak yolunda aramamıştır. Elinin emeğiyle karnını doyurmak yolunu seçmiştir.

Maşuk'u sevmesi, tabiatın zorlamasıyladır ki bununla aşüftelik arasında büyük bir mesafe vardır. Çünkü ömründe ilk sevdiği delikanlı Maşuk olmuştur.

---

1 Kadın terzi.

Bu iki genç seviştikten uzun bir müddet sonraya kadar birbirlerine sevgilerini ilan edememişlerdir. "Birbirlerine ilanıaşk etmeksizin nasıl sevişmek olabilir?" derseniz, ben de derim ki ciddi sevgiyi dille itiraf etmezden pek çok evvel insanın gözleri, çehresi, hal ve tavırları onu meydana koyar. Hatta belli etmemek için gerek duyulan sakınmalar, asıl büsbütün işin ortaya çıkmasına sebep olur.

Bunların böyle yalnız hal ve bakışlarla olan aşk ve sevgileri, zaman geçtikçe her iki taraftan da şiddetlenmeye başlar.

Nihayet bir yılbaşında Maşuk, Adel'e hediye olarak güzel bir dikiş çekmecesi takdim eder. Ve kız bunun kapağını açınca bir köşesinde, "Aşk Yadigârı" kelimelerini görür.

Adel bu cümleciği bütün vücudunda tatlı bir titreyiş hissederek okur ve bu kısa cümlenin kendisine hissettirdiği manaya bir türlü doyamayarak "Aşk Yadigârı" sözünü defalarca tekrar eder. Yine doyamaz.

İş böyle şiddetlenince seven ve sevilenin her gün birbirlerini görmeleri karşı konulmaz bir ihtiyaç halini alır. Maşuk'un sebepsiz her gün modistracı dükkânına devamı, Adel hakkında mağaza müdiresinin ve diğer işçi kızların şüphelerini davet edeceğine şüphe yoktur. Kız aleyhinde böyle bir şüphelenmeye yer vermemek için âşığı onu akşam sabah geçeceği yolu üzerinde bekleyip görmeyi münasip bulur. İş bir kere bu dereceye varınca biraz daha ilerisinden şu iki genci kim engelleyebilir?

Adel'in Ağa Hamamı[1] tarafında büyücek bir evde kiralamış olduğu bir odacığı vardı. Amma âşığını alenen oraya davet edemezdi. Zira bu ev o tür şeylere müsait evlerden değildir. Âşığı kendisini başka bir buluşma yerine davet edemezdi. Çünkü Adel, bu yolda davetleri kabul ediverecek gözü karalardan da değildir. Nihayet Adel'in oturduğu evde bir oda da Maşuk Bey kiraladı. Bir kere birbirine bu kadar yaklaştıktan sonra ev halkına hiç sezdirmeksizin nihayet odadaş ve yataktaş da olabilmişlerdi.

---

1 Fatih Sultan Mehmet tarafından 1454 yılında Taksim'de yaptırılan, çeşitli dönemlerde tadilat görmekle beraber bugün halen işler halde olan tarihi hamam.

Bu iki gencin üzerinde hiçbir evlilik bağı ve ev sorumluluğu bulunmadığından birbirini serbest serbest sevmelerine hiçbir yönden zerre kadar engel düşünülemez. Fakat sevdalarını kendilerine övünme nedeni saymak gözü pekliği ikisinde de bulunmadığından öyle çalgılı kahve, tiyatro ve balo gibi herkesin toplandığı yerlere alenen birlikte gitmekten çekinirlerdi. Zaten bu gibi eğlence yerlerine gitmeye gerek var mıydı? Biri diğerine eğlence olmaya kâfi olan ve günleri, haftaları değil, yılları bile beraber geçirseler birbirinden bıkmayacakları belli olan bu iki canın, herkese açık eğlencelere hiç ihtiyaçları yoktur. Belki biraz hava almayı arzu ettikleri vakitlerde de bu ihtiyaçlarını en akıllıca şekillerde gidermenin yolunu pekâlâ bilirlerdi.

Mesela kapalı bir arabaya binip ya Şişli'ye ya Zincirlikuyu'ya veyahut Kâğıthane'ye giderek tabiatın en gizli bir köşesine çekilirler, kırlarda kol kola gezerler, manzarasını beğendikleri yerlerde oturup dinlenirlerdi. Hele bu eğlenceleri bazı kere akşamdan sonraya rastlardı ki Adel'in sırma saçları üzerine mehtabın yansımasının verdiği letafeti seyretmeye Maşuk bir türlü doyamazdı.

Bu iki gencin sevgisi, nihayet birbirinden ayrılamayacak bir şiddeti buldu. Böyle bir kara günün gelmesi ihtimalini düşününce üzüntüden titremelere tutulurlardı. İşte o zaman Maşuk, kendilerine göre bir daire kiraladı. Sevgilisiyle birlikte daha serbestçe yaşamaya başladılar.

Bu daire yine Ağa Hamamı tarafındaki eski evlerinin sokağında, daha bakımlı bir evin iki güzelce odasından ibarettir. İkisinin de iyi halleri mahallece bilindiğinden başka bir semte gitseler kendilerini ora halkına tanıtıncaya kadar kuşkulu bakışlara hedef olmaktan korktukları için mahalleyi değiştirmek istememişlerdir.

Kiralanan daire, evin üçüncü katında birisi merdivenin bir tarafında, diğeri öbür yanında iki odadır ki tam merdiven üzerini aykırılayan incecik bir koridor, bu iki odayı birbirine bağlar. Koridora diğer bir küçük kapı daha açılır ki o da ufacık bir hela kapısıdır.

Maşuk Bey, "ahbap" denilen adamların yemek, içmek, gülmek, oynamak bakımından insanı beyhude masrafa, külfetlere sokmaları bir yana, ileri geri konuşmalarla can sıkmaktan başka bir şeye yaramadıklarını bilirdi. Bundan dolayı çok zamanlara kadar sevgili Adel'i ile geçirdiği bahtiyar ömürden kimseyi haberdar etmedi. Fakat nihayet ahbabının meraklı bakışları biçarenin bu mahremiyetine gölge düşürdü. Bu gece kendilerini ağırlamak için özel olarak konyak almaya çıkmış olduğu dostları, o mutluluk yuvasına ilk gelmiş olan kişilerdir ki Maşuk'un korktuğunun nasıl başına gelmiş olduğunu yakından göreceğiz. Hele bir kere kendileriyle bir tanışalım:

Bu misafirler üç kişiden ibaretti. İçlerinden en yaşlısı otuz sekiz kırk sularında Râzi Efendi isminde, kumral sakallı, zayıf ve soluk yüzlü bir zattır. Bir ömür devam ettiği kalemden sekiz yüz kuruş kadar maaşı varsa da asıl geçinmesi, bu maaştan değildir. Babadan kalan bir iki geliriyle orta halde yaşar.

Vaktiyle eski usulde eğitim görmüştür. Fikren kendi akranlarının hiçbiriyle kıyaslanabilir bir halde değildir. Bilmediği bir şeyin aleyhinde bulunmaz, faydası belli olan bir hususa karşı bilgisi yetersizse işi uzatmazdı. Türkçeden başka dil bilmediğinden, dilimize her ne çevrilmiş olsa onun en birinci alıcısı Râzi Efendi olur. Okuduğu kitapları büyük bir dikkatle okur ve bundan dolayı o dilin sahibi millet hakkında birçok görüş ve düşünce edinir.

İkinci misafir sarışın, orta boylu, otuz yaşlarında kadar Selami Efendi adında bir adamdır.

Selami yaratılış olarak üstün zekâlı ise de bu zekâsını yararlı yönde kullanabilmekten âcizdir. Çünkü dünyada bilime, sanata dair her ne varsa bunların cümlesine birer kere heves etmiş, hepsinden de ikişer günde usanmıştır. Bu tür zekâdan ne sahibi ve ne de insanlık istifade edebilir. Kadınlar bile bunları "şıp sevdi, şıp usandı" diye dikkate almazlar. Buffon'un "*Le génie n'est qu'une longue patience*" (Deha denilen şey tükenmez bir sabırdan ibarettir) sözü,

en çok dikkate alınması gereken doğru sözlerdendir. Bu sözün özüne bakılırsa her şeyin başarısını sağlayan sabırdır. Usanç tabiatlı olanlar, ne kadar cin fikirli ve şeytan olsalar, yine de araştırma ve çalışmalarının meyvesi olarak ortaya tam bir şey koyamazlar.

Üçüncü misafirin ismi Râik Bey'dir. Râik'in ismi kendisine pek uygundur. Çünkü fikren pek sade ve bayağı bir adamdır.[1]

Bilgi ve şıklık yönüyle de Şöhret'le aynı ayar gibidir. Yüzü o kadar güzel olmadığı halde kendini en güzel insan zanneder. Kendi güzelliğinin en büyük tutkunu, hayranı yine kendisidir. Çünkü boş zamanlarını ayna karşısında geçirir. Hatta sokaktaki parlak dükkân camlarının hepsi, Râik Beyefendi'nin aynalarıdır. Çünkü her rastladığı camda endamını, nizamını incelemeden geçmez. Evde barkta ayna karşısından ayrılmadığı halde sokakta da herkesten çok kendine bakan yine kendidir.

9
Ahbap Belası

Maşuk ile Şöhret bu üç misafirin bulunduğu salondan içeri girince ev sahibi, sokaktan alıp getirmiş olduğu yeni misafirini eski misafirlerine takdim için dedi ki:

— Beyefendiler! Size bir arkadaş daha bulup getirdim. Şâtırzâde Şöhret Beyefendi'yi takdim ederim.

Maşuk, bu "Şâtırzâde Şöhret Beyefendi" sözünü manalı bir şekilde ifade etmiş olduğundan misafirler gözlerini Şöhret'e diktiler. Şöhret ise bunların böyle kendine dikkatle bakışlarını kendi asalet unvanının etkisine yorup üç misafire de ayrı ayrı eğilerek asaletine uygun bir nezaketle birer reverans yaptı.

1 (Ar. râik) Saf, sade, katışıksız.

Şöhret yüzünü çeşmede yıkamıştı. Fakat kömür tozu iyice çıkmamış olduğundan kaşları normalinden daha kalınlaşmış, hele gözleri ise koyu koyu, kuyruklu sürmeler çekilmiş gibi çizgiler edinmişti.

Üstündeki açık renk kostüm kurşuni bir renk almıştı.

Misafirler Maşuk'un takdim şekliyle takdim olunan zatın kılık ve tavırlarından, bunun ciddi bir misafir olmaktan ziyade bu geceyi geçirmek için kendilerine iyi bir eğlence olacağını anlamışlardı.

Şöhret, Drol'ün kordonunu elinden bırakmayarak salonun ortasında herkesin oturmakta olduğu masanın bir tarafına ilişti.

Misafirler arasında Şöhret'i sayıp ciddiye alan yalnız Râik oldu. Şâtırzâde bu gece uğradığı felaketlerin yıkıcı etkisiyle garip bir hale gelmişse de yakalık ve boyunbağının son modaya uygunluğu bu garabet içinde bile erbabı için anlaşılmaktaydı. İşte bu dikkati en evvel Râik etmiş olduğundan Şöhret'i öyle pek de alay edilecek kimselerden bulmuyor ve diğer arkadaşlarının alaycı tavırlarını kabalıklarına, bayağılıklarına yoruyordu.

Misafirler arasında söze başlandı. Şöhret bu gece uğradığı felaketleri, yani Pangaltı Caddesi'nde gelmektelerken köpeklerin etraflarını nasıl sarmış olduğundan ta kömür tozu meselesine kadar feci, gülünç maceralarını anlattı.

Bu hikâyesiyle misafirlerin gözünde Şöhret'in içyüzü belli oldu. Râzi Efendi, Şık'ın bu hallerine hem güldü hem de acıyarak bazı nasihatlere kalkışıp dedi ki:

— Hikâyelerinizden anlaşılıyor ki siz eğlenmenin yolunu bilmiyorsunuz. Kendim eğleneyim derken âlemi kendinizle eğlendiriyorsunuz. Kolunuza takıp da metresimdir diye gezmeye çıkardığınız karı, ne kadar adi bir mahlukmuş ki sizi türlü belalara uğratmaya sebep olduktan sonra en felaketli zamanınızda bırakıp da savuşuvermiş.

Şöhret bu anlattıklarıyla, "Şecâat arz ederken merd-i Kıpti sirkatin söyler"[1] türünden, kendi kahramanlığını

1 Yiğitliğini anlatırken Çingene'nin merdi, yaptığı hırsızlıklardan bahseder.

anlatıyorum zannında bulunarak övünerek durumunu ifade etmişti. Bundan dolayı dinleyenler tarafından alkışlanmak gibi bir şerefe erişmeyi beklerken bu yolda bir kınamaya uğraması pek fazla canını sıktı. Derhal çehresi öfkeyle çatılarak dedi ki:

— Siz yaşamayı ne zannediyorsunuz? İstanbul'un bir köşesine tıkıl... Memuriyete mi, dükkâna mı, her nereye devam ediyorsan sabah git, akşam gel. Kazandığın parayı evinde her kimin varsa onlarla ye! Her günün, her saatin birbirinin aynı olsun. Sonra şu hale yaşamak adını ver. Fransızların bir sözü vardır, "Eğer farklı biri olmak istersen herkesten başka türlü yaşa" derler.

Şöhret'in sözü buradan tutturmuş olması diğer kişilerin dikkatlerini çekti. Özellikle Râik Bey, şık arkadaşının böyle konuşmanın başında üstünlük göstermeye başlamış olmasından memnun oldu.

Maşuk Bey'in sokaktan getirmiş olduğu konyak şişeleri ortaya konmuştu. Misafirler birer kadeh attılar.

Şık Şöhret, konyağın kızgınlığıyla kimsenin konuşmasına meydan bırakmadan dedi ki:

— Efendi hazretleri bana felsefe dersi vermeye kalkıştılar, ama herkesin felsefesinin kendi kişilik ve ahlakına uygun olması lazım geleceğini nazarıdikkate almaları gerekir. Belki ben öyle miskince yaşamaktan hoşlanmıyorum da avantüriye bir şekilde vakit geçirmek istiyorum.

— Eğer yaşamak hususunda farklılığın bu türlüsünü beğeniyorsanız emin olun ki bu felsefenin takipçisi olarak dünyada Don Kişot'tan başka kendinize bir eş daha bulamazsınız... Eğer bu yöndeki merakınız ciddi ise sizi kutlarım Şöhret Beyefendi! Çünkü kısmen bunu başarmışsınız. Kıyafetiniz kimsenin kıyafetine benzemiyor. Hareketleriniz hususunda da size bir uyar daha bulunabileceğinden şüpheliyim. Eğer bu gece Beyoğlu sokaklarındaki vukuatınız birkaç kere daha tekrarlarsa buralarda herkesin sizi birbirine parmakla göstereceğinden kuşkunuz olmasın. Merak bu ya... Bu da bir çeşit meşhur olmaktır.

Kıyafet konusuna edilen itiraza Râik'in de canı sıkılarak Şöhret'e bir yardımda bulunmak üzere dedi ki:

— Efendim, herkeste bir *goût*[1] vardır ki diğerininkine benzemez. Herkes kılığını kıyafetini kendi arzusuna göre seçme hususunda hür değil midir? Görmüyor musunuz ki Frenkler bu konuda ne kadar serbesttirler. Bugün bir Frenk görürsünüz ki yüzü sakaldan, bıyıktan görünmez. Yarın yine o adama rastlayıp bakarsanız ki suratı avuç içi gibi tertemiz olmuş. Ben biraz tırnaklarımı uzatacak oldum, milletimizin içinde ayıplayan bakışlarına uğramadığım kimse kalmadı. Ah efendim, bizim halkta henüz diğerlerinin fikirlerine hürmet etmek his ve terbiyesi uyanamadı.

Şu edepsiz şıkın milliyetini aşağılama hususunda gösterdiği bu küstahça cüret, Râzi'nin son derece canını sıktı. Hiddetinden birdenbire çehresi kızardı. "Bak ne söylüyor, işitiyor musun?" manasını ima eder bir şekilde Maşuk'un yüzüne baktıktan sonra dedi ki:

— Batı'yı tanımayanların gözünde Frenkleri berbat eden işte böyleleri değil midir? Türkçe ifadeleri arasına birkaç ecnebi sözü katmaktan başka bunların Batı'dan, Doğu'dan ne haberleri vardır? Frenk'ten çok Frenk olmaya yeltenenlerden Frenkler kendileri bile hoşlanmıyorlar. Bunu iyi bilin.

Râzi'ye cevabı yine Râik vererek dedi ki:

— Ne yapalım efendim? Söze bir iki ecnebi kelimesi katmak da mı suç oldu? Türkçemizin birçok şeyi ifade etme hususunda ne kadar sınırlı bir dil olduğunu bilmezsiniz ki bu bahiste sizi kompetan bileyim de söz söyleyeyim.

Söz buraya kadar uzanınca Selami Bey'in de milliyetçilik duygusu galeyana gelmeye başladı. Bu defa cevaba o atılarak dedi ki:

— İfadenize o ecnebi lakırdılarını sadece bilginizi ortaya koymak maksadıyla katıyorsanız iyi biliniz ki bu tür bilgiler sergilemenin çoktan ipliği pazara çıktı. Ben öyle kimseler tanırım ki Türkçe anlatımlarında yarı ifadeleri Fransızca

1 (Fr.) Zevk anlayışı, beğeni, tarz.

olduğu halde iki satır Fransızcayı Türkçeye çevirmekten âcizdirler. Ben Avrupa dillerine karşı Türkçenin mükemmeliyetini iddia etmiyorum. Fakat siz hangi şeyi kaleme almaya kalktınız da Türkçenin yetersizliği yüzünden vazgeçmeye mecbur oldunuz? Avrupai davranışlara yeltenmek yalnız öyle tırnak uzatmak, Türkçeyi beğenmemekle olmaz. Görmüyor musunuz ki gayret sahipleri bir taraftan tıbbi, ilmi kitaplar çevirerek ve birçok bilimsel terimi ifade için Türkçede hakikaten unutulmuş pek çok kelimeyi icat edercesine yeniden bulup çıkararak veyahut aynen kullanmak suretiyle milli dillerini tamamlamaya uğraşıyorlar. Alafrangadır diye Avrupa'da ne kadar çirkinlik varsa onları taklit edeceğinize biraz da güzel taraflarını yapmaya gayret etseniz ya! Tırnağını kunduracı Andonaki de uzatıyor. Eğer bu da bir meziyetse o meziyetle şereflenmeye, övünmeye o herif de sizin kadar hak kazanıyor demektir. Siz alafranganın öyle taraflarına özeniniz ki ondan gelecek şerefte böyle Andonaki'lerin payı bulunmasın. Kötü davranışları taklit etmek de, yapmak da kolaydır. Asıl güçlük iyi olanları taklit edebilmektedir.

Selami Bey sözünü buraya getirmiş olduğu bir zamanda Râzi Efendi telaşla Drol'ü göstererek ufak bir haykırışla:

— Ay! Ay! Ay! Hayvan kapının yanına beceriyor.

Gerçekten hepsi Râzi'nin bu haberi üzerine başlarını çevirip baktılar ki hayvan beceriyor değil, ...miş bile!

Şöhret, köpeğin şu terbiyesizliğinden biraz olsun sıkılarak ev sahibinden özür dilemek lazım gelirken arsızca bir gülerek dedi ki:

— Külhani! Kendinin elli liralık bir hayvan olduğunu bilir de bakınız işte böyle baş salonlara işer! Hiç öyle bahçe, ev altı gibi yerlere dönüp bakmaz bile.

Râzi Efendi alaycı bir kahkaha salıverdikten sonra:

— Hayvan şu hareketiyle alafrangalıktan onun da anladığının sizden fazla olmadığını gösterdi!

Maşuk derhal o gece için hizmete çağırmış olduğu bir komşu yoksul kadına seslenerek kirlenen yeri temizletti.

Bu ara salon kapısı açıldı. Adel sıkılgan bir edayla misafirlerin yanına geldi.

Adel bu akşam açık saman sarısı renginde elbise giymiş. Mesleğinden dolayı vücuduna, endamına o kadar yaraştırmış ki hakikaten görüp de hayran olmamak mümkün değil... Modistra sanatındaki maharetine işte şu giydiği elbise büyük bir delil sayılabilir.

Adel'in yüzünün rengi biraz solgun, fakat bu solgunluğunda o kadar büyük bir letafet var ki insan o sevimli çehreyi kaplayan cildi yarı şeffaf bir maddeden yaratılmış sanır. Kaşlar sarı ve gayet ince, gözler sarı ela! Ağız, burun, çene ufacık! Lüle lüle sarı saçlar ise bu latif çehreyi altından bir çerçeve içine alarak gerçek yaratıcının pek nefis bir tablosu şekline koymuş.

Adel misafirlerin hepsini nazikçe selamladıktan sonra kendine uygun bir yer bularak oturdu.

Şöhret bunu görünce kendini büsbütün şaşırmıştı. Zihninden kendi metresi Madam Potiş ile Adel arasında bir kıyaslama yapmaya uğraşıyorsa da bu iki kadın arasında birbirine benzer hiçbir yön bulamıyordu ki kıyasını oradan tuttursun.

Şöhret karakterinde bir adam, güzel bir kadına rastladığı anda ne kuruntulara tutuluyorsa bizim Şık da içinden hep bunları geçirdi. Maşuk'a seslenerek dedi ki:

— Maşuk Beyefendi, tebrik ederim. Doğrusu metresiniz güzellikte benzersizmiş.

Adel, Şöhret'in bu edepsizce tebrikinden sıkıldı. O solgun yüzü kıpkırmızı kesildi.

Râik de Adel'i ilk defa görüyordu. Bu da fena halde alıklaşarak içinden kendi kendine diyordu ki: "Şu güzel kadın mutlak bizim kara Maşuk'u beğenmez. Kendine benim gibi güzel bir *aman*[1] ister. Zaten salona girdiği esnada gözleri, burada kaç misafir varsa birer defa onların üzerinde dolaştıktan sonra nihayet bende karar kıldı. Şeytan karı! Beni ne

1 (Fr. *amant*) Âşık, dost hayatı yaşanan kişi.

kadar maharetle süzdü. Sanki o böyle hususlarda kurnazsa ben ondan aşağı mı kalırım? Güzelliğimin birdenbire onun hayret dolu bakışlarına nasıl çarpmış olduğunu sanki ben anlamadım mı? Ben bu kızla aşk ilişkisine başlamış olsam, iki günde Maşuk'un pabuçları dama atılır."

Adel'e kendini güzellikçe beğendirmiş olduğu vehmine kapılan Râik, kadına karşı bir de zarafet satmak ve böylece beğeni ve dikkatini üstüne çekmek için sesine mümkün olduğu kadar bir gevreklik vermeye çalışarak dedi ki:

— Artık salonun lambalarını söndürmeli, çünkü hepsinin ışığını söndürecek bir aydınlık doğdu. Konyak şişelerini ortadan kaldırmalı, çünkü madamın baş döndürücü güzelliği hepimizin aklını başından alarak mest etmeye kâfidir.

Küstahlıkta Şöhret'i tam manasıyla geride bırakan Râik'in bu sözleri Adel'i büsbütün utandırdı. Hatta salona geldiğine geleceğine de pişman oldu. Bunu Maşuk da anlayarak sözü başka tarafa çevirmek için şıklara:

— Siz deminden Türkçenin yetersizliğinden filandan bahsediyordunuz. Türkçeyi beğenmeyen adamların elbette başka dillerde geniş bilgi sahibi olmaları gerekir. Diğer dillerin edebiyatı, ilimleri hakkındaki düşünce ve araştırmalarınızdan lütfen bizi de yararlandırırsanız minnettarınız oluruz. Bakalım yeni yazarlar, şairler, bilim adamları içinden kimleri beğeniyorsunuz?

Maşuk'un bu önerisi üzerine iki şık birbirinin yüzüne bakıştıktan sonra Şöhret dedi ki:

— Şimdiki Batılı edebiyatçılar içinde en çok takdir ettiğim kişi Mösyö Canber'dir.[1] Bu ünlü edebiyatçının varlığı yalnız Fransa'ya değil, bütün on dokuzuncu yüzyıl uygarlığına büyük bir şeref vermiştir. Şimdiye kadar bu çapta bir düşünür Avrupa'da değil, dünyanın hiçbir kıtasında görülmemiştir! Bu meşhur adamın eserlerini okumalı da işte o zaman edebiyatçı kime derlermiş, edebiyat nasıl olurmuş anlamalı!

---

1 (Okunuşu) Kanber.

Maşuk ile Selami birbirlerinin yüzüne büyük bir şaşkınlıkla bakıştılar. Bu şaşkınlıkları da Avrupa'da türeyen bu kadar meşhur bir edebiyatçıdan henüz kendilerinin hiç malumatları bulunmamasından dolayı idi.

Bu nedenle Selami dedi ki:

— Acayip! Mösyö Canber isminde bir edebiyatçı ha!

Şöhret gururlu bir tavır alarak dedi ki:

— Mösyö Canber'i henüz tanımadığınız için teessüf ederim! Kendisi harikulâde bir adamdır! Bu yıl *Le pouce des femmes* (Kadınların Başparmağı) unvanlı bir eseri neşredildi. Bu eserin Batı edebiyat dünyasında yarattığı borayı işitmediniz mi?

Şık Şöhret, Mösyö Canber'i anlatmaya fevkalade mübalağalar, parmak ısırtacak garip yakıştırmalarla devam ettikçe Selami ile Maşuk'un şaşkınlıkları arttıkça artıyordu. Bu şaşkınlıklarında hakları da yok mudur ya? Çünkü şimdiye kadar Mösyö Canber adında bir Frenk edebiyatçısı değil, hatta bu isimde bir Avrupalı bile işitilmemişti. Batı edebiyatının meşhurları arasında bu isimde bir kişinin varlığına ihtimal verilse bile, bu şöhretli edebiyatçının eseri olarak haber verilen "Kadınların Başparmağı" adlı garip unvanlı kitabının neden bahsettiği hususunda zihinlerin herhangi bir ihtimale yaklaşması mümkün müydü?

Maşuk, Şöhret'in anlattıklarının doğruluğuna inanmadığını belli eden açıkça bir alayla:

— Mösyö Canber Cenapları "Kadınların Başparmağı" adlı eserinde neden bahsetmiş bakalım?

— Baştan aşağı felsefeden bahsetmiştir.

— Canber'in felsefesi ne yolda fikirlerdir?

— Bazı parlak şiir parçalarını defterime kaydettim. Bu edebiyata olan tutkumdan dolayı daima yanımda gezdiriyorum. İsterseniz okuyalım?..

— Memnun oluruz.

Şöhret derhal cebinden küçük bir defter çıkarıp aşağıdaki Fransızca yazılmış saçmalıkları okumaya başladı:

Quelques vers choisis de "Le pouce des femmes" admirable recueil de poésie de M. Canber, moraliste ie plus honoré et leplus distingué de notare temps:

Dans un cabinet noir
On ne peut pas se voir
S'il s'y cache une femme
On la reconnait de sa flamme
C'est la flamme de l'enfer
C'est la morale de Canber
L'homme adere sa maitresse
Ainsi que l'âne son anesse
Dans la mer et sur la terre
C'est la morale de Canber

Felsefi bir şiir olmak üzere okunan bu tuhaf saçmalıkların daha ilk dizelerinde, Râzi'den başka, dinleyenlerde kahkahalar başlamıştı. Râzi şiirin mealini anlayamadığından tabii ki gülemiyordu. Onun da Canber'in felsefesinden istifade etmesi için Maşuk Bey, şiiri şu şekilde tercüme etti:

Zamanımızın en saygın ve en seçkin ahlakçılardan Mösyö Canber'in "Kadınların Başparmağı" unvanlı ustalık eseri şiir seçkisinden bazı beyitler:

Bir karanlık odada kimse kimseyi göremez
Eğer oraya bir kadın gizlense
Alevinden tanılır (!)
Bu alev cehennem alevidir.
Bu hikmet Canber'in hikmetidir
İnsanın sevdiği kadına tapması gibi
Eşek de kancığını pek sever
Denizin altı da yeryüzü de
Canber'in hikmetidir.

Râzi Efendi bu hezeyanların gülmeye bile bir değerini görmedi. Bunlar saçmanın da saçmasıydı.

Şâtırzâde ise bunu gerçekten bir şiir, hem de yüce ve hikmetli bir şiir sanarak okumuştu. Bakınız bu sanı, Şâtırzâde'ye nereden gelmişti:

Malum ya, Şöhret'in fikir ve seviyesinde olan şıklar hangi topluluğa, hangi çevreye devam ederlerse oranın maskarası olurlar.

Bunun gibi Şâtırzâde de Beyoğlu'nda .....'nın birahanesine devamı sıklaştırarak Frenklerle görüşüp kaynaşmayı ilerletmişti.

Şık Cenapları ne vakit birahaneden içeri girse sekiz on taraftan davetler olur. Çapkın Frenkler eğlenmek için Şöhret'i paylaşamazlar. Biçare Şık ise heriflerin göstermekte oldukları bu alaycı ilgiyi kendince bir meziyet sayar. Bunu kendi şakacılığından ileri gelme bir fazilet bilir.

Yine bir akşam şıkımız, bir alay Frenk'e karşı habersizce maskaralık vazifesini ifa etmekteyken söz bir ara edebiyata gelir. Şöhret, Frenklere kendinin Doğu edebiyat âleminde önemli yer edinmiş seçkin bir yazar olduğunu büyük bir iftiharla söyler. Herifler Doğu edebiyatına dair bilgisizlikleri nedeniyle alaylarını bu taraftan yürütemeyip işi Batı edebiyatına dökmek ve böylece Şöhret'in Batı edebiyatına dair bilgisini yoklamak isterler. Bir iki sözde, Şöhret'in Avrupa edebiyatı hakkındaki pek zavallıca bilgisizliği kendini gösterir. Şöhret bakar ki Frenkleri kandırmak mümkün olamayacak, nihayet bu husustaki yetersizliğini itiraf etmeye mecbur olur ve der ki:

— Batı edebiyatına merakım pek fazla ise de Doğu edebiyatının eserleriyle yoğun mesaim şimdiye kadar Frenk edebiyatını beklenen düzeyde öğrenmeme engel olmuştur. Bugünkü günde ise Doğu kültürünce olgunluk zirvesine vasıl olmuş eşsiz bir yazar faziletine erdim. Bundan böyle Batılı dehaların eserleriyle uğraşmaya bol bol fırsatım var. Dolayısıyla olanca çabamı bu yöne harcayacağım. Şimdi siz bana Batı'da eserleri el üstünde tutulan meşhur edebiyatçılardan kimler vardır, haber veriniz de onları okuyup öğreneyim.

Şöhret'in bu talebi üzerine çapkın Frenk'in biri, derhal mükemmel eserleriyle Batı'yı şaşkınlık ve hayret içinde bırakan Paris'te Mösyö Canber isminde bir dâhi türemiş olduğunu haber verir. Herifin bu uydurmalarını diğer arkadaşları da doğrularlar. Mösyö Canber'in bugünlerde yayınlamış olduğu "Kadınların Başparmağı" adlı benzersiz eserinin kaç milyon nüsha basıldığı halde yine tükenmiş olduğunu söylerler. Şöhret bunları hep ciddiye alarak dinler.

Nihayet Frenk der ki:

— Şöhret Beyefendi, üzülerek şunu da arz edeyim ki *Le pouce des femmes* ismindeki meşhur eserin basılı nüshası kalmamıştır. Bunun bir iki baskısı daha neşredilinceye kadar, size ezberlemiş olduğum bazı parçalarını yazıp vereyim de tam anlamıyla edebiyat cevheri denmeye layık bu nadir şiirlerle siz de hafızanızı süsleyin.

Bunun üzerine herif, Şöhret'e biraz yukarıda örneğini görmüş olduğumuz saçmayı yazıp verir. Şık bunun doğruluğundan asla şüphe etmeyerek o saçmalıkları cebine kor. O günden beri gezip yürüdüğü yerlerde ona buna övünerek Batı edebiyatındaki derin bilgisini şu şekilde âleme ilan ve ispat etmekten geri durmaz.

Ey okur! Şık'ın bu cehaletini, bu ahmaklığını romancının hayal dünyasında vücut bulmuş bir mübalağa olarak düşünmeyiniz. Ben bu satırları sırf hayalimden yazmıyorum. Modelim, görüp işittiğim hakikatlerdir. Bu hakikatlere rastladığımda ben de şüphe ettim. Fakat mihenge vurdum, doğru buldum. Hayal ne kadar hayal olsa yine az çok hakikatten doğar. Hakikati hayalden, hayali hakikatten ayırmak yeteneğini kazanmak pek çok derin düşünmeyle edinilmiş tecrübeye dayanır. Bundan dolayı hakikate benzer çok hayaller, hayale benzer çok hakikatler bulunduğunu hiçbir zaman dikkatten ve mantıktan uzak tutmamalıdır.

Kalemimizi sırf hayalimize tâbi tutmadığımızı söylemiştik. Beyoğlu caddesinden fesini burnuna eğmiş, bonju-

rının[1] yakasına bir demet menekşe iliştirmiş ve elindeki bastonu bir saat rakkası kadar ritmik sallayarak, potinlerinin gıcırtısını bu ölçüye uydurarak yürüyüp giden acayip mahlûkun kendine has tavırlarını incelemek yolunda biraz siz de yorulmuş olsaydınız, keşfedeceğiniz tuhaflıkların bizim burada haber verdiğimizden kaç kat fazla olduğunu görürdünüz!

Şıklar her telden çalmak, her ilimden dem vurmak isterler. Her yönden biraz daha bilgiçlik taslamak arzusu bazen bunları böyle işitilmedik acayip davranışlara iter. Yazarlık, şairlik gibi meziyetler çabalamakla olmaktan çok Allah vergisidir. Fakat çabayla da o Allah vergisini geliştirmek gerekir. Şıkların ise bu yolda bir yetenekten yoksun yaratıldıkları kıyafetlerinin acayipliğinden bellidir. Şairane duyguyu bir tarafa bırakalım, zerre kadar güzellikten anlayan bir zevk sahibi, kendini öyle moda karikatürü şekline koymakta bir haz ve şeref aramaz.

Şairlik, yazarlık hiç ihtiyaçları yokken, gözlerine gözlük takıp cidden görmek istedikleri şeylere gözlük camının ya altından veya üstünden bakmak gibi kendini büyük bir sıkıntıya koşmak demek olmadığı gibi, sekiz on türlü vezin ve kafiye belleyerek ahulu, karacalı gibi yaveler karalamak da değildir.

Şöhret Bey, edebi inceliğini sergiledikten sonra bilim konusundaki bilgisini de göstermeye kalkarak dedi ki:

— Efendim, Avrupalılar yaman heriflerdir! Her gün yeniden yeniye birçok ilmi gerçek keşfederek insanlığı yararlı hizmetleriyle ihya ediyorlar. Şimdi Avrupa bilim adamlarını meşgul eden en mühim mesele, sülük meselesidir.[2]

Maşuk:

— Çok tuhaf! Sülük meselesi mi? Hiç işitmedim.

— Asıl tuhaf olan şey sizin bunu işitmemiş olmanızdır.

---

1 Uzun siyah ceketle çizgili pantolondan oluşan erkek giysisi.

2 Bugünün meşhur yazarı Mösyö Edmond Jaloux'nun yirmi sene sonra *Les sangsues* yani "Sülükler" isminde bir hikâye yazmış olması garip tesadüflerdendir. (Yazarın notu)

Avrupa'dan her hafta gelen gazeteler sülük konusuyla doludur. Bunları okumuyor musunuz? Bizim Türk gazeteleri tercüme etmiyorlar mı?

— Bazılarını okuyorum, ama hiç sülükten söz edildiğini görmedim.

— Bilimsel gazeteler hep bundan bahsediyorlar.

— Sülüğün nesinden bahsediyorlar?

— Bazı cahiller sülüğün hiç bahsedilecek bir noktasını göremezler. Fakat bilim adamlarının gözünde konu tam tersidir. Avrupalı bilim adamları sülükle, kansızlık yani "anemi" denilen hastalığın tedavi yolunu keşfetmişlerdir. Ben bu konuyu en evvel *L'estomac des gourmands* (Oburların Midesi) adlı tıp gazetesinde okudum. Konuyu en evvel Doktor Merinoz ortaya koydu.

Selami:

— Ne garip şey? "Anemi" kansızlık demektir. Sülük ise kan emer bir hayvandır. Bu hayvanın kanı artırmak yönünde kullanımı ne şekilde olabiliyor?

Şöhret:

— Avrupa bu! Şimdi her hastalığın çaresini böyle zıddıyla buluyor!

Râzi Efendi:

— Bana da merak oldu. Söyleyin bakalım, sülüğü kansızlık hastalığına karşı nasıl kullanıyorlar?

Şöhret:

— Adamlardaki şeytanca fikre, zekâ gelişmişliğine bakınız efendim! Doktor Merinoz, yeryüzünde yıllık ne kadar sülük harcanıp tüketildiğini araştırmaya kalkar. Herif bunun için asla üşenmez. Dünyada ne kadar sülükçü varsa hepsine telgraflar çeker. Yılda ne kadar sülük satmakta olduklarının bildirilmesini rica eder. Bunun için Paris'te istatistikler tutulur. Yıllık beş milyar bilmem ne kadar sülük harcandığı anlaşılır.

Maşuk:

— Sülüklerin sayısını araştırmaktan Merinoz Cenaplarının amacı nedir?

Şöhret:

— Şimdi arz edeceğim efendim. Avrupa'da insanlığa hizmet adına cemiyetler kurulur, yardım defterleri açılır. Biriken parayla da dünyada ne kadar kan emen sülük varsa Paris'e getirilir!

Selami:

— Aman Şöhret çıldırdın mı? O kadar sülüğü ne yapacaklar?

Şöhret:

— Şimdi ne yapacaklarını görürsünüz.

Râzi Efendi:

— Şöhret Bey bunları ciddi olarak mı söylüyorsunuz?

Şöhret:

— Ciddi... Hem de pek ciddi olarak söylüyorum. Kulaklarınız böyle bilimsel konulara alışmamış da size bunlar şaka gibi geliyor galiba! Hey gidi kafalar hey! İşte hep böyle Avrupa'nın ilerlemesine küçümser gözlerle baka baka bu geri durumda kaldık ya! Yine bereket versin bizim gibi şıklara!.. Avrupa'nın bu yoldaki harikulâde ilerlemesinden ara sıra sizi haberdar etmemiş olsak ölü gibi bir uyuşukluk içinde yaşayacaksınız!

Şık Şöhret, açıklamalarının bu noktasında kaşlarını çattı, yüzünü buruşturdu. Bir de Râzi'nin şu haline üzülür gibi göründükten sonra tekrar dedi ki:

— Paris'te *Maison aux sangsues* yani "Sülük Evi" adıyla bir yer açılır. Bütün sülükler oraya toplanır. Bu hizmette kullanılmak üzere icat edilen bir basınç aletiyle sülüklerin kanı alınıp kimyasal işlemden geçirildikten sonra her tarafı kapalı gayet geniş bir haznenin içine konulur. Şimdi bu kan haznesinden, kansızlık hastalığına yakalanmış zavallılara ücretsiz kan şırınga edilecekmiş(!)

Şöhret'in bu garip bilgileri nereden almış olduğunu düşünmeye gerek yok. Bunun da, Canber'in şiirleri gibi, birahane Frenklerinin şeytanlıklarının eseri olduğu bellidir. Şöhret gibi gayet sınırlı Fransızca bilen şıkların güçleri Avrupa bilim ve edebiyat kitaplarından anlam çıkarmaya

yetmez. Bunlar böyle birahane arkadaşları olan Frenklerden aldıkları bilgileri kendi araştırmalarının ürünüymüş gibi bir çalımla ona buna satarlar. Bazen de bu gece Şöhret'te gözlendiği gibi foyaları tamamıyla meydana çıkar. Ahmaklıkları, garabetleri belgelenir.

Bu gece Maşuk'un evinde içilen konyakların sayıları arttıkça şıkların kafaları döndü, zihinleri bulandı. Birtakım ileri geri yaveler gevelemeye başladılar. Canber ve sülük konularından sonraki konuşmalar gittikçe tatsızlandı. Ve Râik ile Şöhret'in Adel hakkındaki sözlü sataşmaları da arttıkça arttı. Bundan dolayı Maşuk bu tatsızlığa bir son vermek için misafirlere yatma zamanının gelmiş olduğunu haber verdi.

Maşuk'un dairesi gece bu kadar kişinin yatmasına müsait olmadığından, kendi dairesine bitişik diğer bir boş dairede bu geceki misafirler için dört yataklı bir oda açtırdı. Bunlar hep birlikte karyolalarına çekilerek yattılar. Râzi Efendi'yle Selami Bey yattıklarından bir çeyrek sonra birer derin uykuya daldılar. Fakat Şöhret'le Râik için uyuyabilmek mümkün olmadı. Hatta bir saat, bir buçuk saat kadar zaman geçtiği halde ikisinin gözüne yine uyku girmemişti. Yalnız tuhafı şuydu ki ikisi de sessizce döşeğine girip yatmış, fakat ötekinin uyanık bulunduğundan haberdar olamamıştı. İkisi de birbirini uykuda sanıyorlardı.

Râik'in uyuyamamasına sebep Adel'di. Gözlerini yumar yummaz Adel altın saçlarını omuzlarından aşağı saçmış, o dağınıklıkla güzel yüzünün parıltısı kat kat artmış bir cazibeyle gözlerinin önüne geliyordu.

Gözleri bu latif hayalin yalancı görünümüyle meşgulken kalbinden bin türlü kuruntu geçiriyor ve arada bir bu evhamını sanki gerçekleşmiş gibi sanarak, o yüzün hayaline sarılmak için yakıcı bir istekle kollarını yorgandan çıkarıp karanlığa doğru uzatıyor, fakat yazık ki aradığını bulamıyordu.

Râik'in kendi güzelliğine inancı tam olduğundan kendi kendine diyordu ki: "Bu gece benim hayalimin de aynen

böyle, kızın arzulu bakışları önünde dolaşarak biçareyi rahat uykusundan mahrum bıraktığına şüphe etmem. Salona girer girmez o bakışı, gönlünün bana olan ilgisinin derecesini anlattı. Derhal kalpten kalbe bir sevda akımı başladı. Şimdi Adel de benim kollarımın arasında bulunmaya can atar, ama ne çare ki kara Maşuk'un kolları arasından kendini kurtarıp da gelmek mümkün değildir."

Kuruntu bu ya... Râik bir ufak pıtırtı duymuş olsa, "Ah, acaba Adel mi geliyor?" diye can kulağıyla dinlemekten bir türlü kendini men edemiyordu.

Şöhret'in uyuyamamasına sebep ise Madam Potiş'in o gece kayboluşuyla zararı karşılamak için cebindeki paraları bütünüyle vermiş olmasıdır.

Bu aralık gayet hafifçe oda kapısına tık tık vurulur gibi bir ses işitildi. Şöhret'in kuruntusu böyle tıkırtıya pıtırtıya dair olmadığından buna dikkat bile etmedi. Lakin Râik bunu duyar duymaz kan hemen beynine hücum ederek baygınlığa benzer bir hale uğradı.

Bütün vücudunun damarları şiddetle harekete başladı. Böyle tık tık kapıya vuranın Adel olduğuna Râik'in hiç şüphesi kalmadı.

Biraz vakit geçti. Kapıya yine, hem de bu defa da evvelkinden daha hızlıca vuruldu. Şöhret'in karyolası altında yatmakta bulunan Drol, için için hırlamaya başladı. Köpeğin bu hırlaması üzerine Şöhret de etrafı bir kere dinledi. O sırada vurulma üçüncü defa işitildi. Bunu Şöhret de duydu. Fakat Şöhret'in öyle yüreği çarpmaya, damarları atmaya başlamadı. Gayet yavaşça dedi ki:

— Kimdir o?

— Kim olacak, ben geldim.

— Nihayet gönlün oldu mu?

— Olmamış olsa gelir miydim? (Yavaşça) Kapıyı aç, ötekiler duymasın.

Bunun üzerine Şöhret döşeğinden çekine çekine kalkıp gürültüsüzce kapıyı açtı. Bütün bu sakınarak yapılan konuş-

maları işitmiş olan Râik'in, döşeği içinde sıkıntısından nasıl kan terlere batmış olduğunu artık tasavvur ediniz.

Dışarıdaki kişi içeri girince Râik, Şöhret'in birtakım şapırtılarla karşılama merasimine başladığını duydu. Fakat iş bundan da ibaret kalmadı. İlk karşılama emarelerinin devamını hissettirecek garip haller de işitilmeye başladı ki bunların hangi vaziyetlerden kaynaklanacağını Râik zihninden düşündükçe aklı çileden çıkıyordu.

Sevgili Adel'inin gelmiş, yanlışlıkla karanlıkta bir başkasının kucağına düşmüş olduğuna tereddütsüz inanıyordu. Lakin kalkıp da bu durumu engelleyecek kendinde güç kalmamıştı. Döşeği içinde vücudu buz gibi donmuş, sanki her bir uzvu taş kesilmişti. Hiçbir tarafını kımıldatamıyor, kendini kâbusa tutulmuş sanıyordu. Üstündeki yorgan, birkaç bin okkalık bir yükmüş gibi kendini eziyordu. Kalbinin çarpıntısı şiddetlendikçe şiddetleniyor, alt üst dişleri takır takır birbirine vuruyordu.

Nihayet olanca kuvvet ve gayretini, bütün cesaret ve şiddetini toplayarak şiddetli bir çığlıkla kendini kaldırıp döşeğinden aşağıya attı.

Bu düşüşü akabinde bir ikinci cesaret daha göstererek odanın ortasında sanki vücutlarından birkaç batarya elektrik cereyanı geçiyormuş gibi zangır zangır titreyen iki vücudun üzerine saldırdı. Derhal bu üç kişi arasında bir boğuşma başladı. Bir taraftan Drol Cenapları, canhıraş bir havlamayla gürültüye iştirak etti ki köpek sesleriyle insan bağırmaları birbirine karışarak derhal otelin içini büyük bir vaveyla sardı.

Râzi Efendi ile Selami Bey bu ani patırtıdan neye uğradıklarını bilemeyerek uykudan öyle bir uyanış uyandılar ki ikisinin de akılları başlarından gitti. Yangın mı var? Hırsız mı? Ne olduğunu fark edemediklerinden çıldırmış gibi bir hale geldiler.

Çok sürmedi, otelin diğer odalarında bulunan herkes hep buraya hücum etti. Herkesin ellerinde lambalar, şamdanlar odaya doldular.

Lakin biz bunların şaşkın bakışlarına çarpan şeyi hakkıyla tasvir edemeyeceğiz. O anda odanın ortasında görülen manzarayı hakkıyla tasvir edebilmek için kalemi, bu gibi rezillikleri tasvirde ihtisas sahibi bir sanatkâr olan meşhur Emil Zola'nın eline vermeli.

Odanın içi dışarıdan getirilen ışıklarla aydınlanınca en evvel gözlere çarpan şey, orta yerde ak saçlı bir kocakarı olmuştu. Bu kocakarıyı Şöhret bir yandan, Râik diğer yandan öyle çekiştiriyorlardı ki karının adeta üstü başı parçalanmış, bu üç kişide de dünyayı göremeyecek derecede gözler dönmüş, kocakarıyı Şöhret kendine, Râik de kendine çekiyor. O biçare de ne ona ne de buna gitmek istemeyerek yakasını bu iki gözü dönmüşün elinden kurtarmaya uğraşıyor ve böylece üçü de sövüp sayarak haykırışıyor, bu üç kişinin çekişmesine katılan Drol ise sanki onları birbirinden ayırmak istiyormuş gibi etraflarında dönerek ağzına rastlayanı dişliyor, onun her ısırığına uğrayan can acısıyla haykırdıkça haykırıyordu.

İşte okurlar, tık tık kapıyı vuranın Adel olmayıp, bir kocakarı olduğunu anladılar.

Fakat o kocakarı kimdir? Ve niçin geldiğini henüz tabii ki bilemezler. Bunun için şimdi onları rezillikleriyle baş başa bırakıp işin aslını izah edelim.

Şöhret odasına gelip yatmazdan evvel helaya gitmek üzere dışarıda gezindiği esnada bir kadına rastlamış. Dışarısı pek zayıf bir ışıkla aydınlatıldığından bunun gençliğini ihtiyarlığını pek de fark edemeyerek kadına biraz arsızlanmak istemişse de kadın yüz vermemiş, nazlanmış. Şöhret kadının bu nazına karşı üstelemekte pek ileri varmayarak odasına çekilmiş.

Şöhret'in böyle evvela isteyip de sonra ilgisiz bir tavırla çekilivermesi kocakarıyı fazla etkilemiş, Şöhret gibi bir gencin isteğine karşı dudak bükme derecesindeki aptallığından dolayı fena halde pişman olmuştu. İşte bu pişmanlığı neti-

cesinde Şöhret'in kapısına kadar gidip birlikte olmaya karar vermiş ve bu kararını gerçekleştirmeye gelmiş!

Biçare Maşuk bu gürültüyü bastırmak ve herkesi yerli yerine göndermek için elinden gelen çabayı göstermekten geri durmadı. Ahaliyi dairelerine savmaya muvaffak oldu. Fakat o zamana kadar da ortalık açılmaya başladı. Ancak bundan sonra da bizim sarhoş şıklar rahat yüzü göremediler. Sebebi ise deminki gürültüden dolayı sinirleri tutmuş olan Drol'ün heyecanının yatıştırılmasına çare bulunamayarak bir uzun uluma tutturmuş olmasıdır.

Bir hayli zaman geçti. Drol'ün uluması bitmedi. Köpeğin sesinden yalnız odada bulunanlar değil, bütün ev halkı rahatsız oluyordu. Köpeğini aşağıya avluya mı olur, bahçeye mi olur, her nereye olursa başka bir yere indirmesi için Şöhret uyarıldı. Lakin mümkün değil kabul etmedi. Nihayet Şâtırzâde'yi kolundan tutup köpeğiyle beraber evin kapısından sokağa defetmeye mecbur oldular. Herkes de ondan sonra rahat bir uykuya varabildi.

Ertesi gün gerek misafirler ve gerek ev halkı ancak geç vakit uyanabildiler. Misafirler dışarı çıkmak üzere giyinmeye başladıkları esnada, üzerlerindeki şeylerden bazılarının kaybolmuş olduğunu gördüler.

Râzi Efendi'nin bir gümüş tabakasıyla pantolonunun cebinden dokuz mecidiyesi, Selami Bey'in baş yastığının altına koymuş olduğu ve içinde on üç lira bulunan para çantası, Râik'in on liradan aşağıya tahmin olunamayan altından saat kordonuyla bir gümüşlü bastonu kaybolmuştu.

Maşuk, misafirlerinin yanına gelince mesele ona da haber verildi. Her tarafı araştırdılar. Kaybolan şeylerden eser yok. Gece gürültü esnasında içeri birçok kişi girip çıkmış olduğundan bu eşyanın o aralık çarpılmış olduğuna şüphe yoktu. Evi idare eden kadına haber verdiler. Gece içeri girenlerin kimler olduğunu araştırmaya uğraştılarsa da bundan da bir sonuç çıkmadı.

10
Tepebaşı Bahçesi

Maşuk'un evinde zuhur eden olaydan birkaç gün sonra, bir pazartesi akşamıydı. Tepebaşı Bahçesi'nde[1] müzik çalan gayet mükemmel bir orkestra takımı orada bulunanları eğlendiriyordu.

Müziğin güzelliğine bir de bu akşamki havanın letafeti karışmış olduğundan bahçede kalabalık olağanüstü denecek bir mertebedeydi.

Bahçede gezip dolaşmak için gelen halkın, üzerlerine oturup dinlenmelerine yarayan demir çubuklardan yapılmış ızgara şeklindeki iskemleler tamamen dolmuştu.

Evlerinde yaylı koltuklara alışkın olan kibar mösyöler, edalı madamlar buradaki madeni iskemlelere oturdukları esnada, gerek demirle temastan doğacak soğukluk ve katılıktan vücutlarını esirgemek ve gerek gayet geniş aralıklardan gelen rüzgârın şiddetli cereyanına karşı en nazik yerlerini korumak için pardösülerini, fistanlarını kat kat edip üzerine oturmaktaydılar. Hele hastalığından canları yangın bulunanlar ise bahçede kalacakları süre içinde gezinmeyi bu iskemlelere oturmaya tercih ediyorlardı.

Bahçenin münasip yerlerine dikilip yarı şeffaf beyaz karpuzlarla örtülmüş, sekizer beşer musluklu ağaç şeklindeki havagazı[2] borularının, besbelli tasarrufa uymak için olmalı, yalnız ikişer muslukları yakılmıştı.

Yalnız çalgı çalınan yerin çevresine toplanmış bulunan halk böyle ikişer muslukla aydınlatılmış olup, bahçenin diğer yerlerindeki boruların hiçbirinde ışıktan eser yoktu.

---

1 Beyoğlu Altıncı Belediye Dairesi'nin ilk başkanı Blacque Bey döneminde, 1870'lerde Tünel hafriyatından çıkan toprağın dökülerek doldurulduğu mahalde tanzim edildi. 1880 yılında açılan Tepebaşı Bahçesi'nin içinde 1892 yılına gelindiğinde Tepebaşı Dram Tiyatrosu ve daha sonra meşhur Garden Bar yer aldı. Bahçe, hem bir mesire yeri havasındadır hem de halkın müzik/eğlence gereksinimini karşılayan modern bir mekândır.

2 Kentlerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla kullanılmak üzere kömürden imal edilen gaz yakıt.

Etraf kesif bir karanlık içinde bırakılmıştı ki bu da gecenin karanlığından yararlanarak vakit vakit bahçenin köşe ve bucağına doğru çekilip hayli gecikmekte bulunan erkeklerle kadınların hareket serbestliklerini engellememek gibi insanca bir anlayışa dayanmış olmalıdır.

Bu kalabalığa, özellikle çalgıya yakın ve bahçenin kapısına karşı bulunan bir yere bakışlarımızı çevirecek olursak Maşuk Bey ile birkaç gece evvel evinde görmüş olduğumuz misafirlerini orada oturmuş görürüz.

Bunlarda geçen akşamki neşe yoktu. Hepsi düşünmekteyse de hele Râik hepsinden kederli görünüyordu. Kordonsuz yeleğini kimselere göstermemek için ceketini sımsıkı kapamış, eline de kurşunlu adi bir baston almıştı. Fakat neredeyse bir örgü saç kalınlığında içi kof altın kordonun göğsünden ve tepesinde köpek başı bulunan o eski gümüşlü bastonun elinden eksilmesinin şıklığına iyiden iyiye eksiklik vermiş olduğunu düşünerek kederi kat kat artıyordu.

Bu üç misafir, birkaç gece evvel kaybolan şeylerin arkasını aramak için bu akşam orada kalmaya gerek duymuşlardı.

Râzi Efendi, garsonun henüz getirmiş olduğu köpüklü birayı yarısına kadar içtikten sonra dedi ki:

— Beyler! İçinizden en az zarar gören ben olduğum için size teselli vermek vazifesi bana düşer. Haydi şu kaybolan şeylerin üstüne birer bira da siz içiniz bakalım.

Râik, Râzi Efendi'ye doğru hiddetle bakarak dedi ki:

— Affedersiniz! Ben kaybolan altın saatle kordonumun üstüne ne bira içerim ne konyak! Bunun arkasını bırakmayıp arayacağım. Kim çaldıysa elbette meydana çıkaracağım!

Râzi Efendi:

— Ara evladım! Seni aramaktan alıkoyan yok. Fakat o kadar insanın içinden kimi hırsız tutacaksın? Kimden dava edeceksin?

Maşuk:

— Bizim evde oturan kiracıların hepsi namusludur. Bunların içinde öyle beş on liraya tamah edip de hırsızlık yapacak kimse yoktur.

Selami Bey:

— İşte o namuslu dediğin kimselerin içinde, benim yastığımın altında para çantasını keşfedecek kadar mahir bir de hırsız varmış. Buna ne dersin?

Maşuk:

— Emin olun ki ben geldim geleli o evde kimsenin on parasının kaybolduğunu işitmedim.

Selami Bey:

— Sen ev halkını bu kadar temize çıkarıyorsun; âlâ. Fakat hırsız kim, bunu kendi içimizde mi arayalım?

Maşuk:

— Onu da bilemem!

Râzi Efendi:

— O evdeki kiracıların tamamı hanımdan, efendiden ibaret değil ya? Onların elbette hizmetçileri filanları da vardır. O kadar insanın doğruluğuna nasıl kefil olabilirsin?

Maşuk:

— Evdeki hizmetçilerin de her halleri bilinmektedir.

Râik:

— Şaşıyorum canım! Ben bastonumu yatarken karyola ile duvarın arasına koymuştum. Bunu orada dışardan gelen bir adam nasıl keşfedebilir? Hepinizin de şüphesi Şöhret'te, ama bunu bir türlü söyleyemiyorsunuz. Hırsızın Şöhret olduğuna ben şüphe değil, adeta hükmediyorum.

Râzi Efendi:

— Nasıl oluyor da her fikrini takdir ettiğiniz şık dostunuzun hırsız olduğuna hepimizden evvel hükmediyorsunuz?

Râik Bey'in buna cevap vermesine vakit olmadan herkesin gözü arabadan inerek bahçeye giren üç mahlûka ve özellikle bunların arkalarından gelen al başlıklı köpeğe dikildi.

Saygıdeğer okurlar bu al başlıklı köpeği işitince gelenlerin kimler olduğunu derhal anlamışlardır.

Râzi Efendi bunları görünce dedi ki:

— Bakın! Bakın! Şöhret geliyor. O koltuğundaki şişman, çirkin karı galiba dün akşam anlattığı metresi olmalı. Yanlarında bir de silindir şapkalı Frenk var. O kim olacak?

Hele bakın, köpeğin üzerine bu akşam mavi atlastan bir de palan gibi bir şey geçirmişler!

Maşuk:

— Şöhreti görüyor musunuz? Tepeden tırnağa kadar kıyafet değişmiş, ne kadar şık giyinmiş?

Râzi Efendi:

— Şöhret'teki bu şıklığı görünce ben de Râik Bey'in sözünü kabule mecbur oldum. Evet! Şöhret'in bu geceki hali önceki geceki hırsızlığını açıkça anlatıyor.

Râik:

— Şimdi gidip bir polis bularak şu edepsizi tutuklattırayım mı?

Selami:

— Hayır! Şimdi gidip zabıtaya müracaat ederseniz işi güçleştirmiş olursunuz. Çünkü onun hırsızlığı inkâr edeceği aşikârdır. Bu gece kendimizi onlara hiç göstermeyip bahçeden çıkıp giderlerken arkalarından gizlice takip etmek en akıllıca harekettir. Bu şekilde nerelere girip çıkacaklarını ve nihayet nerede kalacaklarını öğreniriz. Her hareketlerini gözleriz. Hırsızlığını inkâra fırsat bırakmayacak bir iki ipucu yakaladıktan sonra zabıtaya müracaat ederiz. Bu şekilde hareket edilirse başarı kesindir. Hem de çok yorulmayız.

Selami'nin bu düşüncesi herkesçe kabul edildi. Bu gece bahçeden çıktıktan sonra Şöhret'i takibe karar verdiler.

Şöhret bu gece gerçekten pek şık, pek süslüydü. Fakat bu şıklığını aşırıya vardırarak "eksantrik" denilen ayrıksı garabeti de geçmişti.

Metresi Madam Potiş de süste, görünümde kavalyesinden aşağı değildi. Bu gece Drol'ün bile üzerine bir mavi palan ilave edilmek suretiyle süsü artırılmıştı.

Yanlarındaki uzun şapkalı Frenk de pek büyük bir itinayla giyinmişti.

Bu üç kişi bahçeden içeri girince mümkün olduğu kadar kibarca ve havalı bir edayla salınarak yürümeye başladılar. Ancak Drol bir iki adımda bir geriye doğru irkilip kordona asılarak, sözüm ona bu soylu yürüyüşü bozuyordu. Biraz

daha ilerleyince, yani tam kalabalığın ortasına girince, Drol'ün inadı öyle bir dereceye geldi ki hani ya bazı çocuk oyuncağı yapma atlar, kuzular vardır da boyunlarından çekilince ayakları hiç hareket etmediği halde yürürler! Drol de işte tıpkı öyle boynunu ileri uzatmış, yere dimdik gerilmiş dört ayağı üzerinde kızak gibi kayarak gidiyordu. Şöhret kordona asıldıkça tıpkı cansız, yapma bir köpek gibi sürüklenerek ilerliyordu.

Köpeğin şu inadına karşı Şık'la metresi hiç yürüyüşlerindeki edayı bozmak istemiyorlardı, ama herkesin bakışları bunlara dikilmişti. Bu halde kalabalığın ortasından geçip bir tarafa çekilerek oturdular.

Aradan bir saat kadar süre geçti. Bahçenin kuzey yönünden doğru olanca şiddet ve kuvvetiyle "*Au secours! Nous sommes perdus!*" yani "Yetişin, mahvolduk!" diye acı acı bir kadın feryadı işitildi. Bunun ardından "Povv!" diye gayet dehşetli bir revolver boşanması duyuldu. Bahçedeki halk derhal birbirine girdi. Herkeste büyük bir hareket görüldü. Kimi bahçeden dışarı kaçmaya, kimi de bu gürültünün koptuğu yere doğru koşmaya başladı. Velhasıl herkesi olağanüstü bir telaş, bir heyecan aldı.

Ya halkta böyle bir heyecan nasıl ortaya çıkmasın? Kadının "Yetişin! Mahvolduk!" yardım çığlığı üzerinden iki saniyelik bir ara geçmeksizin "Povvvv" diye sıkılan revolverin dehşetli sesi bahçeyi yerinden sarsmıştı. İnsan mı öldürdüler ne oldu? O bağıran kadın kimdir? O revolver niçin atıldı?

İşte bunları anlayabilmemiz için ta Baba Perdiks'in lokantasına dönüp bakmamız gerekir.

Baba Perdiks'in lokantasında meydana gelen arbede esnasında, pejmürde kıyafetli iri bir herifin Madam Potiş'i tehditle kolundan çekip sürüye sürüye dışarı götürdüğünü görmüştük.

Bu herif, Şık'ın metresini kalabalığın içinden geçirdi. Kırmızı başlı canavarı görme merakı, kimsede etrafı görmeye fırsat bırakmadığından bu herifin Potiş'i nasıl götürdüğüne dikkat bile eden olmamıştı.

Tenha bir sokağa gelince Potiş bir defa silkinip, zorbanın elinden yakasını kurtarmaya çalışarak dedi ki:

— Neyse maksadın burada söyle. Zira ileri gidecek değilim.

— Hayır! Benim sana söyleyeceğim söz burada söylenmez. Götüreceğim yere gelmelisin.

Potiş oradan ileri gitmemek kararlılığıyla durdu.

Herif de karıyı sürümek hususundaki şiddetini artırdı. İş bir çatışma halini alınca Potiş epeyce yüksek bir sesle dedi ki:

— Kendini nerede sanıyorsun? Şimdi cankurtaran yok mu diye bağırınca bütün âlemi buraya toplarım.

— Bağırabilirsin. Fakat düşün ki bu bağırmanın sonu benden çok senin için vahim olacaktır. Sesini işitenler buraya koşacaklar; polisler, zabıtalar yetişecekler değil mi? Sonra bunlara ne diyeceksin?

— Şu tanımadığım herif üzerime hücum etti. Beni soyuyor diyeceğim!

Herif büyük bir hiddet ve şiddetle karının kolundan sarstıktan sonra:

— Hey ahmak karı! Kendinin sürekli zabıta elinden gizlenmeye mecbur bir av olduğunu bilmiyor musun? Kendi kendini zabıtaya teslim etmek istiyorsan bağır!

Kötü ve fesat insanların bazılarında kendilerini düzeltme eğilimi görülse bile kirli geçmişleri onların tam anlamıyla düzelmelerine engel olur. Bu bela selinin akıntısına bir kere kendini kaptıranlar akıntının aksine hareket edemezler. Kötü insanlar, geçmişte birlikte işledikleri suçları kapatmak için bugün de birbirleriyle iyi geçinmeye mecburdurlar.

Madam Potiş herife karşı olan güçsüzlüğünü anlayarak, ister istemez itaate mecbur oldu.

Bu yüzden işi tatlıya bağlamaya karar verip ricada bulundu:

— Hristo! Benden ne istiyorsun? Emin ol ki beyhude telaş ediyorsun!

— Bana eziyet vermeden götüreceğim yere gel de orada senden ne istediğimi söylerim.

Hristo, Madam Potiş'in kolunu bırakmayarak beraber bir hayli gittiler. Birçok sokağa girip çıktılar. Sonunda kapalı bir dükkânın önünde durdular. Hristo eliyle dükkânın kapısına tık tık birkaç defa vurdu. Bir müddet sonra küçük bir çırak gelerek kapıyı açtı. Burası bir bakkal dükkânıydı. Hristo, Potiş'i dükkânın üstünde pis bir odaya çıkardı. Kendisi kirli bir ot yatak üzerine oturup madama eski bir tahta iskemle gösterdi.

Sonra pek laubali bir sesle:

— Fanyol, o kadar merhametsiz olma! İnsan yalnız kendi karnı doymakla yetinmemeli, biraz da aç kalan eski arkadaşlarını düşünmelidir. Allah versin! Şimdi faytonsuz bir adım atmıyorsunuz. En mükemmel lokantalarda garsonlar istediğiniz nefis yemekleri getirmek için bir işaretinize bakıyorlar.

— Maksadını anlayamıyorum.

— Bilirsin ki ben öyle üstü kapalı, imayla söz söylemeyi bilmem. Bu sözlerimin anlaşılamayacak bir yerini göremiyorum. Sen anlamamakta ısrar edersen benim de anlatmakta ne kadar ısrarlı olduğumu görürsün. Haydi seni anlamamış sanarak meramımı biraz izah edeyim. Bir kaz yakalamışsın, yoluyorsun. Hem de öyle bir yoluş ki bazen etinden, derisinden kopanlar da asla umurunda olmuyor. Bu yağlı parçadan bize pay göstermemek istiyorsun.

— Bu çattığım delikanlı, senin sandığın gibi öyle zengin mirasyedilerden değildir. Parası az fakat aklı daha az olduğu için yediği yemeğe beni de ortak ediyor. İşte ondan görmekte olduğum menfaat bundan ibaret. Meydanda fazla bir kâr yok ki sana da hisse çıkarayım.

Hristo manalı bir tebessümden sonra:

— Bilirsin ki seni yola getirmek için pek etkili çarelerim de vardır. Bunlara müracaata zorlamasan hakkında çok hayırlı olur. Dost tuttuğun heriften karnını doyurmaktan başka bir menfaatin yok da ya bu arkandaki ipekli fistanı baban mı yaptı?

Madam Potiş, Hristo'nun etkili çarelere müracaatıma beni zorlama dediği çarelerin hakikaten ne kadar etkili

olduğunu bilirdi. Ve bundan dolayı olmalıdır ki herife karşı direnmekte yarardan ziyade kendine zarar geleceğini anlayarak:

— Bir ipekli fistan yapmak pek büyük bir servete, cömertliğe dayanmaz. Emin ol ki senin sefalette kalmanı arzu etmem. Lakin ne yapayım? Bende de fazla yok ki sana ikram edeyim.

— Bir yolunu bulup beni bu Şık'a takdim etmeli, beraber soymalı, beraber doymalıyız!

— Peki, baş üstüne takdim edeyim! Fakat nasıl? Ne şekilde? Seni nemdir diye takdim edeyim?

— Senin canın isterse buna bin türlü yol, bin türlü çare, usul bulursun.

Madam Potiş düşünmeye başladı. Şöhret'ten kazandığı paranın yarısına bu herifi ortak etmektense bunu Şık'a takdim ederek biçareyi kendinden başka bir de ayrıca buna soydurmanın kendi menfaatlerine daha uygun düşeceğini anladı.

Bunun için dedi ki:

— Bizim Şık dans öğrenmeyi istiyordu. Seni dans hocasıdır diye takdim edeyim. Hem aylık belli bir para alırsın, hem de sürekli bizimle birlikte gezerek güzelce karnın doyar!

— Lakin ben hocalık edecek kadar dans bilmem.

— Hele düşündüğün şeye bak! Şık danstan ne anlar? Onu sağa sola biraz sıçratıverirsin vesselam!

Hristo gülerek dedi ki:

— Vallahi ne yaman karısın! Sen de karşıdan bizim oyunumuzu seyredip eğleneceksin, değil mi?

Hristo'nun dans hocası olarak Şöhret'e takdim edilmesine kesin karar verildi. Potiş cebinden sekiz mecidiye çıkarıp herife vererek, bu parayla yarın hazır elbisecilerden birtakım yalınkat kıyafet alıp görünüşte güzelce giyindikten ve birkaç mukavva üzerine "DANS HOCASI MÖSYÖ TİREL" diye yazdırdıktan sonra saat dörtte, Pangaltı'daki eve gelmesini istedi.

İşte bunların hayli uzayan bu kararları esnasında kocakarı Şöhret'i kömür tozlarına bulamıştı.

Ertesi gün oldu. Şöhret, Maşuk'un evinden sabaha karşı defedildikten sonra son bir ümitle Potiş'in evine gitmiş, bu defa karıyı orada bulabilmişti.

Potiş, Baba Perdriks'in lokantasında meydana gelen arbede esnasında Şöhret'i kaybetmiş olduğunu ve dışarı çıktığını sanarak, o gece bütün Beyoğlu sokaklarını dolaştığını büyük bir üzüntüyle anlattı. Ve ilaveten de Paris'ten yeni gelmiş Mösyö Tirel isminde gayet mahir bir dans hocası bulmuş olduğunu ve o gün saat dörtte evlerine geleceğini Şık'a haber verdi.

Buraya kadar verilen bilgilerden bu gece bahçede Şöhret'le Potiş'in yanlarında görmüş olduğumuz uzun şapkalı Frenk'in, Mösyö Tirel olduğu anlaşılmıştır sanırım.

Madam Potiş dün gece onun yüzünden pek çok gürültü, patırtı ortaya çıkmış olan Drol'ü bu akşam yanlarına almayı hiç arzu etmemişse de Şöhret'in bu konudaki ısrarına karşı gelmenin mümkün olmadığını görünce üstüne mavi atlastan bir palan geçirmek suretiyle köpeğin bir dereceye kadar bakışlardan cinsini gizlemeye çalışmıştı.

Bunlar bahçeye geldikten sonra çalgıya yakın bir ağaç altına oturdular. Birçok mastika, konyak ısmarladılar. Üçü de iyice sarhoş oldular.

İçkinin herkes üzerinde yapıya göre başka türlü tesir ettiği malumdur. Tuhaf değil mi? Şöhret'in bu gece sarhoşluğu arttıkça kendine neşe yerine büyük bir hüzün gelmeye başladı. Kalbinden pek müthiş kuruntular geçiyordu.

Bazı konular olur ki insan onun üstesinden gelmek ister ve bunu başarmak uğrunda da bir hayli fedakârlıkta bulunur. Fakat istenilene ulaştıktan sonra o konudaki eskiden görülen parlaklık ve arzu, insanın nazarında silinir gider. Adam kendi kendine der ki, "Meğer ben ne budalaymışım? Kaç zamandır olması için çıldırıp durduğum şey bu muymuş?" İnsan yalnız böyle kendi budalalığına hükmetmekle kalmış olsa iyi... Ya o emeline kavuşma uğrunda sonunu asla düşünmeksizin göze almış olduğu fedakârlıklar ve delice hareketler, sonra kendi için pek çok pişmanlığa yol açacak

durumlar varsa, adam o şeyi yaptığına yapacağına büyük bir eziklikle pişman olur. İşte bu hal bizim Şâtırzâde'de de yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştı.

Şöhret gittikçe zihninde kuruntuyu büyüttü. Şık'ın, metresinin karşısına çıkabilmesi için ne yolla para bulduğunu biliyoruz. Annesinin nasıl eli sırıklı bir kadın olduğunu da söylemiştik. Acaba bu kadın küpelerinin çalındığını haber alır almaz ne kadar telaş etmiştir? Hiç şüphe yok ki mahalleyi ayaklandırmıştır.

Ya küpeleriyle aynı gün Şöhret Bey'in de kaybolması, hırsızın kendi oğlu olduğu hakkında kadına bir şüphe getirirse! Kadın zaten oğlunun ne mal olduğunu biliyor. Bu şüphenin derhal bir hüküm şeklini alacağı tabiidir. Küpeleri tekrar ele geçirmek için mümkün olduğu kadar tez bir zamanda oğlunu bulmak lazım. Bunun için zabıtaya mı, her ne tedbire müracaat icap ediyorsa hemen hiç durmayıp etmeli, Şık'ı yakalamalıdır, değil mi?

İşte bunun için Şık, hangi dakikada polislerin, zabıtaların gelip de kendini tutuklayacaklarını düşünüyor, hesaplıyordu.

Şık'ın bu korkusu yalnız annesinden de değildi. Dün gece bir parası kalmamışken, bu gece gayet mükemmel kılığı kıyafeti düzüp metresi koltuğunda, dans hocası yanında olduğu halde eğlence yerlerini nasıl dolaşabilir?

Maşuk'un evinde meydana gelen hırsızlık da malum. Şık'ın bu geceki fantezisi, atıp tutması dün geceki hırsızın kendisi olduğu hakkında ne kadar şüpheyi, kötü zannı çeken bir haldir! Kim bilir belki bu ikinci hırsızlıktan dolayı da yakayı ele vermek korkusu kendini pek sıkıyor, kara fikirlere düşürüyordu. Bununla birlikte Şöhret, dışarıya karşı gücü yettiği ölçüde şen görünmeye çabalamaktan geri durmuyordu.

Orkestra, *Faust* operasından güzel bir parça çalmaktayken, dans hocası Mösyö Tirel Cenapları coşarak bu havanın yeni bir vals olduğunu haber verdi. Bu valsten istifade etmek, yani kalkıp oynamak gerektiğini söyledi. Cümleten

kalktılar. Oynamak için bahçenin tenha bir yerini aramaya başladılar. Mösyö Tirel'in karnı doymuş, sırtı giysi görmüş, şimdi de canı eğlence istiyor ve gördüğü ikramın karşılığını vermek için dans hocalığı görevini yapmaya kalkışıyordu.

Gezindiler, bakındılar, dans etmek için nihayet bahçenin kuzeyinde bulunan çukur havuzun yanındaki düz yeri seçtiler.

Dans hocası Mösyö Tirel dedi ki:

— Paris'te şimdi "çekirge dansı" adıyla yeni bir oyun çıktı. Şimdi bütün kibar salonlarında bu oyun öğreniliyor. En evvel size bunu öğreteyim.

Madam Potiş sanki bundan pek memnun olmuş gibi iki elini birbirine çarptıktan sonra:

— Teşekkür ederiz Mösyö Tirel! Henüz bu oyunu İstanbul'da bilen yok. En evvel biz öğreneceğiz, değil mi?

Tirel:

— Henüz bilen yoktur madam!

Potiş:

— Gördün mü Şöhret! Böyle bir dans hocasına sahip olmamız ne büyük bir bahtiyarlıktır...

Tirel:

— Bu oyunu becermesi biraz zordur, ama sizin her türlü güç hünerleri gösterebilme kabiliyetiniz bence su götürmez. Pekçe durun, çokça sıçrayın... İş olur biter.

Şöhret'i istila eden hüzün, çekirge dansının sevinciyle yok olmadı. Karşıdan parlak düğmeli bir zabit geçtiğini görse tutuklamak için zaptiyeler, polisler geliyor sanarak titremekten kendini alamıyordu. Bununla birlikte gücü yettiğince sahte bir neşe göstermeye çalışarak çekirge dansını öğrenmekle bu gece her şekilde bahtiyar olacağını anlattı.

Sarhoş raks hocası, öğrencilerinin bu mühim dans hakkında bir kat daha dikkatlerini çekmek üzere dedi ki:

— Mucidi bu oyunu geometri kurallarına uygulayarak icat eylemiştir. Dans sırasında el, ayak veya bütün vücutla havada resmedilecek çizgiler, kavisler birbirleriyle belli bir oranda bulunacaktır. Bundan evvelki dans mucitlerinin

hiçbiri bu şartlara riayet etmemişlerdir. İşte dansın güçlüğü bundan ileri geliyor.

Bu sözünden sonra Mösyö Tirel, çekirge dansını oynamak için öğrencilerine gereken duruşu vermek üzere dedi ki:

— Şimdi ikiniz de yüz yüze gelip kollarınızı omuz hizası yönünde yukarı kaldırınız. Biriniz elinin parmaklarını diğerinin parmaklarının arasına geçirsin!

Öğrenciler bu tarif edilen duruşu aldılar. Sonra hoca talimatına devam ederek:

— Birinizin sağ, diğerinin sol bacağı yere dik duracak, diğer bacaklar havaya kalkacak ve bu bacak aralarında oluşacak açı, tam dik olacak. Haydi bakalım, evvela dansın şurasını öğrenelim de sonra diğer kısımlarını çalışırız. Haydi bakalım, ayaklar yukarı...

Öğrenciler hocanın tarif ve kumandasıyla birlikte ayaklarını kaldırmaya başladılar.

Mösyö Tirel:

— Daha kalkacak! Daha kalkacak!

Öğrenciler daha kaldırmaya gayret ettiler.

Mösyö Tirel:

— Daha! Daha! Daha!

Eğer ortalık aydınlık olsaydı Şöhret'le Potiş'in çehrelerinin sıkıntıdan nasıl morarmış olduğunu görür ve zavallılara gülmekten ziyade acırdınız.

Hal böyleyken biçareler daha çok kaldırmak yönünde son derece gayret göstermektelerken bir cayırtı işitildi! Sakın bunu başka bir şey zannetmeyiniz. Şöhret'in pantolonu ağ tarafından ayrılıyordu.

Mösyö Tirel:

— Biraz daha gayret! Biraz daha!

Şöhret boğuk bir sesle:

— Artık kalkmıyor!

Mösyö Tirel:

— Gayret! Gayret!

Şöhret:

— Mümkün değil!

İnsafsız Tirel, “Nasıl mümkün değil efendim? Daha yarım açı bile olmadı” hiddetiyle öğrencilerinin havadaki ayaklarını yakaladığı gibi bacaklarını birbirinden ayırırcasına bir şiddetle yukarı doğru çekiverince biçareler, tek ayak üzerinde dengeyi kaybederek can acısından doğan bir feryatla yere devrildiler.

Hristo’nun dans hocalığını kötüye kullanmada bu kadar ileri varmış olmasından dolayı Madam Potiş’in canı pek çok sıkıldı, ama Şöhret’in yanında herife bir söz söylemek mümkün mü? Bunun dans konusundaki her emrini yerine getirmeye kendini mecbur görüyordu.

Öğrencilerin yüzleri, bahçeye döşenmiş küçücük keskin taşlara rastlayarak henüz acemi bir hacamatçı elinden kurtulmuş gibi bir hale geldi.

Bu hareketinden mahcup olması gereken Mösyö Tirel Cenapları, bilakis küstahça bir tavır alarak dedi ki:

— Ya ben sizin iki yaşında çocuk gibi ayakta duramayacağınızı ne bileyim!

Şöhret, hocanın bu sözünden utanarak iki yaşında bir çocuk olmadığını gösterir bir süratle yerden fırladı. Mendiliyle yüzünün kanlarını silerek dedi ki:

— Pardon Mösyö Tirel! Boş bulunduk!

Dans hocası açıklamalarını sürdürerek:

— Peki, şimdilik ayaklarınızı o kadar kaldırmayınız, zararı yok! Belki ileride bunun da üstesinden gelirsiniz. Şimdi başka açıklamalara gelelim. Ben “taral la la” dediğim zaman birer ayaklarınızı yukarı kaldıracaksınız. “Tıral la la” kumandasını işittiğiniz anda o kaldırdığınız ayakları indirip diğerlerini yükselteceksiniz. “Hop” dediğim zaman Şöhret Bey’in sağına rastlayan tarafa olanca kuvvetinizle sıçrayacaksınız. Anladınız mı?

Öğrenciler:

— Anladık!

Mösyö Tirel:

— Haydi bakalım, başlıyoruz:

Taral la la! Tıral la la! Hop!
Taral la la! Tıral la la! Hop!
Taral la la! Tıral la la! CUP!!!

Cup! Çünkü âşıklar üçüncü sıçrayışlarında kendilerini havuzun içinde bulmuşlardı!

Gerçi havuzun derinliği, içinde boğulmak tehlikesini akıllara getirecek kadar değilse de dibi hayli yosunlu olduğundan bizim dans öğrencileri cup diye içine düşer düşmez hacıyatmaz gibi dik duramadılar. Ayakları kaydı. İkisi birden boylu boyunca derhal suya uzanıverdiler.

Bir anda havuzun gerçek derinliğinin ne kadar olduğunu yoklamaya vakti olmayan Madam Potiş, kendilerini dipsiz bir deryada boğulmaktalar sanarak olanca sesiyle yaygaraya başlamış, "Yetişin! Mahvolduk!" narasını işte o zaman atmıştı.

Demin işitilen kadın sesinin nereden geldiği şimdi anlaşıldı. Bu sesin ardından bir de revolver patlamıştı. Onun ne olduğunu da anlayalım:

Hani Drol? Nereye gitti? Hiç efendisi, hanımı böyle çığlıkları, yaygaralarıyla halkı başlarına toplarlar da beri yanda Drol boş mu durur zannedersiniz!

Bu şıklar romanında adeta mühim bir şahıs yerini tutan, yani hal ve tavırlarının garabetinde onlardan aşağı kalmayan koca Drol, sarhoş efendilerinin kendi hakkında gösterdikleri kayıtsızlığı, kordonunun boş bırakılmış olduğunu hissedince hiç durmayıp oradan savuşmuştu. Fakat aç köpek savuşur da nereye gider?

Hangi taraftan yemek kokusu alırsa oraya can atacağı malum! Doğru gider, mutfağı bulur. Dün gece aşçı Teodori'den yediği sopaların acısını unutmuş olmalı ki açlığın kendisine verdiği cesaretle mutfağa girince öyle tedbire, zahmete katlanmaya asla gerek görmeyerek yıldırım gibi bir süratle hemen atılır. Izgara üzerinde cızırdayan nefis bir kemik külbastıyı bir sıçramada yakalayınca, aşçının, "Tutunuz, vurunuz!" demesi arasında gözlerinden kaybolur. Aşçı hiç böyle bir kazaya uğramadığı için şaşırıp kalmıştı.

Aşçının bu şaşkınlığını büyük bir hiddet takip etti. O kara köpek eline geçecek olursa bir sopada kafasını ezmeye niyetleniyor, yeminler ediyordu. Bir de bu ara tedbirsiz Drol, o tek kemik külbastıyı gövdeye atıştırdıktan sonra yine mutfağın kapısından baş göstermez mi? Aşçı bu defa, yine köpeğin içeri girdiğini görmüyormuş gibi bir davranır. Lakin usulca sağ eline dehşetli bir odun alır.

Drol biraz daha içeriye ilerleyince herif yaradana sığınıp odunu hayvana öyle bir indiriş indirir ki biçare köpek son derece canhıraş bir feryatla dışarı çıkar. Şimendiferleri geride bırakacak bir süratle kalabalığın ortasına dalar. Yıldırım gibi koşmaya başlar. Yine dövecekler sanarak birkaç kişiye saldırır. Yediği sopanın acısından büyüyen korkulu gözleriyle etrafına dehşet salar. Bir iki kadına atılır. Fistanlarını paralar. Velhasıl geçtiği yerleri allak bullak eder. Ve ortalıkta büyük bir gürültü de bundan dolayı kopar. Çocuklar ağlaşmaya, kadınlar haykırışmaya başlarlar. Yine Drol durmaz, hem saldırır hem alabildiğine gider.

Nihayet herkesçe köpeğin kudurmuş olduğuna hükmedilir. Frenk'in biri revolverini çeker. Biçare Drol'ü, "dan!" diye bulunduğu yere yatırır! İşte revolver patlamasına sebep de bu olur. Garip bir rastlantı eseri olarak Madam Potiş'in havuzdaki feryadıyla Drol'ü öldüren revolverin gümlemesi arasında ancak bir saniyelik bir boşluk bulunur.

Potiş'in feryadı ardından hemen revolverin patlayışı ortalığa büyük bir velvele verir. Her ağızda, "Kan oldu!", "Şimdi şurada adam öldürdüler!" gibi sözler dolaşmaya başlar. Polisler, filanlar konuyu araştırmak için bahçeye dağılır. Silahın patladığı, feryadın geldiği yeri aramaya başlarlar.

Biraz sonra, öldürülenin insan değil, kuduz bir köpek olduğu anlaşılır.

Bahçenin garsonlarından biri, "Ben bu köpeğin sahiplerini gördüm. Şuraya havuzun kenarına gittiler. Bağırma da oradan geldi. Sanıyorum feryadı koparanlar da onlardır!" ihbarında bulunur.

Bütün halk havuzun yanına, dans öğrencilerinin bulunduğu yere doğru akın eder. Ne olduğu iyice görülerek olayın anlaşılması için garsonlar oradaki havagazlarını yakarlar. Oralar iyice aydınlanır.

Üzerlerine böyle bir alay halkın büyük bir telaşla gelmekte olduğunu görünce Şöhret'le Potiş kendilerini şaşırırlar.

Bunların hallerini bir görmeliydi. Şöhret'te de Potiş'te de renk uçmuş, yüz göz bereler içinde kalmış, üst baş sırsıklam olmuş; Şöhret'in ne renkte olduğu belli olmayan dar elbiseleri yakı gibi vücuduna yapışmış, Madam Potiş'in ıslak saçları çözülmüş, kara kamçı gibi birtakım bölüklere ayrılarak orasına burasına dağılmış. Hele bunların hepsinin üzerinde salkım salkım yeşil yosunlar sallanması yok mu? Bir rezalet ki deme gitsin...

Şöhret halkın bu hücumunu ve polislerin gelişini görünce, deminden beri düşüncesiyle dehşetlere düştüğü hırsızlık işinden dolayı, kendini tutuklamaya geliyorlar sanarak ıslaklıktan ziyade korkudan titremeye başladı.

Bizim Râzi Efendi ile arkadaşları beyler de kalabalıkla beraber oraya gelirler. Şöhret'in o yaman halini görürler. Yanlarına yaklaşmayıp uzaktan işin sonunu beklerler.

Polisin biri Şöhret'e hitaben:

— Siz tuhaf insanlara benziyorsunuz. Soracağımız sorulara doğru ve kısa cevaplar verin de bu arbedenin aslını anlayalım.

Şöhret ağlamaya yakın bir korkuyla:

— Elbette doğru söyleyeceğiz efendim! Zaten siz hepsini öğrenmişsinizdir, her şeyi biliyorsunuzdur. Yalandan, inkârdan ne fayda gelir?

Polis:

— Ortalığı birbirine katan köpek sizin midir? Evvela onu söyleyin?

Şöhret Bey köpek kelimesini deminden beri zihninde büyütmekte olduğu küpe anlayarak dedi ki:

— Hayır efendim! Evvelden annemindi. Fakat sonra bendeniz her nasılsa şeytana uyup bir cahillik ederek bin kuruşa Kuyumcu Bedros Ağa'ya sattım.

Polis bir büyük hayretle:

— Acayip! Bunun o kadar değeri, kıymeti var mıdır?

Şöhret:

— Evet efendim! Bazı kusurları olduğu halde bile o kadar etti. Eğer bu kusurları da bulunmamış olaydı tellalda iki bine kadar çıkacaktı.

Gittikçe şaşkınlığı artan polis:

— O kusurları neymiş bakalım?

Şöhret:

— Efendim birinci kusuru... Annem altındaki sallantılarını koparmış!

Polis:

— Ha, demek hadım etmiş?

Şöhret:

— İkinci kusuru da şu ki: Zavallı annem, temizlemek için sık sık dibini iğneyle karıştırırmış!

Herkeste büyük bir şaşkınlık!

Polis:

— Hani ya sen doğru söyleyeceğine söz vermiştin?

Şöhret:

— İşte doğrusu bu efendim! Vallahi hakikat bundan ibarettir. Kuyumcu Bedros Ağa ile elbette görüşmüşsünüzdür. Bütün bunları benden evvel size o anlatmadı mı?

Bazı kimseler vardır ki bulundukları ortamda bir müddet susup parlak bir söz söylemek için fırsat gözlerler. İşte bunun gibi, deminden beri orada bulunup da sorgulamaya müdahale etmemiş olan bir diğer polis dedi ki:

— Efendim bazı hakikatler vardır ki söylendiği zaman kimse onu doğrudur diye dinlemez. İşte bunun gibi, sorgulamakta olduğunuz zatın sözlerinde ben hakikat eseri görmekteyim. Çünkü bu zatın dediği gibi köpeğin dibi iğneyle kurcalanmamış olsaydı biçare hayvan bahçeyi altüst edercesine bir şiddetle koşar mıydı?

Evvelki polis:

— Deli veya akıllı oldukları henüz iyice bilinmeyen böyle kimselerin sözlerine inanıp da bir de sizin fazla mana çıkarmaya kalkışmanız tuhaf değil midir?

Şöhret kendini savunan polisten önce söze atılarak:

— Niçin deli olalım efendim! Niçin sözlerimize inanılmasın! Evet, yine söylerim ki dibi iğneyle karıştırılmış, büyük faseta[1] bozulmuştur. Bunu kuyumcular büyüteçle inceleyip söylediler. Biz yüzeysel bir bakışla bakıp da söylemiyoruz. Büyük faseta kurcalanmıştır, bozulmuştur diye hiç ben kendi malıma iftira eder miyim? Bunu o sanatın erbabı inceleyip söyledi. Annemin eli durmaz. Keşke kurcalamasaydı da malımız da bu kadar fiyattan düşmeyeydi. Yok eğer Bedros Ağa benden sallantıları istiyorsa bunun için de o kadar acele etmesin. Ben bunları eğer annemin çekmecesinde saklı bulabilirsem getiririm dedim. Mutlak getiririm demedim.

Evvelki polis, ikinci polise hitaben:

— İşte buyurun efendim! Bütün bu sözler deli saçması değil de ya nedir? Hiç köpeğin sallantıları çekmecede saklı durur mu?

Şöhret:

— Saklı durduklarını iddia etmiyorum efendim. Kaybolmuş olmaları ihtimali fazladır. Ben o zaman kuyumcuyu kandırmak için nasılsa öyle bir söz söyleyivermiştim.

Birinci polis:

— Bu adam adeta saçmadan başka bir şey söylemiyor.

İkinci polis:

— Bunun sözlerinin saçma olup olmadığı ölü köpeğin incelenmesiyle ortaya çıkar.

Birinci polis:

— Rica ederim sen de saçmalama birader!

İkinci polis:

— Bunlar o kuduz köpeğin sahipleri olduklarını itiraf ediyorlar mı? Köpeğin ölüsünü getirip gösterin bakalım, kendi malları olduğunu kabul edecekler mi?

---

1 Faseta/façeta: Elmasın yontulmuş yüzlerinden her biri.

Birinci polis:

— Pekâlâ! Garsonlar köpeğin ölüsünü getirsinler, gösterelim.

Bu emri işitir işitmez garsonun biri derhal koşup sürüye sürüye Drol'ün cesedini ortaya getirdi.

Şöhret Bey, Drol'ün öyle al kanlar içinde cansız yattığını görünce bu defa hakikaten çıldırmış gibi bir şiddetle hemen sevgili köpeğinin ölüsü üzerine kapanarak bütün gücüyle feryat figan ağlamaya başladı. Ve bu feryadı esnasında diyordu ki:

— Eyvah! Eyvah! Yapmış olduğum hırsızlıktan dolayı yakayı kurtarma ihtimali vardı. Fakat şimdi ne yapacağım? O zengin İngiliz'e ne cevap vereceğim? Heyhat! Mahvoldum! İki akşamki bahtiyarlığımdan dolayı düşmanların nazarına uğradım.

Evvelki polis, diğerine hitaben:

— Görüyor musun arkadaş! İşin içinde bir hırsızlıkla beraber, bir de zengin İngiliz ismi var. Konu gittikçe ehemmiyet kazanıyor!

İkinci polis, hiç lüzumu yokken, büyük bir öfkeyle gözlerini açıp mahkeme reisi tavrıyla Şöhret'e hitaben dedi ki:

— Demek o hırsızlığı yapan da sensin, öyle mi?

Şöhret en çok Drol'e mi yoksa kendine mi acınmak gerekeceğini bilemeyerek ümitsiz bir tavırla:

— Hayır, o hırsızlığı ben yapmadım. Dün gece Maşuk'un evindeki odaya o kadar insan girdi. Selami'nin liralarını, Râik'in saat kordonunu, bastonunu, Râzi'nin tabakasını onlar almıştır. Niçin iftira ediyorlar?

Evvelki polis:

— Bak! Bak! Ortaya daha neler çıkıyor?

Şöhret derin derin içini çekerek polise dedi ki:

— Ah birader! Onların zararları bir şey değil! Beriki zor; İngiliz'inki! Çünkü yalnız Balear Adaları'na özgüydü. Nesli yok olmuştu. Antikaydı! Meraklıları fiyat biçmekten âcizdi! Bulunmaz şeydi vesselam!

Polis:

— Saçmalar gittikçe rengini değiştiriyor. Durum karışıyor. Fakat bu işin içinde hırsızlıklar, liralar, İngilizler, kuyumcular, mücevherler, saatler, antikalar var! Durum ağır, pek ağır. Şimdi bizim bunları böylece merkeze götürmek vazifemizdir. Bakalım işin ötesi neye varır?

Karşıdan bu garip soruşturmayı dinlemekte olan Râzi Efendiler, Râik Beyler filanlar da Şöhret'i merkeze kadar arkasından takip edip kayıp eşyalarını dava etmeye karar verdiler. Çünkü Şöhret'in, "Maşuk'un evindeki hırsızlığı ben ne bileyim? O gece oraya o kadar insan girdi!" demesi, hırsızın Şöhret olduğuna hiç şüphe bırakmıyordu.

Mösyö Tirel Cenapları, gürültünün buralara vardığını anlayınca hemen oradan savuşmuştu. Zira bu tip insanların en büyük maharetleri öyle tehlikeli yerlerden savuşmak konusunda görülür. Şöhret'le Potiş, o sırsıklam kıyafetleriyle kol kola yürümekte ve garson, köpeğin ölüsünü bunların arkaları sıra sürüklemekte ve oradaki halk da bunların etrafında büyük bir kalabalık oluşturmuş halde tam bir rezaletle merkeze doğru yola çıktılar.

Son[1]

Evvelki incelemeler, soruşturmalar ve yargılamaların yapılmasından sonra Şöhret'in kanunlar gereğince hapse mahkûm olduğunu açıklamaya gerek yok!

Bu hikâyemizde hayal gücü ürünü sayılacak olağanüstü âdetlerle okuyucularımızı eğlendireceğimize her gün türlü örnekleri ortada görülen bazı durumlar üzerine dikkatlerini çekmeyi daha ziyade yararlı gördük.

Şöhret Beyimiz hayali bir kişi ise de gerçek kişiler arasında pek çok emsali yok mudur? Annesinin küpesini çalıp Kuyumcu Bedros'a satması hayali ise de birçok şıkın

1 Bu sonu lütfedip Ahmet Mithat Efendi ilave etmiştir. (Yazarın notu)

babadan kalma serveti yiyip bitirmeleri hakiki meselelerden değil midir?

Biz hikâyemizde Şöhret'i hapse attırmakla ona dostluk etmiş olduk. Gerçek emsallerinin akıbeti ise genellikle daha feci oluyor. Mahpusluk demek, bir nevi gizlenme demektir. Halihazırdaki yüz karası, hiç olmazsa hapishanenin karanlığına karışarak kimsenin lanetli bakışlarına uğramaz. Diğer benzerlerinde ise karnı aç, sırtı çıplak, yalın ayak, başı kabak, dost ve düşman gözünde ömrünün sonuna kadar hakarete uğramak neticesi görülüyor ki tasavvur ve tahayyülü bile tüyleri ürpertir.

Allah, gençlerimizi bu yoldaki felaketlerden korusun ve saklasın. Âmin!

Muhabere-i Aleniye[1]

Hüseyin Rahmi Beyefendi'ye

Azizim Efendim!

"Şık" serlevhasıyla [başlığıyla] gönderdiğiniz roman başlangıcını okudum. Eğer Paul de Kock gibi bazı Avrupa müelliflerinin [yazarlarının] eserinden iktibas [uyarlama] olmayıp da tasvir [hikâye] sizin kendi mahsul-i hayaliniz [hayal ürününüz] ise roman yapmak için pek büyük bir istidada maliksiniz [yeteneğe sahipsiniz]. Hatta bu tasvirin esası bir eser-i ecnebiden [yabancı bir eserden] iktibas [uyarlama] sanatı üzerine kurulmuş ise tasvirat-ı ecnebiyeyi [yabancı bir hikâyeyi] ahval-i Osmaniyeye [Osmanlı hayatına] tatbik hususunda dahi büyük bir kudret göstermiş olursunuz. İki suretle dahi [şekilde de] sezavar-ı tebriksiniz [tebrik edilmeye layıksınız]. Ancak romanın netayici [sonu] bizce görülmedikten sonra gazeteye dercolunmaya [konulmaya] başlanamaz. Mah-ı hâl-i ruminin [içinde bulunduğumuz ayın] sekizinci pazartesi günü saat yedi sularında Daire-i Sıhhiye'ye [Sıhhiye Dairesi'ne] gelirseniz bu esere dair müzakere ederiz de hikâyenin netayici [sonu] anlaşıldıktan sonra dercine de [yayımlanmasına da] başlarız. İzmir'de tab olunan [basılan] *Hizmet* gazetesinin romancılığa dair yazdığı makale-i intikadiye [eleştiri makalesi] sizin gibi erbab-ı gayrete [gayretli kişilere] ürküntü vermediğini görmek bizim gibi gayret-perestanı [gayret tutkunlarını] memnun eyler. Zaten bendenize hitaben mezkûr gazetede münderiç [bulunan] bir fıkra-ı ahire [sonraki fıkra] intikadın [eleştirinin] sonları için de ümitbahş [ümit verici] olmuştur. Tafsilini [ayrıntılarını] mülakatta [görüşmemizde] söyleşiriz.

Ahmet Mithat

---

1 Ahmet Mithat, "Muhabere-i Aleniye [Açık Duyuru]", *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi, 17 Aralık 1887, Sayı: 2858, s.1.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT - TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI -
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU

Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA

Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ

Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE

Safveti Ziya

17. FALAKA

Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-

Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI

Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE

Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT

Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA

Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ

Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-

Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

33. HENÜZ 17 YAŞINDA
Ahmet Mithat Efendi

34. DEĞİRMEN
Sabahattin Ali

35. SIRÇA KÖŞK
Sabahattin Ali

36. YENİ DÜNYA
Sabahattin Ali

37. KAĞNI
Sabahattin Ali

38. EYLÜL
Mehmet Rauf

39. HALAS -KURTULUŞ-
Mehmet Rauf

40. GUREBAHANE-İ LAKLAKAN -GARİBAN LEYLEKLER EVİ-
Ahmet Haşim

41. SES
Sabahattin Ali

42. KÜÇÜK PAŞA
Ebubekir Hâzım Tepeyran

43. TOPLU HİKÂYELERİ: SENİN İÇİN
Tevfik Fikret

44. SİYAH GÖZLER
Cemil Süleyman

45. TOPLU HİKÂYELERİ / I. CİLT (1902-1911)
BAHAR VE KELEBEKLER
Ömer Seyfettin

46. FERDÂ-YI GARÂM -AŞKIN YARINI-
Mehmet Rauf

47. MENFİ -SÜRGÜN-
Fazlı Necip

48. TOPLU HİKÂYELERİ / II. CİLT (1911-1914)
PRİMO TÜRK ÇOCUĞU
Ömer Seyfettin

61. ZANİYELER
Selahattin Enis

62. DEFİNE
Mehmet Rauf

63. SEFALET
Emine Semiye

64. KAN DAMLASI
Mehmet Rauf

65. MEYHANEDE HANIMLAR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

66. BATAKLIK ÇİÇEĞİ
Selahattin Enis

67. MÜŞAHEDAT
Ahmet Mithat Efendi

68. SEFİLE
Halit Ziya Uşaklıgil

69. ÇİNGENELER
Osman Cemal Kaygılı

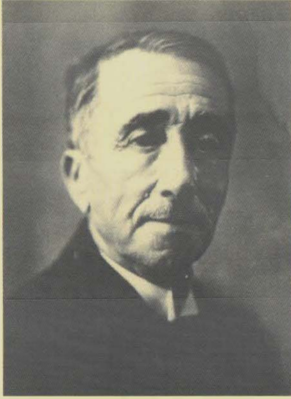
70. AY DEMİR
Müfide Ferit Tek

71. KOKOTLAR MEKTEBİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

72. ŞIK
Hüseyin Rahmi Gürpınar

Şık romanı, edebiyat dünyasına attığım ilk adımdır. Okurlar bu yaşlı hikâyede, şimdiki Hüseyin Rahmi'nin acemi, nahif, cılız, fakat ileride bolca meyve vermeye yetenekli bir fidanını göreceklerdir. (...) Okuyunuz efendim, okuyunuz. Gençliğimin ihtiyarlığımdan çok neşeli ve daha güldürücü olduğunu göreceksiniz... Çünkü ben bile kendi kendime bayıla bayıla güldüm.

Romanda, Şâtırzâde Şöhret Bey namında bir zamane delikanlısının akıllara ziyan serüveniyle bir vakitten beri benimsenen Batılılaşma ideolojisinin, toplumun hangi katmanlarına nasıl ve hangi düzeyde sirayet ettiğine, bu sirayetle birlikte toplumsal dokunun dünden bugüne nasıl bir dönüşüme maruz kaldığına tanık oluruz.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Dönemini ve çevresini romanlarında yaşatıp, genç yaşlarından itibaren geniş halk kitlelerince sevilerek okunmuş Hüseyin Rahmi, edebiyatımızın benzeri az bulunur şahsiyetlerindendir.
Kitaplarında İstanbul yaşamının özel inanışları, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, kadın erkek ilişkileri gibi konular halkın özgün konuşma biçimleri korunarak, çok defa gülünç, bazen hüzünlü olarak işlenir. Romanımıza "mahalli renk" ilk kez onunla girer.
Yazarlık yaşamına 1883'te *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde başlar. 1896'da *İkdam* gazetesinde roman ve öyküleri tefrika edilirken üne kavuşur. Döneminin en çok okunan yazarı olur. Tüm kazancı yazarlıktan gelir. Bu sayede Heybeliada'da şimdi müze olan köşkünü alır. 1908 Meşrutiyet'inden sonra Ahmet Rasim'le *Boşboğaz* adında bir mizah gazetesi çıkarır. İlk soruşturmaya böylelikle uğrar. Gazetesi kapanır. İkinci kez *Ben Deli miyim?* romanıyla mahkemelik olacak ve yine beraat edecektir. Çoğu roman olmak üzere öykü, tiyatro, makale ve eleştiri türünde altmışın üzerinde kitabı bulunmaktadır.
Yazarın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

